

Meritokraattisia mekanismeja ja solidaarisuutta

- Yhteiskuntaluokan vaikutus teatteriopetuksessa

Veera Aaltonen

TIIVISTELMÄ

PÄIVÄYS 13.10.2023

TEKIJÄ Veera Aaltonen	KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Teatteriopettajan maisteriohjelma
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI Meritokraattisia mekanismeja ja solidaarisuutta – Yhteiskuntaluokan vaikutus teatteriopetuksessa	KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 99 sivua.
TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI Taiteellisen työn nimi tähän mahd. teostietoineen (tekijät, ensi-ilta, paikka). Täytä myös erillinen kuvailutietolomake (dvd-kansi). Taiteellinen osio on Teatterikorkeakoulun tuotantoa ☐ Taiteellinen osio ei ole Teatterikorkeakoulun tuotantoa (tekijänoikeuksista on sovittu) ☐ Taiteellisesta osiosta ei ole tallennetta ☐	
<p>Kirjallisessa opinnäytteessäni tutkin yhteiskuntaluokan vaikutusta teatteritaiteen opetuksessa, feministisen pedagogiikan tutkimusaatetta ja -otetta hyödyntäen.</p> <p>Työn keskiössä ovat haastattelut, joita suoritin teatterialan opiskelijoiden ja valmistuneiden teatteriammattilaisten keskuudessa talvella 2021. Käyn dialogia näiden haastattelujen, sosiologisen tutkimuksen, tieteellisten julkaisujen sekä itseni kanssa, puretuen kysymykseen siitä miksi, miten ja milloin luokkatausta tulee esiin ja vaikuttaa taiteilijan elämään lapsuudesta lähtien ammattilaiseksi valmistumiseen saakka, ja sen jälkeenkin työkentällä. Millaisia esteitä, etuja tai kysymyksiä luokka-asema asettaa kunkin oman lapsuuden perhetaustasta käsin, teatteritaiteen harrastamisen ensiaskeleissa aina siihen ikäkauteen asti, jolloin henkilö tekee päätöksiä hakeutua taidekoulutukseen ammatillista teatteriauraa tavoitellen.</p> <p>Ensisijaisena analyysinä haastattelujen keruussa sekä niiden analysoinnissa toimivat sosiologi Pierre Bourdieun pääoman käsitteet; taloudellinen pääoma, kulttuurinen pääoma ja sosiaalinen pääoma. Avaan näitä käsitteitä opinnäytteeni alussa ja jatkan haastatteluvastausten sekä tutkimuskirjallisuuden lävistämistä samojen pääomakäsitteiden avulla, pyrkimyksenä luoda moniulotteinen ja moniääninen ymmärrys teatteritaiteen saavutettavuudesta sekä siihen osallistumisen haasteista yhteiskuntaluokan kehystämänä. Ikäluokkien mukaan kronologisesti etenevässä tutkimuksessa erityishuomiota kiinnitän alueelliseen eriarvoisuuteen ja paikallisuuden merkitykseen teatterin saavutettavuudessa, sekä pohdin aikaa ja sen epätasaista jakautumista sosiaalisen pääoman käsitteen kautta.</p> <p>Tutkimuksessani väitän, että yhteiskuntaluokilla on edelleen 2020-luvulla huomattavaa merkitystä ja niiden vaikutus tulisi ottaa huomioon jo teatteritaiteen harrastusopetuksessa ja peruskoulusta lähtien. Tutkimusmateriaalista kumpusi toistuvasti kysymys suomalaisen taidekoulutuksen meritokraattisista ennako-oletuksista sekä keskiluokkaisia arvoja ja normeja suosivasta järjestelmästä kulttuurin kentällä. Tätä vasten työläistäustaiset lapset ja nuoret sekä aikuiset joutuvat toistuvasti arvioimaan itseään ja kamppailemaan rakenteellisten esteiden kanssa, joita ilmenee niin taloudellisen, kulttuurisen kuin myös sosiaalisen pääoman kentällä.</p> <p>Kirjallisen tutkielmani lopussa pohdin empatian ja solidaarisuuden merkitystä. Kannustan seitsemän tiivistetyn päätelmän kautta aiheen jatkotutkintaan käytännössä ja kentällä, lisääntyvään dialogiin luokkien merkityksestä taideopetuksessa sekä teatteritaiteilijoita ja -opettajia suurempaan avoimuuteen ja hyväksyntään sosioekonomisen taustansa etuoikeuksista ja haasteista.</p>	
ASIASANAT yhteiskuntaluokka, taloudellinen pääoma, kulttuurinen pääoma, sosiaalinen pääoma, habitus, meritokratia, intersektionaalinen feminisismi, teatteriopinnot, osallisuus, saavutettavuus, työväenluokka, keskiluokka, prekariaatti, solidaarisuus	

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
1. RYHMÄROOLEISTA YHTEISKUNTALUOKAN NÄKYMÄTTÖMYYTEEN – TARVE YMMÄRTÄÄ LUOKKARAKENTEITA JA NIIDEN VAIKUTUSTA SOSIAALISISSA TILANTEISSA	8
2. FEMINISTISEN ANALYY SIN KAUTTA TUTKIMUS AINEISTON TARKASTE LU JA ANALY SOINTI	10
2.1. <i>Intersektionaalinen feminismi ja luokan merkitys</i>	11
3. KIRJALLISUUDESTA JA LÄHTEISTÄ	13
4. PUOLISTRUKTUROIDUT TEEMAHAASTATTELUT	16
4.1. <i>Haastattelukysymykset</i>	16
4.2. <i>Anonyymien haastattelujen tausta-analyysitiedot</i>	17
5. OMAN TAUSTAN VAIKUTUS AIHEEN TARKASTE LUUN JA ANALY YSIIN	20
5.1. <i>Feministinen standpoint – teoria, eli näkökulmateoria</i>	20
5.1.2. <i>Luokkarekeilijän näkökulma</i>	23
6. LUOKKIEN MERKITYS HISTORIA LLI S E S S A K O N T E K S T I S S A JA 2020-LUVUN ARJESSA	27
6.1. <i>Suomalaisen yhteiskunnan rakenne ja modernien yhteiskuntaluokkien muodostuminen 1900-luvun alusta 2010 luvulle saakka lyhyesti esiteltynä</i>	28
6.1.1. <i>Kaksi teoreetikkoa, jotka loivat alustan nykyaikaiselle ja modernille luokka-analyysille</i>	29
6.1.2. <i>Pikakelaus modernin ajan vuosikymmenten läpi</i>	31
6.1.2. <i>2020-luku ja tulevaisuus</i>	32
7. BOURDIEUN PÄÄOMATEORIAN KOLME PERUSTYYPPIÄ	35
7.1. <i>Taloudellinen pääoma</i>	36
7.2. <i>Kulttuurinen pääoma</i>	37
7.2.1 <i>Habitus</i>	39
7.3. <i>Sosiaalinen pääoma</i>	40
7.4. <i>Symbolinen pääoma</i>	42
7.5. <i>Aika sosiaalisena pääomana</i>	43
8. TEATTERIOPINNOT JA YHTEISKUNTALUOKKA	46
8.1. <i>Teatteri peruskoulussa ja taideharrastuksen haasteet</i>	47
8.1.1. <i>Kulttuurisen pääoman merkitys teatteriharrastuksessa</i>	49
9. ALUEEN MERKITYS LUOKKA-ASEMASSA - KULTTUURIN SAAVUTETTAVUUDESTA JA SEGREGAATION HAASTEET	53

9.1. Segregaatio Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla	55
<hr/>	
10. PERUSKOULUN JÄLKEINEN AIKA	59
11. ”VÄLIVUODET” ENNEN TEATTERIKOULUTUKSEEN PÄÄSYÄ	63
12. KESKILUOKKAISUUDEN OLETUS KORKEAKOULUTUKSESSA	68
12.1. Haastateltujen kokemuksia Teatterikorkeakoulusta	71
12.2. Havainnot Teatterikorkeakoulun pääsykokeista	72
12.1.1. Opiskelijayhteisöllisyys ja luokattomuuden harha	73
<hr/>	
13. DIALOGIA JA KOKEMUSHISTORIAA ERI LUOKKA-ASEMAN OMAAVIEN OPISKELIJOIDEN, OPETTAJIEN TAI KOLLEGOIDEN KANSSA	76
13.1. Kokemus ja tunteet	79
13.1.1. Kysymys 30: Onko sinulla koskaan ollut pulaa rahasta? Millä tavalla?	81
<hr/>	
14. REPRESENTAATIOIT JA TAITEEN POLIITTISUUS?	84
14.2. Poliittinen taide	86
<hr/>	
15. LOPUKSI	87

Lähteet

Litteet

JOHDANTO

”Olen vahvasti sitä mieltä, luokan käsitteen hylkääminen on mahdollista vain niille, joihin luokkaeriarvoisuus ei vaikuta.” Beverley Skeggs (2014)

Tarkastelen kirjallisessa opinnäytetyössäni luokka-aseman vaikutusta teatteriopinnoissa ja teatteritaiteen opetuksessa. Toisin sanoen henkilökohtaisesta sosioekonomisen taustan luomista hyödyistä, esteistä tai haasteista.

Mielestäni yhteiskuntaluokan merkitystä ei ole vielä tarkasteltu riittävästi kulttuurikentällä käydyssä etuoikeuksia ja epätasa-arvoa koskevissa keskusteluissa. Väitän, että mikäli haluamme nykyisen yhdenvertaisuus- ja representaatiokeskustelun todella luovan uusia rakenteita ja intersektionaalisia toimintatapoja, tulisi tähän(-kin) kyseiseen osa-alueeseen perehtyä nykyistä tarkemmin.

Kriittisessä keskustelussa koskien etuoikeuksia ja sortoa, viitataan usein keskiluokkaan tai työväenluokkaan. Kuitenkin tietoa tai tarkempaa hahmotusta siitä, mitä nämä yhteiskuntaluokat nykyään merkitsevät ja kuinka niiden vaikutus sekä ilmenemismuodot ovat muuttuneet, ja ovat edelleen ja alati muutoksessa, ei varsinaisesti teatterikentältä ole syvemmin kerätty, ja termit tuntuvat olevan vielä hakusessa ja jäävän keskusteluissa ja viittauksissa ilmaan epämääräisenä, ehkä jopa vanhanaikaisena oletuksena *riistäjäkapitalisteista* ja *sorretuista työläisistä*. Usein myös työväenluokka, kaikessa epämääräisyydessään, on tuntunut olevan jonkinlaisen hyvää tarkoittavan toiseuttamisen kohteena, akateemisessa taideanalyysissä ja keskusteluissa, sekä taiteellisessa autofiktio- tai fiktiorepresentaatiossa.

Aika ajoin nykykirjallisuudessa ja myös draamassa olen kohdannut narratiiveja, joissa työväenluokkaisuus on kehystetty vahvasti taloudellisen ahdingon ja onnettoman elämän laadun sävyttämistä, muutosta janoavien (kohti keskiluokkaista, parempaa elämää pyrkivien?) yksilöiden tarinoina. Ja tasapuolisuuden nimissä, myös keskiluokka on aikajoin yhteiskunnallisessa taidekeskustelussa vaikuttanut kehystettävän varsin

kevyellä siveltimellä joksikin halveksuttavaksi, ahtaaksi ja ilkeämieliseksi (melkeinpä demoniseksi), jota tietynlaiset persoonallisuudet, kulutustottumukset tai elämäntavat edustavat ja joita kuuluu ajasta, paikasta tai paremmasta tiedosta piittaamatta kritisoida. Yksilöitä syyttävä, tai säälivä, katse olisi tärkeintä suunnatta yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja niihin epäkohtiin sekä sortaviin, ahdistaviin käytäntöihin ja hegemonioihin, joihin kapitalistinen kulutus- ja markkinavetoinen yhteiskunta suurimman osan ihmisistä, luokka-asemasta riippumatta, pakottaa.

Halusin opinnäytteestäni moniäänisen ja dialogisen, sekä ennen kaikkea moniluokkaisen, joten päädyin toteuttamaan ratkaisevan osan työstäni haastattelemalla teatterialan ammattilaisia otsikkoaiheella *yhteiskuntaluokka ja sen merkitys teatteriopetuksessa ja -opinnoissa*. Haastattelin eri kohdissa opintojaan tai teatteriuraansa olevia henkilöitä, jotka ilmaisivat kiinnostusta ja halua syventyä kanssani henkilökohtaisesti ajatuksiin ja kokemuksiin jakamalla luokka-asemasta, sekä luokkarakenteiden vaikutuksesta päivittäisessä arjessa ja nykyajassa, suhteessa omaan teatteritaiteen opintopolkuun, lähtien peruskoulun ajasta ja lapsuuden sekä nuoruuden ajan harrastusmahdollisuuksien merkityksistä, aina korkeakoulutukseen saakka. Lyhyesti sivuan myös alkavien, tai tulevien urapolkujen onnistumisen kokemuksiin ja kohdattuihin haasteisiin, suhteessa luokka-aseman hyötyihin tai ristiriitoihin teatterialan ammattikentällä työskennellessä.

Tarkastelen ja analysoin 2020-luvun aikalaisviitekehyksessä yhteiskuntaluokkien olemusta ja ilmenemistä ensisijaisesti 1970–1980-luvulla vaikuttaneen sosiologin Pierre Bourdieun pääomateorian kolmen elementin kautta; taloudellisen pääoman, kulttuurisen pääoman ja sosiaalisen pääoman. Erityiskiinnostuksen kohteena kirjallisessa analyysissäni sekä haastattelua suorittaessa olivat kulttuurisen pääoman ja sosiaalisen pääoman vaikutukset.

Lisäksi käyn dialogia nykysosiologisen tutkimuksen kanssa, jossa kiinnitän huomiota näiden pääomaelementtien lävistäminä erityisesti alueen (kotikaupunginosan ja kotikaupungin), kotikasvatuksen (perheeseen kasautuneiden pääomien vaikutuksen) sekä harrastusmahdollisuuksien (taloudellisten resurssien sekä sosiaalisen ja kulttuurisen saavutettavuuden) merkitykseen siinä, miten saavutettavissa ja

yhdenvertaisesti haastateltavat ovat kokeneet kyenneensä harrastamaan ja tavoittamaan teatteritaidetta tarjoavia tahoja (tai taidetta ja kulttuuria kokonaisvaltaisemmin). Miten ilmentyviä ja millaisia esteitä osallisuudessa taiteen kokemiseen, harrastamiseen ja päämäärätietoiseen taidekoulutukseen ilmenee, yhteiskuntaluokasta riippuen yksilöiden valinta- ja toimintamahdollisuuksissa; lapsuudessa, nuoruudessa sekä aikuisiällä?

Opinnäytteeni loppuosassa, luvuissa 12. 13. ja 14. tarkastelen suomalaisen taidekorkeakoulutuksen haasteita luokka-aseman näkökulman kautta, sekä pohdin tässä kehyksessä teatteriammattiin valmistumista ja ammattikentällä työskentelyä, sekä taide- ja kulttuurialan nykyhetken prekaaria työkenttää. Representaatiota sekä taiteen poliittisuuden merkitystä sivuan lyhyesti luvussa 15. Viimeisessä osassa, luvussa 16. esittelen yhteenvetona ajatuksia ja ehdotuksia osallistavampiin ja tasa-arvoisempiin, paremmin erilaiset sosioekonomiset taustat huomioiviin asenne- ja toimintatapoihin taiteen harrastus- opetus ja ammattikentällä, sekä pohdin solidaarisuuden tarvetta yli luokkarajojen.

1. RYHMÄROOLEISTA YHTEISKUNTALUOKAN NÄKYMÄTTÖMYYTEEN – TARVE YMMÄRTÄÄ LUOKKARAKENTEITA JA NIIDEN VAIKUTUSTA SOSIAALISISSA TILANTEISSA

Alun perin aion kirjoittaa opinnäytteeni teatteritaiteen opetusryhmien ryhmärooleja sekä ryhmädynamiikka ja -hierarkiaa tutkien. Olin syksyllä 2019 valikoinut johdattavia alateemoja ja kysymyksiä, joista yritin toisen maisteriopintovuoden talvella 2020 rajata hallittavaa kokonaisuutta, räpistellen vieraan kielen keskitason jatkokurssilta tuntuvan akateemisen tutkimuksen ja puhetapojen keskellä. Tiedostin kipeästi, että tämän kielen hallitsemiseen minulla oli vielä matkaa ja sen sujuva käyttö tulisi viemään aikaa, aidosta oppimishalusta ja kiinnostuksesta huolimatta. Siksikin tahdoin tehdä haastatteluja, jotta aiheensa mukaisesti minulla olisi useita näkökulmia ja moniäänisyyttä tarkasteltavana, ja sitä kautta tutkimuksessa olisi jotain konkreettista ja toiminnallista, vain oman kokemukseni ja kirjallisuuslähteiden lisäksi.

Mainitusta vuosiluvusta ja kuukaudesta mahdollisesti hyvä lukija oletkin jo arvannut, ettei suunnitelmani päässyt toteutumaan aivan niin kuin olin olettanut. Ja toisaalta ehkä hyväkin niin, vaikka muutoksen syynä olisivat voineet olla vähemmän dramaattiset mullistukset.

Maisteriopintovuoteni toisena keväänä 2020 Suomi otti käyttöön ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen poikkeustilalain, vaarallisen ja helposti tarttuvan COVID19-viruksen vuoksi. Terveyskriisin levitessä ripeällä tahdilla Suomen hallitus ja THL julkistivat ohjeistuksen etäopetuksen suosimisesta kaikilla peruskoulun ja toisen asteen luokilla ja rajoitti kokoontumis- sekä liikkumismahdollisuuksia. Uutisointi keskittyi tautioireiden, tehohoitopotilaiden, kuolonuhrien, luhistuvan talouden ja poikkeusoloissa elävien ihmisten kertomuksiin. Erilaisia reportaaseja, kuva-artikkeleita ja videoituja välähdyksiä ihmisten oudoksi muuttuneesta arkielämästä julkaistiin.

Kaiken tämän uutisoinnin keskellä kiinnitin huomiota artikkeliin, joka julkaistiin Yleisradion uutissivustolla: ”Kaikki vanhemmat eivät pysty opettamaan lapsiaan kotona

– poikkeustilanne repii yhä isompia raiioja asuinalueiden välillä” (Heikkinen, 2020.) Artikkelei toi esille todellisuuden, jossa kaikilla oppilailia ja kaikissa kodeissa tilanne ei ollut tasavertainen digitaalisten osaamisen, ajankohtaisen laitteiston tai kodissa käytössä olevan tilan suhteen, toisin kuin keskiluokkaisesta ennakko-oletuksesta käsin olisi voinut päätellä siihen astisten valtavirran media-aiheiden ja uutisisten pohjalta, joissa haasteiden ja esteiden muodoissa lähinnä esiteltiin hassuja etäyhteysmokia, sekä leivottiin leipää ja hoidettiin kerrankin kunnolla ja nautiskellen omakotitalon puutarhaa (ibid.)

Utinen johdatteli eteenpäin toiseen, jo syksyllä 2019 julkaistuun digitaaliseen juttuun ”Monilla ei ole hajuakaan, miten köyhyys ja huono-osaisuus vaikuttavat lapsiin, sanoo luokanopettaja Maarit Korhonen” (Heikkinen, 2019), jossa kyseenalaistettiin opettajien käsityskykyä ja ymmärrystä koskien vähävaraisten perheiden lasten kokemusta arjesta ja koulunkäynnistä. Kyseisessä artikkelissa pohdittiin opettajien ymmärrystä siitä, mitä eriarvoisuus esimerkiksi eri asuinalueiden kesken, tai perheen varallisuuden takia, saattaa tarkoittaa lapsen koulunkäynnille tai kanssakäymiseen muiden oppilaiden kanssa. Pelastakaa lapset ry:n toiminnanjohtaja Kauppinen sekä luokanopettaja Maarit Korhonen tuovat esiin näkökulmassaan, että mikäli ymmärrystä ja keskustelua vähävaraisuuden vaikutuksesta lapsiin ei lisätä, tuloksena ihmiset eivät kykene tuntemaan *empatiaa* eriarvoisessa asemassa eläviä kohtaan ja päättäjien on vaikea tehdä päätöksiä, joissa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia olisi mahdollista auttaa (ibid.) Jutussa tuotiin esille myös, miten eriarvoisuus vaikuttaa lasten harrastusmahdollisuuksiin tai perheen hankintoihin. Tilanne, jossa jotakuta kiusataan sen vuoksi, ettei tällä ole tietynmerkkisiä kenkiä tai puhelinmallia, on esimerkkinä varmasti tuttu monelle lapsuudesta ja sellaisillekin aikuisille, jotka eivät työskentele kasvatusalalla (ibid.) Kyseisen artikkelin luettuani käänsin fokukseni kohti yhteiskuntaluokkien tarkastelua; niiden vaikutusta ryhmäprosesseissa, ryhmäytymisessä, yhdenvertaisen kohtelun ja kommunikaation tavoissa, koskien teatteritaiteen opetusta ja teatteritaiteen kenttää laajemmin tarkasteltuna sosiologisesta analyysistä käsin.

2. FEMINISTISEN ANALYYSIN KAUTTA TUTKIMUSAINEISTON TARKASTELU JA ANALYSOINTI

Feministinen pedagogiikka on feministisen tutkimuksen ohjaamaa opettamiseen ja ohjaamiseen liittyvää ymmärrystä (Ojala 2018, 14.) Tätä ymmärrystä ja siitä kumpuavia opettamisen tapoja ja oppimistilanteiden käytäntöjä avaan Feministisen pedagogiikan ABC- teoksen lähdeaineiston avulla.

Feministiselle pedagogiikalle tärkeitä ovat kysymykset tiedon poliittisuudesta sekä näkemykset koulutuksen hierarkioita tuottavista käytännöistä. Siinä lähestytään opetusta ja koulutusta valtaan nivoutuvana ja tietyllä tavalla tietäviä toimijoita tuottavana toimintana. Hanna Ojalan mukaan feminististä pedagogiikkaa voidaan pitää yhtenä kriittisen pedagogiikan muotona, jolla on oma erityinen intressinsä tarkastella erityisesti sukupuolen, mutta nykyisesti etenevässä määrin intersektionaalisten erojen problematiikkaa opetuksessa. (Ibid.) Alan juuret voidaan paikantaa brasilialaisen Paulo Freiren sorrettujen pedagogiikkana tunnettuun sosiaalista oikeudenmukaisuutta tavoittelevaan kriittiseen pedagogiikkaan. Freire otti lähtökohdakseen erityisesti yhteiskuntaluokat, siihen liittyvät epäoikeudenmukaiset käytännöt koulutuksessa ja sorrettujen vapauttamisen ja valtauttamisen osallistavan pedagogiikan menetelmin. Vaikka Freire unohti kiinnittää huomiota sukupuoleen erityisesti valtasuhteena, toimi sorrettujen pedagogiikka koulutuskritiikissään käyttökelpoisena lähtökohtana feministiselle vastineelleen. (mt. 15.)

Yhdysvaltalainen feministipedagogi bell hooks alkoi kehittää vapauttavan kasvatuksen teoriaansa 1980-luvun lopulla yhdistäen siihen Freiren ajatuksia vapauttamisesta ja postkoloniaalisen feminismin ajatuksia sukupuolittamisesta ja rodullistamisesta. Pedagogiikallaan hooks pyrki sekä puuttumaan monikulttuuristen koulujen valtaongelmiin Yhdysvalloissa, että tuottamaan ongelmalähtöistä ja dialogista opettamisen tapaa. Yhdessä tietämään pyrkivä opettaminen purkaa opettajan ja oppilaan välistä valta-asemaa ja tallentavan opetuksen (banking education) mallia: tilannetta, jossa vain opettajalla on tietoa ja oppijan tehtävä on vastaanottaa, säilöä ja toistaa tallennettua. Feministisen pedagogiikan keskeiseksi piirteeksi voikin ajatella

pyrkimyksen rohkaista oppijaa ajattelemaan itse ja kriittisesti sekä tuottaa tietoa yhdessä opettajan ja toisten oppijoiden kanssa. (mt. 16).

2.1. Intersektionaalinen feminismi ja luokan merkitys

”Näen että luokkakäsitys on hyvin riippuvainen kontekstista, riippuen siitä mitä kansalaisuutta edustat, etnistä taustaa tai rotua, sukupuolta tai kehollista kykeneväisyyttä.” H3

”Sijoittuminen jonkinlaisessa yhteiskunnallisessa hierarkiassa – kuulostaa ihan kamalalta” H6

Edellä esiteltyt lainaukset ovat ensimmäiset näytteet tekemistäni haastatteluista, joiden toteuttamisesta kerron enemmän luvussa 4. Kummatkin ajatukset ovat vastauksia jokaisessa haastattelussa ensimmäisenä esittämäni kysymykseen 1. *”Mitä yhteiskuntaluokka merkitsee sinulle? Miten määrittelisit sen omin sanoin?”*

Rajaus opinnäytetyön sisällössä tiukasti luokkaan ja sen käsitteisiin. Luokka-aseman kysymystä, sen vaikutuksia, merkityksen ja haasteiden monitasoisuutta tulee ymmärtää ja analysoida mielestäni vielä nykyistä keskustelua laajemmin ja syvemmin.

Tuija Saresma kirjoittaa Feministisen pedagogiikan ABC-kirjan luvussa Intersektionaalisuus – erot ja hierarkiat oppimisessa, eron käsitteestä ja niihin liittyvästä vallankäytöstä. Hänen mukaansa eron käsite on feministisessä teoriassa keskeinen. Käsitteellä tarkoitetaan yksilöiden ja ryhmien välisiä eroja ja sitä, miten tällaiset erot asettavat ihmisiä yhteiskunnassa eri tavoin eri paikkoihin. Sosiaalinen asemamme järjestyy hierarkkisesti esimerkiksi sukupuolen, seksuaalisuuden, värin, iän, luokan, ruumiin muodon ja kyvykkyyden perusteella. Siinä, että yksilö asetetaan yhteiskunnallisesti eri asemiin eroihin perustuen, on kyse vallasta. (Saresma 2018, 28.) Toisin sanoen, intersektionaalisuudessa kiinnitetään huomiota eroihin liittyvään vallankäyttöön ja tarkastellaan niitä yhteiskunnallisia rakenteita ja jakolinjoja, jotka

leikkautuvat keskenään ja vaikuttavat yksilöiden ja ihmisryhmien kokemuksiin, tilanteisiin, asemiin ja kohteluun (ibid.) Saresma huomioi myös, että marginalisoitujen ohella on syytä analysoida myös etuoikeutettuja ryhmiä. Tällaisia ovat valkoiset, miehet, heteroseksuaalit, keskiluokkaan kuuluvat ja cissukupuoliset.

Intersektionaalisessa tarkastelussa nämä ryhmät saattavat ainakin ryhmän sisältä käsin näyttäytyä neutraaleina, vaikka ne ovat valta-asemassa suhteessa muihin. (ibid.)

Sosiologi Mari Käyhkö kirjoittaa luokasta ja sen tutkimisesta oivaltavasti. Käyhkön mukaan mielenkiintoista on se, että luokan tutkimus mielletään lähinnä työväenluokan, työväestön, tutkimisena – kuin muilla ei olisi luokkaa (Käyhkö 2008, 210). Tämä viestii siitä, kuinka työväenluokka (”ne”) rakentuu erona suhteessa normiin eli keskiluokkaan (”meihin”), jota toisaalta kaikki se ”luokaton” (luokkasokea) tutkimus edustaa, vaikkakin ilman luokan eksplisiittistä tarkastelua. Kiintoisia tässä valossa ovat myös (usein johtavissa asemissa olevien) ihmisten ”lipsahdukset” siitä, ettei heillä ole kokemusta luokasta, sillä analogisella oletuksella, että sukupuoli on ainoastaan naisella ja etninen tausta ihonväriltään tummalla ihmisellä. Toisaalta tämänkaltaiset toteamukset voivat viestiä siitä, keille luokka tulee näkyväksi ja keillä on varaa vähätellä luokan sekä luokan tutkimisen merkitystä. (ibid.)

Tutkimukseni kohteena oleva luokkapositio on loppujen lopuksi vain yksi osa-alue sortavissa rakenteissa, ja sen leikkauspisteessä intersektionaalisesti tarkasteltuna vaikuttavat jokaisella ihmisellä monet muutkin vallan käytön ja sosiaalisen hierarkian aspektit. Ehdottomasti jatkotutkimuksen aiheina voisivat olla (taiteen kontekstissa) luokan kysymyksen laajentaminen sukupuolten moninaisuuteen ja luokka-aseman suhteeseen, tai rodullistettuihin henkilöihin ja eri luokka-asemien vaikutukseen antirasistisessa kulttuurissa, asuinalueen ja kansallisuuden tai kielen merkitykseen ja luokka-asemaan; ikä ja luokka, seksuaalisuus ja luokka, terveys ja luokka, jne.

Kuitenkin, ennen kuin luokka- aseman vaikutusta tarkastellaan laajemmin yhtenä vaikutustekijänä ja yhteistoiminnassa laajemmin muiden sarron mekanismien tai etuoikeutettujen asemointien tuottajana, tulee nimenomaista erontekijää ensin tutkia sen yksityiskohtaisuuksia ja omalakisaa haasteita ja sortavia käytäntöjä huomioiden sekä kyseenalaistaen, erillään muista intersektionaalisuuden leikkauspisteiden kategorioista.

3. KIRJALLISUUDESTA JA LÄHTEISTÄ

Kauno- ja elämäkertakirjallisuutta, kasattuna keväällä 2021, joissa luokka-asema tarinallisesti esillä tai teemallisesti vahvasti läsnä. Muisteltu, luettu ja selailtu opinnäyteprosessin aikana. Oma säästöpossu kuvitusrekvisiittaa.

Tässä kirjallisessa tutkielmassa yhteiskuntaluokasta ja sen vaikutuksesta teatteritaiteeseen, ovat tärkeimmässä osassa teatterialan ammattilaisten parissa suorittamiani haastattelut aiheen tiimoilta, joiden kokoamisesta ja toteutuksesta kerron enemmän luvussa 4.

Viitekehystenä ja ymmärryksen laajentajina haastattelujen analyysissä, sekä jo ennen haastatteluja tehdessäni pohdintaa ja päätöksiä esitettävistä haastattelukysymyksistä, toimivat Pierre Bourdieun (lausutaan: *pieerr bördöö*) kehittämät sosiologiset käsitteet taloudellisesta-, sosiaalisesta- ja kulttuurisesta pääomasta. Opinnäyteeni muuna teoreettisena aineistona olen käyttänyt sosiologista kirjallisuutta sekä tutkimuksia ja kyseisen alan julkaisujen artikkeleita. Tärkein lähdemateriaalini edellä mainitun

Bourdieuun pääomien käsitteiden erotteluun ja esittelyyn opinnäytteessäni on Sanna Sanaksenahon väitös ”Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa – Bourdieulainen näkökulma” (Jyväskylän yliopisto, 2006). Toinen oleellinen teos, josta aloitin koko tutkimukseni 2020, on Katriina Järvisen ja Laura Kolben ”Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa – nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta” (2007). Erityisesti Järvisen omakohtaisten artikkelien myötä olen aikanaan tutustunut moderniin luokka-analyysiin ja havahtunut nähdyksi tulleen, tunnistamisen tunteeseen. Löysin 2010 vuoden tienoilla kyseisen kirjan luettuani lohdullisen selityksen ja ymmärryksen siitä, millaista *luokkaretkettä* olen tiedostamattani suorittanut; miten eri luokkien välissä nomadisena matkaajana eläminen on aiheuttanut levottomuutta ja ahdistusta, sekä mitä aiemmasta yhteiskunnallisesta taustastani kannan edelleen, ja osittain vääjäämättä aina, mukanani.

Beverley Skeggsin ”Elävä luokka”. bell hooksin ”Vapauttava kasvatus” sekä Sara Ahmedin ”Tunteiden kulttuuripolitiikka” ovat toimineet keskustelukumppaneina suhteessa kansainväliseen luokkatutkimukseen ja 2020-luvun teoriaan. Skeggsin uurastus brittiläisen yhteiskuntaluokan tutkimuksessa sekä bell hooksin laaja tuotanto intersektionaalisen feminismin pioneerina ovat olleet erityisen tärkeitä tiedonlähteitä ja suuremman kuvan luoja. Vaikka loppujen lopuksi kumpaiseltakin on varsinaisiin viitteisiin päätyneet suhteellisen vähän lainauksia verrattuna kokonaisaineistoon, ovat kyseisten kirjoittajien teokset vaikuttaneet ymmärrykseeni ja käsitykseeni luokkien vaikutuksesta ratkaisevasti. Vaikka itse katson luokkien vaikutusta rajatusti vain Suomalaisen yhteiskunnan kehystämänä (ja taiteen kontekstista käsin) on mielenkiintoista ja kertovaa, että luokan vaikutus, sen sortavat rakenteet muun muassa yliopistokoulutuksessa sekä etuoikeuksien ilmeneminen arjessa pieninä erontekijöinä ihmisten välillä, eivät niinkään poikkea toisistaan globaalissa mittakaavassa. Suomalaisen sosiologiaa ja taidetta yhdistävän tutkimuksen edustajina Taija Roihan uusin, vuoden 2023 väitös luokkien vaikutuksesta kirjallisuuteen, eli nykykirjailijoiden työhön sekä tuotantoon on ollut merkittävä omien ajatusten ja havaintojen pallottelua varten, sillä useat samat kysymykset ovat myös teatteritaiteen taustalla luokkien vaikutusta tutkittaessa. Edellä mainittujen lisäksi standpoint-teorian referoinnissa käytin hyödykseni Emilia Koskirannan pro gradun analyysiä näkökulman merkityksestä tieteellisessä tutkimuksessa.

3.1. Muut lähteet ja lainaukset

Suhteessa alueelliseen eriarvoisuuteen ja luokkien merkitykseen taiteen saavutettavuudesta peruskouluissa ja peruskouluiän harrastuksissa kuljetan analyysikumppaneina Taidetestaajat-hankkeesta tehtyä seurantahaastatteluraporttia ”Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat – hankkeessa”, Taideyliopiston ArtsEqual - hankkeen tulosten raporttia vuodelta 2021 sekä Venla Berneliuksen raporttia koulujen ja asuinalueiden segregatiosta Helsingissä ja aiheesta tehtyä haastattelua Kansan Uutisissa.

Valikoituina medialähteinä ovat lainaukset Yleisradion artikkeleista koronan vaikutuksista oppilaiden tasavertaisuuteen, sekä tutkimuksesta köyhien oppilaiden kokemuksista kouluissa suhteessa opettajien ymmärryksestä vähävaraisia perheitä kohtaan. Lisäksi kommentoin luvussa 11. Aalto-yliopiston pääsykokeiden vaatimuksia valmennuskursseista, suhteessa taidekorkeakouluihin pyrkimiseen ja kansanopistojen teatterilinjojen rooliin, ja siteeraan Aalto-yliopiston internetsivujen opintohakuohjeistuksia sekä Yleisradion artikkelia aiheesta keväällä 2023. Tavanomaisesta ja perinteisestä viitemateriaalista poiketen käytän myös lisämateriaalina luvussa 9. Alueen merkitys luokka-asemassa, Giovanna Esposito Youssifin haastattelua Apu-lehdessä, jossa pohditaan Helsingin alueiden epätasa-arvoisia eroja kulttuurin ja taiteen saavutettavuuden näkökulmasta. Koen, että vaikka edellä listatut lähteet eivät edusta virallista ja perinteistä tutkimusaineiston teoriamateriaalia, ovat ne tärkeitä osia laajemman kuvan luomisessa ja esimerkiksi siinä, miten media käsittelee yhteiskuntaluokkia ja millaista kulttuuripoliittista keskustelua valtavirran uutisoinnin ohjaamana käydään eriarvoistumisen ja yhdenvertaisen taiteen tai taidealalle kouluttautumisen eri mahdollisuuksien osalta.

4. PUOLISTRUKTUROIDUT TEEMAHAASTATTELUT

Aloitin haastattelujen keruun lähettämällä haastattelukutsun Teatterikorkeakoulun kaikille oppilaille sähköpostitse. Kokonaisuudessaan haastattelukutsun teksti löytyy liitteistä, suomeksi ja englanniksi (Liite 1). Lisäksi mainostin haastatteluilmoitustani Facebookin Teatteri-ilmaisun ohjaajat-ryhmässä ja omassa, yksityisessä Facebook-profiilissa tehdyn julkaisun muodossa.

Mukaan valikoitui kymmenen haastateltavaa, kaikkien julkaisualustojen kautta, joissa haastatteluilmoituksen lähetin. Jotkut haastatteluun halukkaat olivat jo aiemmin tuttuja henkilöitä, mutta joukossa oli myös ennestään tuolloin tuntemattomia persoonia. Oli hurjan ilahduttavaa, etten joutunutkaan turvautumaan toiseksi suunnittelemani vaihtoehtoon, jossa olisin metsästännyt, mankunut ja lahjonut omia teatterialan ystäviäni ja tuttuja teatterikorkeakouluopiskelijoita sekä ammattitovereitani haastatteluihin materiaalin riittävyttä varten. Lainkaan tuttuja ja läheisiä kollegoita tai ystäviäni väheksymättä, sillä useat heistä ovat tarjonneet haastattelujen ulkopuolella tärkeää keskusteluseuraa, oivaltavia ajatuksia ja rohkaisua aiheen tiimoilta, ja varmasti myös heidän kokemuksensa aiheen parissa ovat tärkeitä ja mielenkiintoisia. Kuitenkin koen, että mahdollisuus aidosti keskittyä kuuntelemaan ja olemaan läsnä ilman liiallista ennakkotietoa ja oletuksia haastateltavan henkilön taustasta tai tarkoituksesta jonkin vastauksen takana, kykenen pohtimaan ja analysoimaan haastatteluja tarkemmin sekä monipuolisemmin ja poimimaan eri tavalla oleellisia huomioita niistä, kuin jos haastattelut olisi suoritettu pelkästään tuttujen ja ennalta tuntemieni ihmisten kanssa.

4.1. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymyksiä muotoutui aiheen ja aihepiirin esitutkinnan ja pohdinnan tuloksena yhteensä 34 kappaletta. Aloitin kaikki haastatteluni kysymällä ensimmäiseksi, eräänlaisena lämmittelynä ja toisaalta tuoreen, analyysin tahraamattoman ensiajatuksen takaa-ajo mielessä: Mitä yhteiskuntaluokka merkitsee sinulle? Miten määrittelisit sen omin sanoin?

Lähetin haastattelukysymykset kullekin haastatteluun osallistujalle etukäteen, mikäli he haluaisivat (vapaaehtoisesti) ennen haastattelua jo tutustua niihin, ja vinkkasin myös aiemmin keväällä 2020 tekemästäni kaksiosaisesta podcastista (jonka olin alun perin työstänyt Teatterikorkeakoulun PedApproach 2020 online-seminaarikurssia vasten), joka käsitteli yhteiskuntaluokan kysymystä teatteritaiteessa.¹

Haastattelukysymykset, suomeksi ja englanniksi, löytyvät kokonaisuudessaan liitteinä 2 ja 3. En esittele kysymyksiä opinnäytteessäni jokaisen haastatteluvastauksen tai sitaatin yhteydessä, sillä vastausten konteksti ja niihin sidottu kappaleluku ja analyysiotsikko antavat tarpeellisen osviitan siihen, millaisessa kysymysmaastossa kunkin sitaattilohkaisun osalta liikutaan. Ajoittain kuitenkin, mikäli olen kokenut tärkeäksi avata käsillä olevan luvun tai kappaleen aineistoa nimenomaan haastattelukysymyksen asettelun kautta, olen kirjoittanut haastattelukysymyksen, ja numeron, osaksi kappaleen lukua tai leipätekstiä.

4.2. Anonyymien haastattelujen taustanalyysitiedot

Teatterikorkeakoulusta valmistuneiden tai siellä haastatteluiden toteutusaikaan opiskelevien opintotausta koostui useista eri koulutusohjelmista. Mukana haastatteluissa on edustajia teatteriopettajan ja tanssiopettajan maisterilinjoilta, ruotsinkielisen näyttelijäntyön linjalta, tanssitaiteen maisteriohjelmasta, tanssitaiteen kandidaattiohjelmasta, dramaturgian ja näytelmänkirjoittamisen ohjelmasta sekä esitys- ja performanssitaiteen ohjelmasta (jonka virallinen titteli on englanninkielinen Live- and Performance Art Studies).

Jossakin muussa kuin Teatterikorkeakoulussa, alemman korkeakoulututkinnon teatterialalla suorittaneita oli kolme, joiden kaikkien tutkintonimike oli teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK. Huomioitavaa on, että heidän joukossaan oli jo alalle valmistuneita ja työelämässä toimivia, ei lainkaan sen hetkisiä (vuonna 2021 opintoja suorittavia) teatteri-ilmaisun ohjaajaksi opiskelevia.

Lisäksi laitettakoon merkille, että osalla Teatterikorkeakoulussa opiskelevista haastatelluista oli suoritettu jo korkeakouluopinnot suomessa (esimerkiksi TEAK:n TeK tai TeM) tai jossain muussa korkeakoulussa (AMK tai vastaavaa) alempi korkeakoulututkinto ja tämän jälkeen he olivat suorittamassa haastatteluhetkellä maisteritason opintoja Teakissa. Kahdella haastateltavalla oli alempi korkeakoulututkinto suoritettu ulkomailla ja maisteritutkinto teakissa ja kolmella henkilöllä oli alempi korkeakoulututkinto teatterin alalta ja ylempi tutkinto muulle alalle.

Esimerkiksi osa niistä haastateltavista, jotka olivat suorittaneet teatterialan tutkintonsa ammattikorkeakoulussa, oli myös teatteri-ilmaisun ohjaaja opintojen jälkeen suoritettu muita opintoja, joiden kautta heillä oli myös joko Ylempi ammattikorkeakoulututkinto (YAMK) tai taiteen maisterin tutkinto, joltakin muulta taiteen alalta tai aivan toiseen ammattiin johtavasta tutkinnosta. Mikäli jossakin translitteroidussa lainauksessa haastateltava viittaa johonkin näistä edellä mainituista tutkinnoista, olen merkinnyt tutkinnon tai koulun muotoon [*tutkinnon nimi*] tai [*koulun nimi*]. Olen tietoisesti rajannut ja ohjailnut, jo haastatteluvaiheessa kysymyksiä ja niistä nousseita ajatuksia ja vastauksia, koskemaan haastateltavien kokemuksia ja koulutustaustaa nimenomaan teatterialalla, ja jättänyt muut tutkinnot tietoisesti huomiotta, vaikka niistä puhuminen ja luokka-asemaa koskevaa analyysiä täydentämään mukaan ottaminen olisivatkin varmasti olleet mielenkiintoisia ja hedelmällisiä, jos kirjalliseen opinnäytteeseen olisi ollut enemmän aikaa tai toisenlainen rajaus, ja tutkielman laajuuden toteutuksessa sille tilaa. Sama koskee lainauksia, joissa mahdollisesti viitataan teatterialan tutkintoa edeltäviin opintoihin.

Seitsemällä haastateltavasta äidinkieli oli suomi, kolmella jokin muu kieli. Kaksi näistä muun äidinkielen omaavan henkilön haastatteluista tehtiin englanniksi, yksi suomeksi. Suorat lainaukset englanninkielisistä vastauksista, sekä erittelyt niiden pohjalta, olen suomentanut tätä opinnäytetyötä varten itse. Mikäli suorassa lainauksessa on kyse käännetystä tekstistä, olen merkinnyt sen lainauksen loppuun muodossa *suomennos haastattelijan*.

Haastatellut henkilöt olivat haastattelujen suorittamisen aikana 21–35-vuotiaita. Tämä on mielestäni merkittävä taustatieto, vaikka siteeraankin heitä anonymisti. Kyseinen, tiukasti rajattu ikäluokka asettaa haastateltujen vastaukset ja pohdinnat tietylle aikakaudelle, jossa lapsuus on eletty 1980–1990 luvulla ja nuoruus sekä varhaisaikuisuus 2000-luvun alussa tai 2010–2020 luvulla. Näin olleen haastateltavat edustavat rajattua ikäpolvea, jossa tietyt yhteiset sukupolvikokemukset ja nuorisokulttuuri sekä lähihistorian tapahtumat koskettavat henkilöitä jokseenkin yhtäaikaisesti ja tiettyjen ilmiöiden, uutisten ja aikakausien tunnistaminen ja kokeminen on yhteistä. Mukaan lukien vuonna 1985 syntynyt haastattelija itse.

Tärkeää huomioitavaa kymmenessä toteutuneessa haastattelussa on se, että mukana ei ollut yhtäkään miespuoliseksi identifioituvaa henkilöä. Kaikki haastatellut ovat naisia tai muunsukupuolisia, ja tämä on mielestäni oleellinen huomio, joka tulee ottaa lukuun haastattelulainauksia sekä niiden analyysiä lukiessa. Vaikkakin ylisukupuolista samaistumista vastauksissa, sekä niiden pohjalta tuottamassani analyysissä ja jatkoajatuksissa varmasti onkin, on väistämättä jotain varmasti myös jäänyt pois, ja olisi aiheellista ja mielenkiintoista jatkaa tutkimusta intersektionaalisella otteella, joko laajentaen jo haastatteluja tietoisesti myös miesoletettuja enemmän ja tietoisemmin mukaan kutsuvaksi, tai toteutettuna erillisenä jatko-osana, keskittyen esimerkiksi maskuliinisuuden hegemoniaan ja patriarkaatin sortaviin vaikutuksiin miessukupuoliseksi identifioituvien luokka-aseman tutkimuksessa, suhteessa teatteritaiteeseen ja sen opetukseen. Tätä sukupuolen ja luokan leikkauskohtaa en kuitenkaan opinnäytteessäni tietoisesti tämän kappaleen mainintaa enempää käsittele, mutta toivon, että ko. mielenkiintoiselle kysymykselle löytyisi tulevaisuudessa tekijä ja paikka omana tutkimustoteutuksena.²

1 Kyseinen podcast löytyy edelleen Taideyliopiston soundcloudista tiedoilla: PedApproach 2020 virtuaaliseminaarin podcast: Nyt se näkyy, nyt ei – Luokka-asema, raha ja kulttuurinen pääoma taideopetuksessa ja -opiskelussa. Osa 1: Raaka alku. Kaksiosainen podcast, jossa Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa, Teatteriopettajan maisteriohjelmassa opiskeleva Veera Aaltonen pohtii ja esittelee alullaan rehoittavan kirjallisen opinnäytetyönsä aihepiiriä ja teemoja. Teksti ja lukija: Veera Aaltonen

<https://soundcloud.com/uniarts-helsinki/pedapproach-2020-podcast-osa-1-raaka-alku>

2 Muun muassa näyttelijä Antti Autio on käsitellyt normatiivisen miehisyuden vaateita ja haasteita teatteritaiteessa, Tampereen yliopiston näyttelijäntutkimuksen koulutusohjelman kirjallisessa maisterityössään ”Myyttinen miesnäyttelijä ja maskuliininen hegemonia teatterissa” (Autio, 2016), ja sen viitoittamana rohkaisten seuraavia taiteellisia tutkijoita tarttumaan tähän aiheeseen laajemmin!

5. OMAN TAUSTAN VAIKUTUS AIHEEN TARKASTELUUN JA ANALYYSIIN

Joissakin kirjallisen tutkielmani osioissa olen kokenut teemaa varten oleelliseksi, tai lisävalotusta sopivasti antavaksi, kirjoittaa omasta kokemuksestani suhteessa siihen mitä lainattu haastateltava on kertonut tai millaisen huomion jakanut, joko vahvistaen ja tuoden lisä-äänen mahdollisesti itse tunnistamaani tilannekuvaukseen. Tai vaihtoehtoisesti laajentaen omakohtaisen sillan kautta haastattelussa esiin tullutta ilmiötä kohti kirjallisen analyysiaineiston kanssa käytävää dialogia.

Näiden omakohtaisten huomioiden henkilöhistoriallisia Aspekteja, työväenluokkaisesta perhetaustastani käsin tarkasteltuna, nykyisessä *luokkaretkeilijän* asemassa, avaan seuraavaksi hieman laajemmin, alustaen osion feministisen standpoint-teorian kautta.

Käytän itse, tai lähdekirjallisuudessa viitataan aika ajoin termiin *luokkaretki*. Kyse ei ole koulun kevätretkestä, vaan yhteiskuntaluokkien välillä tapahtuneesta sosiaalisesta liikkuvuudesta, luokan vaihdosta, jossa esimerkiksi työväenluokkainen henkilö siirtyy keskiluokkaan koulutuksen, työpaikan, ansaintatyöllä saatujen varojen tai avioliiton kautta. Katriina Järvinen kirjoittaa teoksessa ”Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa” termin *luokkaretki (klassresa)* vakiintuneen Ruotsissa tarkoittamaan työväenluokasta lähtöisin olevan henkilön sosiaalista nousua, Suomessa taas on tapana puhua sosiaalisesta liikkuvuudesta (Järvinen ja Kolbe 2007, 8). Kutsun itseänikin retkeilijäksi, mutten retken tehneeksi, koska en tiedä lopullista päämäärääni, saati sitä haluanko varsinaisesti edes retkeillä vertikaalisti tähyiltynä luokkahuipuille asti.

5.1. Feministinen standpoint – teoria, eli näkökulmateoria

Intersektionaalisuus liittyy vahvasti ajatukseen tiedon paikantuneisuudesta, joka tunnetaan

standpoint-teoriana, suomeksi puhutaan myös näkökulmasidonnaisuuden teoriasta (Koskiranta 2019, 32). Standpoint- teorian mukaan tiedon tuottaja on aina paikantunut ja katsoo asioita omasta näkökulmastaan ja ainutlaatuisesta perspektiivistään. Paikantuneisuus vaikuttaa aina tutkimukseen ja siitä pitää olla tietoinen. Standpoint-teoria on tiedon objektiivisuuden purkamista ja marginaalissa tuotetun tiedon esiin nostamista. Se tarkoittaa, että esimerkiksi sorretuilla on sellaista tietoa omasta asemastaan, jota ei muulla tavoin ole mahdollista hankkia (ibid.)

Emilia Koskiranta kirjoittaa edelleen mediakulttuurin pro gradututkielmassaan kolmen tunnetun näkökulmateoreetikon, Nancy Hartsokingin, Sandra Hardingin ja Donna Harawayn näkemyksistä kyseiseen teoriaan seuraavasti. Hartsocking mukaan miehillä ja naisilla on erilainen kokemus yhteiskunnallisesta todellisuudesta, ja analyysissä on otettava huomioon tietäjän yhteiskunnallinen asema, koska tieto ei ole tietäjästä riippumatonta (Hartsock 1987 Koskirannan mukaan 2019, 32). Harding puolestaan laajensi Hartsockin teoriaa huomauttamalla, että yhteiskunnallisesti paikantuneita näkökulmia on monia erilaisia, koska sukupuolen lisäksi esimerkiksi luokka ja rotu vaikuttavat ihmisten kokemukseen todellisuudesta (Harding 1986 Koskirannan mukaan 2019 32). Haraway taas korostaa, että jos tutkija haluaa tehdä objektiivista tutkimusta, hänen on paikannettava itsensä ja siten tehtävä näkyväksi tutkimuksensa rajallisuus (Haraway 1991 Koskirannan mukaan 2019, 32).

Näkökulmateoriaa on myös kritisoitu ja penätty sen suhdetta objektiiviseen tiedon saavuttamiseen ja näkökulmien ”paremmuuteen”, kirjoittaa Koskiranta. Esimerkiksi Collinsin mukaan näkökulmia tulisi arvioida suhteessa hierarkkisiin valtasuhteisiin. Selittelevätkö ja hyväksyvätkö näkökulmat epäoikeudenmukaisuutta vai haastavatko ne sitä? Tuottavatko ne hallintasuhteita tiedontuotannon kautta vai hylkäävätkö ne tällaisen hallinnan luomalla vastakulttuureita? Collinsin mukaan standpoint--teorian perusajatus on, että tieto ei ole vapaa valtasuhteista. Vallassa olevalla ryhmällä on etuoikeus määrittellä omat tiedontuotannon kriteerinsä ensisijaisiksi ja valideiksi muiden kustannuksella. Standpoint--teorian tarkoitus on ensisijaisesti selittää valtasuhteita, joissa tiedon hierarkiat määrittellään, ja siksi pyrkimykset ottaa tieto ilman valtaa toimivat tahattomasti etuoikeutetun tiedon maaperällä (Collins 1997 Koskirannan mukaan 2019, 33).

Koskiranta kirjoittaa itse tutkielmassaan, ettei tärkeää niinkään ole se, mihin asti paikantamisen vaatimus on ulotettava, vaan valtasuhteiden kriittinen tarkastelu. Hänen mukaansa tieteellisten käsitteiden historiasta ja alkuperästä on hyvä olla tietoinen, samoin kuin omasta asemastaan ja etuoikeuksistaan tutkijana. Standpoint--teorian mukaan ei ole olemassa puolueetonta tietoa, vaan tieto arvotetaan ja validoidaan aina jossain kontekstissa. Tämän vuoksi ei ole mahdollista tehdä objektiivista eli neutraalia tai puolueetonta tutkimusta, vaan tutkimus on aina tuotettu jostain näkökulmasta. Intersektionaalisen perinteen mukaan tieteenteko on valtakamppailua erilaisten teorioiden välillä ja siten poliittista. (Koskiranta 2019, 35.)

Jos tämä olisi autobiografiseen muisteluun keskittyvä tutkielma, voisin kenties kertoa vertaiskokijan syvällä rintaäänellä pidemmin ja yksityiskohtaisemmin kokemuksesta *taloudellisen pääoman* riittämättömyydestä (ja sen kumuloitumisesta *sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman* kuihtumisen tunteeseen). Kuitenkin tämän kaltainen kirjoitus, ja muistelu, tuntuu tässä tutkimuskontekstissa vieraalta. En koe sitä mieluisaksi ja tämä käsillä oleva ”esittäytymisluku” on itseasiassa osio, jonka tekemistä olen eniten vältellyt ja kirjoittanut useamman kerran uudelleen. Helpompaa olisi kirjoittaa roolihahmojen ja kuvitteellisten tilanteiden suojissa. En koe luontevaksi omien tunteitteni purkamista tällaisessa virallisessa kontekstissa, enkä koe edesauttavani tutkimustani, jos kerron pitkät pätkät omista menneisyyden haamuista ja traumaistani. Toki niiden olemassaolo on hyvä tiedostaa suhteessa tutkimusaiheeseen ja haastattelujen analyysiin ja siihen, millaisia tunteita tai reaktioita esiin nousseet kysymykset ja teemat minussa saattavat herättää.

Leena-Maija Rossi kirjoittaa henkilökohtaisuudesta ja Paikantuneisuuden termistä ja merkityksestä tutkimuksessa argumenteilla, joilla perustelen seuraavan luvun henkilöhistoriallisen osion. Hänestä henkilökohtaisuudessa ei ole kyse pelkistä tekstuaalisista tyylivalinnoista, vaan tutkijan läsnäolon tunnusta (Rossi, 2012 70). Tutkimus voi olla hyvin intensiivinen ja henkilökohtainen, vaikka tutkija ei viittäisikaan omaan elettyyn kokemukseensa. Tunne tutkijan intensiivisestä läsnäolosta toimii lukijalle takeena tutkimuksen merkityksestä siinä missä ylimalkainen ote viestii muuta (mt. 70-71.) Paikantuneisuus tutkimuksessa viittaa Rossin mukaan siihen, että tutkija

kertoo teoreettiset sitoumuksensa ja käsitteelliset sijoittumisensa. Jokainen tutkija tekee tätä aina käyttämällä tiettyjä käsitteitä ja viittaamalla tiettyihin tutkijoihin. Rossista hyvän tutkimuksen voi tunnistaa siitä, että tutkija ei ota käytettyjä käsitteitä annettuna vaan kertoo, mitä hän juuri tässä yhteydessä tarkoittaa niillä. Asiansa osaava tutkija myös määrittelee huolella suhteensa tiettyihin keskusteluihin ja uskaltaa ottaa kantaa niihin. (mt. 71.)

5.1.2. Luokkaretkeilijän näkökulma

Oma yhteiskuntaluokallinen perhetaustani, rajattuna lapsuuden perheeseen, on luultavimmin määriteltävissä jonnekin työväenluokan ja alemman keskiluokan välimaastoon. Vanhempani ovat kumpainenkin suorittavissa ammateissa, eikä heillä ole toisen asteen koulutuksen lisäksi korkeakouluopintoja tai vastaavia tutkintoja. Minä ja nuorempi sisarukseni olemme molemmat suorittaneet korkeakoulututkinnot, nuorempi on jo aiemmin valmistunut maisteriksi yliopistosta.

En koe olevani lähtöisin vähävaraisesta perheestä, ja kautta linjan sain viettää varsin huolettoman lapsuuden ennen peruskoulun alkua, suhteessa rahaan tai sosiaalisten verkkojen merkitykseen. Vasta peruskoulun myötä, sekä erityisesti lukio-opintojen aikana aloin kiinnittää huomiota enemmän siihen mihin perheellämme olisi ollut varaa tai mihin ei, suhteessa ympäröiviin luokkatovereihini tai harrastuskavereihin.

Luokkakatseen ja nykyanalyysin kautta tarkasteltuna perheeni on hyvä esimerkki siitä, miten taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma eivät ole automaattisesti linjassa ja määrällisessä suhteessa toisiinsa, saati yksinkertaistettavissa yhtenäisesti tulkittavaksi, automaattisesti homogeeniseksi luokan kuvaukseksi sen mukaan, miten lapsuudenperheen tai laajemman suvun luokka-asema määrittyy pelkän taloudellisen pääoman kautta mitattuna. Perheessäni on esimerkiksi luettu aina paljon, vanhemmillani on suuri kirjahylly ja meitä lapsia on viety aktiivisesti kirjastoon ja lukemiseen rohkaistu. Varhaislapsuudestani asti perheessäni on myös aktiivisesti vierailtu teatterissa, baletissa, kierretty museoita, kuunneltu monenlaista musiikkia sekä rohkaistu harrastamaan taidetta ja tuottamaan sitä myös itse vapaa-ajalla. Ensimmäiset

ohjatut taideharrastukseni olivat pianon soitto ja kuvataide, teatteritaide puolestaan oli läsnä lapsuudessa esiintymisleikkien, perheen kanssa tehtyjen teatterivierailujen, luovan kirjoittamisen ja yläasteiässä aloitetun aktiivisemmän, ohjatun harrastuksen kautta. Hakeminen ja pääseminen toisen asteen opintoihin Kallion ilmaisutaidon lukioon, oli varmasti omalta osaltaan ratkaiseva sen suhteen, että päädyin tosissani ajattelemaan mahdollisuutta taiteilijuuteen ja pyrkimään määrätietoisesti teatterialalle. Tähän henkilökohtaiseen, perittyihin ja kartutettuihin mahdollisuuksien - ja pääomien - määrään koulutuspoluissa ja esimerkiksi kotoa perittyyn ymmärrykseen korkeakoulumaailman koulutussuunnista ja hakumahdollisuuksista, palaan haastatteluotteilla sekä niiden analyysillä erityisesti luvuissa 8.2. ja luvuissa 11. ja 12.

Valmistuin teatteri-ilmaisun ohjaajaksi (AMK) vuonna 2012 ja työskentelin sen jälkeen taidealalle varsin tyypillisenä, prekaarina freelancerina, teatteritaiteen vapaalla kentällä useiden eri tahojen ja työryhmien kanssa. Ohjauksen, käsikirjoituksen, tuotantotehtävien ja joskus tarvittaessa esiintymisen sekä erityisen suurissa määrin sekä kiinnostuksella taideopetuksen parissa. Määräaikaisissa ja osa-aikaisissa työsuhteissa, usein pienellä palkalla ja joskus vähän lisää ja ehkä liikaakin puoli-ilmaiseksi tai ilmaiseksi, pariin otteeseen mieleltä uupuen ja / tai taistellen vähävaraisuuden haasteiden kanssa. Tein huomattavan määrän jo ammattikorkeakoulun opintojen ohessa töitä, muitakin kuin teatteri- tai taidealan hommia, ja ajoittain paras ja varmin vaihtoehto myös valmistumisen jälkeen toimeentulon turvaamiseksi oli muiden kuin taiteellisten töiden teko, vaikka saatoinkin olla kyseisen ”palkkatyön” ohessa aktiivisesti mukana suunnittelemassa tai toteuttamassa taiteellista projektia (tehden näin usein kaksi osaista työpäivää), jonka todellinen tuntipalkka vastasi noin viittä euroa, suhteessa saatuun korvaukseen ja tehdyn työn määrään.

Prekaarin työläisen epävarmuus taloudellisesta toimeentulosta sekä kokemus *niukkuudesta* ovat aspekteja, jonka omakohtaista kaikua havaitsen tietyissä haastatteluvastauksissa, koskien taloudellisen pääoman hyötyjä suhteessa sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kartuttamiseen ja niiden avulla taideopinnoissa ja -uralla etenemiseen. Henkilökohtainen kokemustaustani on kieltämättä yksi niistä syistä, jotka saivat minut alun perin kiinnostumaan yhteiskuntaluokan merkityksestä ja siitä, miten etuoikeutettuja tai epäreiluja tilanteita voi näennäisesti tasavertaisessa

opiskelijaryhmässä tai ammatillisessa työyhteisössä ilmetä. Miten ne jäävät huomaamatta tai kyseenalaistamatta, jos ymmärrystä ja tietoa luokan vaikutuksesta ei ole tai sitä ei haluta tunnustaa? Jossain taustalla häärii lihaa ja verta oleva ihminen, jonka olosuhteisiin ja tekemisen mahdollisuuksiin myös luokka tavalla tai toisella vaikuttaa (Roiha 2023, 77).

Päädyin Taideyliopiston Teatterikorkeakouluun (tunnetaan myös lyhennyksellä TEAK) opiskelemaan Teatteriopettajan maisteriopintolinjalle vuonna 2018. Tätä kirjallista opinnäytetyötäni viimeistellessä olen ylempää korkeakouluopintotaivaltaani kulkenut viisi vuotta, joiden aikana kaksi ensimmäistä vuotta, täysiaikaisena opiskelijana kävin TEAK:n ohessa osa-aikatöissä ansaitakseni vuokra-, ruoka- ja sähkölaskurahat (ensimmäisenä vuotena sain onneksi myös KELA:lta sovellettua työmarkkinatukea). Viimeiset opintovuodet olen tasapainotellut täyspäiväisen opiskelijan arjen sijaan enemmän täyspäiväisen työntekijän ja sivutoimisen opiskelijan roolissa, vaikka olisin kieltämättä toivonut mahdollisuutta täydemmin opintoihin panostamiseen. Pohdintaa opinnoissa jaksamisen kehyksistä, sen yhteydestä taloudelliseen pääomaan, kirjoitan lisää muun muassa luvuissa 8.2. 12. ja 13.

bell hooks kirjoittaa, että henkilökohtaisen kivun nimeäminen ei riitä, ja se voidaan helposti sisällyttää uusliberalismin ja terapeutin kulttuurin narsistisiin agendoihin (hooks 1989 Ahmedin mukaan 2004, 227). Niiden sijaan, hooks jatkaa, feminismi voi murtautua kivullaan politiikkaan, jos se yhdistetään kriittisen tietoisuuden kokonaisvaltaiseen kultivointiin, joka tähtää kollektiiviseen poliittiseen vastarintaan. (ibid.) Kipu ei vain käske meitä liikkumaan kohti feminismiä, tai evästä feminismiä sosiaalisen ja poliittisen muutoksen liikkeenä. Vastaaminen kipuun kutsuna toimintaan vaatii myös suuttumusta, tulkintaa siitä, että tämä kipu on väärin, että se on tyrmistyttävää ja jotain pitää tehdä. (Ahmed 2004, 227.)

Brittiläinen, laajasti tutkijan uraa nimenomaan yhteiskuntaluokkiin kohdistuvan tutkimuksen ja kirjoituksen saralla tehnyt sosiologi Beverley Skeggs kirjoittaa ”Elävä luokka” (*Class, self, culture* 2004) teoksensa esipuheessa suomenkieliseen laitokseen (2014) kuinka häntä on syytetty siitä, ”että tämä teos intensiivinen, kova ja vihainen” (Skeggs 2014, 16). Väitteitä ovat hänen mukaansa esittäneet lähinnä ne, jotka eivät ole

vihaisia niistä elinolosuhteista, joissa työväenluokka on pakotettu elämään ja joissa työväki on työvoimaresurssi, kulttuurinen varanto ja kunnollisuuden perustavanlaatuisen raja. Hän toteaa olevansa itseasiassa tällä hetkellä vieläkin vihaisempi kuin teosta kirjoittaessaan, koska havahtuu joka aamu johonkin uuteen hyvinvointivaltiota koskevaan leikkaukseen, joka vaikuttaa suhteettomasti työväenluokan ja erityisesti naisten ja vammaisten hyvinvointiin. Ja jatkaa olosuhteiden menneen aina vain huonommiksi sen jälkeen, kun (englannin) konservatiivipuolueen ja liberaalidemokraattien muodostama hallitus on yksityistänyt toimeentulotuen järjestelmiä ja käyttänyt taloudellista ja symbolista väkivaltaa. (ibid.)

Ajanlaskun vuonna, Suomessa 2023, voin allekirjoittaa Skeggsin tunteen koko sydämelläni.

6. LUOKKIEN MERKITYS HISTORIALLISSA KONTEKSTISSA JA 2020-LUVUN ARJESSA

Luokka-asema

Luokkaerot

Luokkaretki

Luokkahabitus

Luokkahäpeä

Luokkaylpeys

Luokkarakenne

Luokkataistelu

”Se miten mä koen oman sijoittumisen tämmösiin luokitteluihin, niin se tuntuu epämääräselältä” H2

”Ensimmäisenä tulee mieleen varmaan tehtaan omistajat ja työntekijät, työtä tekevä luokka ja omistava luokka. Arkikielessä kytkeytyy enemmän taloudelliseen pääomaan - siihen paljon sulla on rahaa” H7

Näin ensi alkuun haluaisin painottaa, etten käsittele työssäni luokkia yli sata vuotta sitten luodulla aatejaottelulla, jossa vastakkain ovat riistäjä porvarit ja taistelevat työläiset. Selkeyden vuoksi, silti, käytän kolmea pääjaottelua luokkajaoista puhuessani, jotka ovat: Työväenluokka – Keskiluokka – Yläluokka. Näiden luokittelujen kaiut ja vaikutukset elävät edelleen yhteiskuntatutkimuksessa ja siinä, miten useat ihmiset ensikädessä määrittelisivät kysymyksen yhteiskuntaluokista.

Luokkarajat ovat muuttaneet muotoaan 1900- luvulta lähtien ja sen aikana, ollen edelleen virtaavassa muutostilassa 2020-luvulla, ehkä jopa enemmän kuin koskaan aiemmin. Luokkajaot ovat saaneet alaotsikoita, hybridejä, uusia muotoja sekä ovat Suomessa osittain lieventyneet, huomattavastikin, mikäli aikajanaa katsotaan taakse viimeisen sadan vuoden ajalta. Pierre Bourdieun mukaan luokkarakenne ei ole staattinen, rakenteellisesti annettu, vaan toimijoiden eri alueilla toteuttamien

jännitteisten suhteiden uusintama tai muuttama (Bourdieu 1983 Sanaksenahon mukaan 2006, 34) Suomalainen luokkayhteiskunta on monelta osin ainutlaatuisen tasa-arvoinen ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakenne on kehittänyt paljon yhdenvertaisuutta edistäviä valtiollisia toimenpiteitä ja poliittisia status quon omaisia ratkaisuja koulutuksen, sukupuolten tasa-arvon, sosiaaliturvan sekä sairaanhoidon kannalta. Silti eriarvoisuutta esiintyy edelleen, paikoin alueellisesti rajustikin suurten kaupunkien sisällä, tai kaupungeja ja maalaisyhteisöjä (ns. syrjäseutuja) vertaillessa, ja viimeaikaiset tutkimukset ovat paljastaneet eriarvoisuuden kuilun laajenevan. Erityisesti kasvavat alueelliset erot ja lisääntyvä yhteiskunnallinen marginalisaatio ovat luoneet vahvan tarpeen koulutuksellisen tasa-arvon uudennaiselle tarkastelulle esimerkiksi koulusegregaation näkökulmasta (Bernelius ja Huilla 2021, 12).

Käsittelen tässä tutkimuksessani ensisijaisesti suomalaisia, Suomen olosuhteissa kehittyneitä ja eläviä yhteiskuntaluokkia. Vallitseva yhteiskuntajärjestelmämme on jo valtiomuotonsa ja kulttuuri- ja taloushistoriansa myötä erilainen, kuin esimerkiksi brittiläinen tai yhdysvaltalainen yhteiskunta ja niiden rakenteet, jotka ovat huomattavasti hierarkkisemmissä yhteisöissä kehittyneitä. Ristiriitatilanteet ja epäoikeudenmukaiset ennako-oletukset ja syrjivät rakenteet ovat silti Suomessakin osalle väestöstä entistä näkymättömämpiä, ja siksikin kenties helpompi sivuuttaa ja olla tietämättömiä (tahattomasti tai tahallaan), mikäli itse ei ole niitä suoraan joutunut koskaan omakohtaisesti kohtaamaan tai todistamaan.

6.1. Suomalaisen yhteiskunnan rakenne ja modernien yhteiskuntaluokkien muodostuminen 1900-luvun alusta 2010 luvulle saakka lyhyesti esiteltyinä

Teollistuminen, kapitalistinen murros, alkoi Suomessa vasta 1800-luvun loppupuolella, eli varsin myöhään kansainvälisesti tarkasteltuna. Se ajoittui yksiin maatalouden kaupallistumisen kanssa. 1900-luvun alussa keskeisimmät yhteiskunnalliset ristiriidat perustuivat maanomistukseen, eivät teollisuustyöläisten ja yrittäjien väliseen kuiluun. (Sanaksenaho 2006, 23.)

Huomioitavaa ja ohittamatonta tosiaan on, että vuonna 1918 käyty Suomen sisällissota mielletään useiden muiden tapahtumaketjujen ja syiden kyljessä myös eriarvoisten yhteiskuntaluokkien kesken käydyksi taisteluksi, ja tulkitsijaosapuolesta (esimerkiksi sukuhistoriasta, poliittisesta suuntauksesta tai poliittisesta aateideologiasta kummuten) sitä on kutsuttu myös nimellä *luokkasota*. Tämän konfliktin vaikutus, punaisten ja valkoisten jälkeensä jättämä yhteiskunnallinen jako ja yhteiskuntaluokkien historian tarkastelu ko. sisällissodan näkökulmasta on valitettavasti kuitenkin liian monisyinen ja pitkä, sekä ansaitsisi aivan oman teatterihistoriallisen opinnäytteensä (ja varmasti sellaisia on tehtykin, ainakin teatterin tutkimuksen saralla), suhteessa teatteritaiteeseen ja taiteen yhteiskunnalliseen kontekstiin, laajemmasta yhteiskunnallisesta vaikutuksesta puhumattakaan.

6.1.1. Kaksi teoreetikkoa, jotka loivat alustan nykyaikaiselle ja modernille luokka-analyysille

Sanna Sanaksenaho kirjoittaa Jyväskylän yliopistolle tekemässään väitöksessä ”Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa – Bourdieulainen näkökulma” että luokkatutkimus on pääosin jakautunut kahteen perinteeseen, marxilaiseen ja weberiläiseen. Edellinen on painostanut tuotantosuhteiden (omistus, valta) roolia ja jälkimmäinen on kohdistanut huomionsa niin sanottujen markkinakapasiteettien (ammatti, tulot, koulutus) merkitykseen. Sanaksenahon avulla käyn seuraavaksi läpi kyseisten teoreetikkojen luokkakäsityksen pääpiirteet, sen jälkeen jatkamme tutkimukseni pääteoreetikoon, Pierre Bourdieuhun, jonka kehittämien pääomatyyppien esittelyssä sama Sanaksenahon väitös toimii myös ensisijaisena viitelähteenäni.

1. Karl Marx (1818–1883): Kärkenä yhteiskuntaluokkien taloudelliset erot ja pääoman jakautuminen kapitalismissa. Työläiset ja työläisten luokkataistelu vastaan omistava luokka, porvarit.

Sanaksenahon mukaan Marx ymmärsi kapitalismin kokonaan uuden tyyppiseksi luokkayhteiskunnaksi, jossa aiemmin väkivaltaan perustunut alistaminen oli

korvautunut taloudellisella riistolla. Marx tarkasteli yhteiskuntaluokkia tuotantosuhteiden yhteydessä. Hän näki kapitalismin perusluokkasuhteeksi pääomasuhteen, jossa on kyse tuottavasta palkkatyöstä ja lisäarvon haltuun ottavasta teollisuuspääomasta. Marx korosti pääomasuhteen olevan luonteeltaan uusintuva ja koko kapitalistisen uusintamisprosessin keskeisin tulos. Uusintamisprosessina katsottuna kapitalistinen tuotanto paitsi tuottaa tavaraa ja lisäarvoa, se myös tuottaa ja uusintaa itse pääomasuhteen eli toisaalta kapitalistin, ja toisaalta palkkatyöläisen. (Marx 1974 Sanastenahon mukaan 2006, 17.) Marxin ajattelussa kapitalismissa keskeiset luokat ovat tuotantovälineet omistava porvaristo ja palkkatyötä tekevä työväenluokka. Marx ei juurikaan kiinnittänyt huomiota keskiluokkaan, jonka kohtaloksi hän näki jauhautumisen perusyhteiskuntaluokkien välisessä taistelussa. Hän katsoi, että työväenluokan historiallisena tehtävänä oli lakkauttaa kapitalistinen riisto ja rakentaa sellainen yhteiskunta, joka mahdollistaa vapaan persoonallisuuden kehityksen yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. (ibid.)

2. Max Weber (1864–1920): Laajensi ja tutki luokan käsitettä omistussuhteita pidemmälle, luokka-aseman käsitteen avulla.

Luokka-asema tarkoittaa tyypillistä mahdollisuutta tavaroiden tuottamiseen, ulkoisen elinolosuhteiden saavuttamiseen ja sisäisten tyydytysten löytämiseen. Luokka-asemassa on kyse mahdollisuudesta, joka on peräisin suhteellisesta tavaroiden ja taitojen kontrolloinnista sekä niiden tuloja tuottavasta käytöstä annetun taloudellisen järjestyksen sisällä. (Weber 1978 Sanaksenahon mukaan 2006 18.) Weberin luokkateoria on moniulotteisempi kuin Marxin. Hän ei tarkastellut yhteiskunnallisia jakoja vain taloudellisten suhteiden alueella, vaan otti huomioon myös sellaiset jaot, jotka eivät määräydy suoraan markkinaperusteisesti. Weber erottaa toisistaan luokan ja statuksen käsitteet: luokka- ja statustoiminta perustuvat eri toimintatyyppeihin. Kun luokalle tyypillinen toiminta on rationaalitaloudellista toimintaa markkinoilla, on statusryhmille tyypillinen toiminta perustaltaan normatiivista, arvosidonnaista toimintaa. (Sanaksenaho 2006, 19.) Jos statusryhmiä verrataan luokkiin, ovat ne eniten yhteiskuntaluokkien ja vähiten elinkeinoluokkien kaltaisia (Weber 1978 Sanaksenahon mukaan 2006, 19).

6.1.2. Pikakelaus modernin ajan vuosikymmenten läpi

Maailmansotien välisenä aikana, ja lopullisesti 50–60 – luvuilla, Suomen luokka- ja kerrostumarakenne muuttui teollistuvalla maalla ominaiseksi: maa oli vielä leimallisesti agraarinen, mutta teollinen laajeneminen oli päässyt vauhtiin. Laajamittaisempi palkkatyöläistyminen, modernisoitumisen murros, alkoi Suomessa kuitenkin vasta 1960- luvulla. (Sanaksenaho 2006, 23.) Tuolloin, 1950–1960 – lukujen taitteessa, laajamittaisempi sosiologinen luokkatutkimuskin alkoi kehittyä, paljolti aiemmin mainitun Max Weberin teorioita mukaillen. Vuosina 1970–1980 akateemisen luokkatutkimuksen supertähdeksi nousi tutkimuksessani vahvasti vaikuttava Pierre Bourdieu. 1990 – luku puolestaan oli vaikuttava ajanjakso luokkatutkimuksessa sen suhteen, että vallalla oli post-modernina tutkimustrendinä sosiaaliluokkien ja luokkaerojen kuolema ja ajatus tietoyhteiskunnan uudenlaisesta sosiaalisesta järjestyksestä. (Sanaksenaho 2006, 20.) Tämän paradigman vaikutuksen voi havaita pitkälle 2000-luvulle siirryttäessä, jona aikana luokkatausta tai puhe yhteiskuntaluokista hiljentynyt ja koettu jopa epäajankohtaiseksi ja menneisyyteen kuuluvaksi.

2000–2010 – luvuilla, eli jo lähimenneisyydessä, segregatio ja eriarvoistuminen lisääntyivät, esimerkiksi koulutuksen periytyemisessä ja alueellisessa jakautumisessa. Sosioekonominen liikkuvuus, *luokkaretki*, on kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana vähentynyt ja vaikeutunut uudelleen; verrattuna 60–80-lukuihin, jolloin suunta oli nimenomaan päinvastainen, vahvasti juuri suurten ikäluokkien pitkälle kouluttautumisen kautta. Enää korkeakoulutus, rikas sosiaalinen- ja kulttuurinen pääoma eivät välttämättä takaakaan korkeita tai vakaita tuloja ja taloudellista pääoman kasvua automaattisesti. Akateemista koulutusta vaativasta työstä on tullut monin paikoin sirpaleista, määräaikaista ja entistä enemmän, useammilla aloilla projektiluontoista tai osa-aikaisuuksista muodostuvaa. Näin on siirrytty perinteisestä työväen *proletariaatista* uuteen, yhtä monista 2000-lukulaisista työväenluokkaisista ryhmistä kuvaavaan *prekariaatin* käsitteeseen.

Samaan aikaan kun työn kuva keskiluokkaisilla aloilla muuttuu ”joustavammaksi” ja

moniulotteisemmaksi ajan ja paikan käytön suhteen, eivät kaikki *uuden työn* vapaudet automaattisesti koske esimerkiksi matalapalkka-aloja tai ne vaikuttavat eri tavoin työtehtävistä ja nimikkeistä riippuen. Globalisaation vaikutus ilmenee muun muassa termeinä *globaali keskiluokka* ja *globaali työväenluokka*. 2000-luvulle on tyypillistä luokkamääritteiden muuttuminen ja limittyminen toisiinsa, niiden selkeiden rajojen ja tunnisteiden hälventyminen.

Äskeiset kaksi kappaletta ovat omaa pohdintaani ja ajan saatossa henkilökohtaisen yhteiskunnallisen hahmotuksen sekä kerääntyneen tiedon ja omien ideologisten päätelmien tuloksia. Loppu summauksena spesifiin lähdeaineistoon kiteytetty seuraava väite: Luokkarakenteen muutosta käsittelevien tutkimustulosten mukaan Suomi on edelleen luokkayhteiskunta, jossa luokkia erottavina tekijöinä ovat tulot, työn luonne, periytyvä koulutustaso sekä 1990-luvun lama-ajan kokemukset (Sanaksenaho 2006, 24).

6.1.2. 2020-luku ja tulevaisuus

”Korona aikana on tullut ilmi ja paljastunut asioita, joita ei olisi tiennyt tavallisessa opetuksessa, kuten vaikkapa se ettei kaikilla oppilailla ole ajanmukaisia laitteita, puhelimia tai tietokoneita tai se millaisissa kotioiloissa lapset elävät, kenellä on oma tyylikkäästi sisustettu huone tai kuka joutuu yrittämään tunnille osallistumista etänä sohvan nurkassa, jossa muut hälisevät ympärillä, koska tilaa kotona ei ole mennä muualle.” H4

Koronan aiheuttamaa ja paljastamaa eriarvoisuutta pohdin jo johdantoluvussani. Globaalin pandemiariskin aikana toinen väistämätön, ja ilmiselvä haaste on ilmastonmuutos: eriarvoisuuden ja epätasa-arvoisten yhteiskuntien osuus ovat suurimpia haasteita kriisin ratkaisussa; epätasa-arvoinen koulutus ja mahdollisuus työllistyä, tulojen jakautuminen enenevässä määrin heille joilla jo vaurautta on, ylikulutus, maailmankuvien polarisoituminen ja ideologisten ääripäiden vahvistuminen, ovat kaikki osia luokkakysymyksessä ja siinä, miten sortavia yhteiskuntarakenteita tulisi purkaa, niin että se on sekä sosioekonomisesti että ekologisesti kestävä. Esimerkiksi kysymykset kulutuskriittisyydestä, reilusta kulutuksesta ja ekologisista valinnoista kulkevat käsikädessä taloudellisen pääoman kanssa. Uusliberalistinen yksilökeskeinen

ja yksilölle asetettu paine ja vaatimukset ”eettisessä” kulutuksessa, on yksi keskiluokkaisen normin muoto, jota todellisuudessa kaikki eivät kykene, vaikka haluaisivatkin, noudattamaan. Syyllistämisen ja arvovalintapuheen sijaan tulisi tarkastella ja haastaa rakenteita sekä lisätä yhteisöllistä vastuuta.

Opinnäytteeni tutkimuksen työstön aikana, kolmen vuoden kuluessa, maailman tilanne on muuttunut hätkähdyttävän paljon kovin monilla suunnilla – hintojen nousu, sota Euroopassa ja militarististen konfliktien kasvanut uhka Suomen lähialueilla, sotilasliitto Naton laajentuminen sekä eduskuntavaalit ja niiden luoma hallituspolitiikka vuosina 2019 ja nyt vuonna 2023, vain joitakin mullistuksia ja muutoksia mainitakseni.

Taiteissa on luotu, julkaistu sekä esitetty tässä samassa ajassa monia uusia teoksia, jotka on luotu selkeästi sosioekonomisia rakenteita tarkastelemaan. Niistä haluan mainita erikseen esimerkkinä minuun vaikutuksen tehneen (ja tunnistamiseksi, nähdyksi tulemisen tunteella koskettaneen) Laura Lehtisen ja Elsa Heikkilän luotsaamaan Työväenluokkainen tausta ja ruumiillisuus - tanssitaidehankkeen ja kollektiivista työskentelyä toteuttaneen työryhmän toiminnan, joka usean vuoden ajan tutki luokan ilmenemistä 2020-luvulla ja toteutti avoimia tanssitaiteen esitysdemonstraatioita ja esityksiä, kutsuen yleisöä mukaan keskustelemaan työväenluokasta ja sen tuntumisesta kehossa ja tunteissa ³.

Representaatiokeskustelut ja toimenpiteet inklusiivisemmän ja intersektionaalisemman taidekentän eteen ovat monipuolistuneet myös kohti luokan kysymystä, ja se on hurjan hyvä. Oli jo aikakin! Koen, että kirjallisen opinnäytteen teemalla on paikkansa eletyssä nykymomentissämme ja toivon sitä luettavan kohti tulevaisuutta; vallitsevan luokkajärjestelmän murtamiseksi ja muutoksen toiveeseen, yhdessä pohdittuihin toimintakeinoihin yhdenvertaisemman teatterikoulutuksen ja -alan luomiseksi, sortavat, luokkarajaiset nykykäytännöt haastaen ja poistaen.

”Se liittyy siihen periytyvyyteen jollain tavalla, mun arkikielessä. Vaikkakin mä oon esimerkiks mun perheen ainut, yliopistossa oleva ihminen tai ainakin käynyt ihminen, ja myöskin ainut taidealalla oleva ainut meidän suvussa. Mutta ei se

semmonen niinkun kiveen hakattu fatkakaan oo. Että siihen päädyt mistä olet tullutkin” H7

”Mä oon vasta muutamii vuosii sitten tajunnu, että mä ja mun sisarukset on otettu ikään kuin harppausta ylöspäin sen koulutuksen myötä. Ja että mä oon tällä hetkellä myöskin perheeni ainoa maisteri, mikä jotenki konkretisoitu mulle vasta viime vuonna, kun mä valmistuin ja se ei itelle ollu mikään semmonen, okei se oli merkityksellistä, että mä sain sen koulutuksen pakettiin. Mutta sit mua jotenkin huvitti, miten mun vanhemmat oli silleen ’Maisteri!’ ja ite oli että no big deal. Ja sit tajuaa, että niin, tää onkin nyt jotain uutta.” H4

”Taidepiirit ei mahdollisesti tarvitse olla määrittävä tekijä – jos porukat on ollut taiteilijoita ite, niin on voinut olla hankalaakin saada se leipä pöytään. Koulussa siitä ei oo tarvinnu olla ihan hirveesti puhetta, että mistä yhteiskuntaluokasta tullaan. Mutta heti kun mä sanon sen ääneen, niin kommentoin siihen mitä sä sanoit aikasemmin haastattelun alussa, että se on rivien välissä Suomessa, ne yhteiskuntaluokat. Vaikka se ei olis niin suoraa tai jotenkin tapetilla, niin se on aina siellä, ja se vaikuttaa aina mikro, makrotasoilla.” H1

”Ett esimerkiks joku hetkellinen työttömyys voi saada yksilöstä itsestään tuntumaan siltä, että on ikään kuin tipahtanut yhteiskuntaluokassa alaspäin, ja tääkin on heti kiinnostavaa, että siinä tulee heti tää että sana luokka, tekee sen että se on jotenki hierarkioitu. Että on niitä alempia luokkia ja ylempii luokkia. Ja sitte sekin, että on mahdollista myös kivuta niitä luokkia ylöspäin, mikä ehkä just tulee enemmän siltä koulutuksen kautta koska ainaki tässä yhteiskunnassa koulutus johtaa sit niihin myöskin parempiin taloudellisiin ansioihin, mitkä ehkä vie niissä luokissa ylöspäin.” H4

3 Työväenluokkainen tausta ja -ruumiillisuus hanke, <https://www.luokkahanke.com/hanke>

7. BOURDIEUN PÄÄOMATEORIAN KOLME PERUSTYYPPIÄ

Pääoman pelikentät.

Bourdieuun mukaan yhteiskunta muodostuu lukuisista limittäisistä ja sisäkkäisistä sosiaalisen toiminnan alueista eli kentistä (kuten taide, jokin oppiaine, urheilu tms.), jotka ovat toimijoiden välisiä voimasuhteiden tiloja. Yksilöt toimivat kentillä kasatakseen pääomaa, joka kulloisellakin kentällä on arvokasta. Kenttä on kuin kilpa-areena, jolla yksilöt kamppailevat saadakseen yksinoikeuden niihin pääomalajeihin, jotka ovat kentällä käypiä. (Bourdieu 1987 Sanaksenahon mukaan 2006 25.) Pääoma on (joko materialisoituneessa tai ruumiillistuneessa muodossa) kasautunutta työtä, joka toimijoiden tai toimijaryhmien yksityisesti tai yksinomaan haltuun ottamana mahdollistaa heille yhteiskunnallisen energian haltuunoton konkreettisen tai elävän työn muodossa.” (Bourdieu 1986, Sanaksenahon mukaan 2006, 26.)

Nämä pääomalajit ovat yleispäteviä, kaikilla kentillä arvokkaita pääomia. Niinpä kentillä vallitseekin yleinen kenttien logiikka. Tämän lisäksi jokaisella kentällä on oma erityinen logiikkansa eli vain kyseiselle kentälle ominainen tapa arvostaa eri pääomalajeja. Erityislogiikkojensa vuoksi kentät ovat suhteellisen itsenäisiä toisiinsa nähden: esimerkiksi voitto koulutuksen kentällä ei takaa voittoa taloudellisella kentällä. (Bourdieu 1986 ja 1987 Sanaksenahon mukaan 2006, 26; Bourdieu & Wacquant 1995 Sanaksenahon mukaan 2006, 26.)

Distinction- teoksessaan Bourdieu kuvailee sitä, millainen rooli eri yhteiskuntaluokilla on sosiaalisen tilan rakennetta uusintavassa pelissä (Bourdieu 1983 Sanaksenahon mukaan 2006, 34). Hallitseva luokka, jonka sisällä tapahtuu jatkuvasti painopisteiden muutoksia sekä eri pääomalajien vaihtoa, määrää pelin säännöt. Keskiluokka on halukas osallistumaan peliin ja pyrkii omaksumaan voimassa olevan säännösten. Hallitseva luokka hallitsee peliä luonnostaan ja turvaa valta-asemansa erottautumalla jäljittelijöistä, toisin sanoen muuntelemalla pelin sääntöjä sitä mukaa kun keskiluokka alkaa päästä peliin sisälle. Alimmalla luokalla ei ole varaa hienosteluun ja he pitävät hyvänä sitä, minkä joutuvat joka tapauksessa valitsemaan. ”Kansan syvillä riveillä” ei siis juurikaan ole osaa eikä arpaakaan tässä pelissä, joka perustuu keskiryhmien ”hyvään kulttuuritahtoon” jäljitellä ja hallitsevien ryhmien pitkälti tiedostamattomaan erottautumispyrkimykseen. (Bourdieu 1983 ja 1984 Sanaksenahon mukaan 2006, 34)

7.1. Taloudellinen pääoma

Taloudellinen pääoma on viime kädessä uusintamisen perustana myös muiden pääomalajien edellytys, mutta muunnettavuus etenee myös muista pääomalajeista taloudelliseen. Pääomat edustavat pysyvyyttä ja ovat näin ollen ikään kuin yhteiskuntapelin ”ässäkorteja”, jotka minimoivat sattuman ja onnenpelin todellisissa käytännöissä. (Bourdieu 1986 Sanaksenahon mukaan 2006, 27.) Taloudellinen pääoma on Bourdieun mukaan välittömästi ja suoraan muutettavissa rahaksi ja se saattaa olla institutionalisoitunut omistusoikeuden muotoon. Taloudellinen pääoma on siis rahallisia voimavaroja kuten omaisuus, tulot ja virka-asetat. (ibid.)

Taloudellisen pääoman rahallisella muodolla on erityisominaisuuksia, joiden vuoksi sen muunnettavuus muiksi pääomalajeiksi helpottuu. Rahalla voi ostaa kulttuuriesineitä, titteleitä tai koulutusta (tai toisaalta koulutuksen saanti voi rahan puutteen takia estyä). Rahan muuntaminen sosiaalisesti pääomaksi vaatii erityisen työn muodon soveltamista; ilmaista ajankäyttöä, huomiota, huolenpitoa ja kiinnostuneisuutta. Ilmainen ajankäyttö perustuu sille, että taloudellisen pääoman avulla on mahdollista ostaa toisten aikaa käytettäväksi oman tai läheisten sosiaalisen pääoman kasvattamiseksi. (Siisiäinen 2005 Sanaksenahon mukaan 2006, 26.)

”Ei miellä itseään, että oma perhe olis ollut hyvätulonen. Mutta mun vanhemmat on hyvin miettiny sen, että musta ei koskaan tuntu lapsena siltä, että mä olisin jääny jostain paitsi – vasta jälkeen päin on tajunnu että aa, me tehtii näin koska ei ollu rahaa” H4

”Että mun vanhemmat on mua pystyny taloudellisesti tukemaan. Ilman sitä taloudellista tukea mä en tässä oliskaan” H7

7.2. Kulttuurinen pääoma

Vaikka Bourdieu näkeekin taloudellisen pääoman kaikkien muiden pääomamuotojen perustana, hänen mielenkiintonsa ei kuitenkaan suoranaisesti kohdistu taloudelliseen pääomaan, vaan kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma – erityisesti kulttuurinen pääoma – saavat suuremman huomion (Sanaksenaho 2006, 27).

Kulttuurisella pääomalla on Bourdieun mukaan kolme olemassaolon tapaa. Kulttuurinen pääoma voi esiintyä ruumiillistuneessa (esimerkiksi tiedot, taidot ja makutottumukset), objektivoituneessa (esimerkiksi taideteokset kuten kirjat ja maalaukset) tai institutionaalisessa (esimerkiksi akateemiset kvalifikaatiot) muodossa. Ruumiillistunut kulttuurisen pääoman muoto vaikuttaa *habituksen* osana ja objektivoitu muoto edellyttää taloudellisen pääoman kuten oston ja tuotannon olemassaoloa. Institutionalisoitua kulttuurisen pääoman hallintaa voidaan osoittaa titteleillä ja

tutkinnoilla ja se on sisäänrakennettu hallitseviin koulutuksen ja kasvatuksen laitoksiin. (Bourdieu 1986 Sanaksenahon mukaan 2006, 27–28.)

”Huomaan, että helposti tällainen marxilainen, ajattelen että taloudellisista asioista se yhteiskuntaluokka koostuu. Tää olis se, jos joutuisin vastaamaan nopeammin, niin sit tulis se taloudellinen tausta. Ja myös tilanne, mutta myös ettei se oo se ainut vaan myös sosiaalinen perintö, varat, mitkä ovat. Ja kulttuuriset mulle liittyvät siihen myös. Et jos on vahva kulttuuripohja ja tuntee että on vahva kulttuuriympäristö mihin kuuluu, niin se lisää asteen siihen yhteiskuntaluokkaan”

H5

”Vietiin paljon kirjastoon – en tiedä mikä oli ensin, muna vai kana. Et mä muistan ykköskakkosluokalla olleeni tosi kiinnostunut lukemaan, mut et ruokkiks mun vanhemmat ensin sitä vai olinks mä vaan ite ensin keksiny sen ja sitten ne oli silleen, että nyt mennään yhdessä kirjastoon – lukeminen oli sellainen yhteinen juttu”

H6

”Vaikka ite tuli aika alempaa keskiluokkaa tai duunariperheestä, niin meillä oli tosi semmonen, jotenki sitä kulttuurista pääomaa oli saanu sieltä perheen kautta. Oli itsestään selvyys, että vaikkei käyty ulkomaan matkoilla, niin se oli itsestäänselvyys, että käytiin teatterissa ja konserteissa ja luettiin paljon kirjoi. Se on ollut aina läsnä omassa lapsuudessa ja nuoruudessa. Niin kokee, että paljon on saanut sillä. Vaikka opiskeluaikana ei musta tuntunu siltä, että olisin ollut tyhmempi kuin muut tai ihan pihalla siksi että ’nyt mä en tajuu, kun mun tausta on tämmönen.’ ”

H4

”Mun on vaikee paikantaa sitä, mutta jotenkin semmonen kotoo opittu, jonkinlainen... joku semmonen niinkun asioihin pyrkiminen... Jotenki siis semmonen pääoman kerryttäminen, ett mä en oo jotenki tajunnu, että jos mä haluun toimia vakavasti otettavana dramaturgina, niin mun pitäis jotenkin lukea paljon ja joku karkea käsitys mannermaisista filosofeista, ja tietyt klassikot, tietyt leffat ja tämmönen. Mutta mä oon tehnyt sitä loppujenlopuks aika vähän, ja mulla ei oo kotona opetettu, tullutta, ettei mua oo sielläkään opastettu tiettyjen

klassikkoleffojen tai kirjojen tai kattavasti musiikin pariin, et ne on ollut mun omaa toimintaa, ja ehkä vähän sattumanvarasta. Tässä mielessä välillä semmonen olo, että se oma kulttuurin tuntemus ei oo ihan niin kattavalla pohjalla, kuin jollain toisella, joka on kuluttanut paljon, ja hakeutunu paljon kulttuurin pariin, vaikka toisaalta tää koulutus itsessään teettää tai kerää kyllä semmosta ammattitaitoa” H2

Työläistäustainen luokkatutkija Katriina Järvinen on kirjoittanut, ja kertonut myös Yleisradion audion ohjelmasarjassa ”Kysy mitä vaan” (Yle Puhe: Kysy mitä vaan luokkaeroista 10.8. 2020.) kuinka aikanaan pääsi opiskelemaan teatteria Tampereen yliopiston dramaturgian linjalle. Loppujen lopuksi Järvinen joutui keskeyttämään opintonsa kokiessaan ne liian vaikeiksi puuttuvan kulttuurisen pääoman sekä tiedon ja sosiaalisen pääoman vähyyden vuoksi, koska lapsuuden taustan vuoksi televisio-, elokuva tai teatteritietoutta hänellä ei ollut nimeksikään. (Järvinen 2007, 22–23.) Tietämättömyyden salaaminen vei suurimman osan hänen energiastaan ja Järvinen päätyi taideopintojen sijaan suorittamaan antropologin tutkinnon (mt. 23).

”Oon kokenut voimakasta ulkopuolisuuden tunnetta alemman luokkatason takia omassa luokassa, teatteriopinnoissa. Mä olen kokenut, etten mä pääse mukaan, etten mä ymmärrä asioita välttämättä mistä toiset puhuu, mä oon kokenut että mä jotenkin jään sen jutun ulkopuolelle ja että mulla ei oo niinku samoja etenemismahdollisuuksia kun muilla, sen takia että multa puuttuu se vahva akateeminen tausta ja perinne mihin olisin kasvanut.” H8

7.2.1 Habitus

Bourdieu pyrkii habituksen käsitteellä osoittamaan, että yksilöllinen on yhteiskunnallista ja että valintamme perustuvat havaitsemisen, arvostamisen ja toiminnan tapoihin, jotka ovat sosiaalisesti määräytyneitä (Bourdieu & Wacquant 1995 ja Wacquant 1995 Sanaksenahon mukaan 2006, 31). Bourdieu käsittää habituksen sisäistettyjen rakenteiden muodostamaksi asenteiden sekä toiminta- ja suhtautumistaipumusten kokonaisuudeksi (Roos 1987 ja Siisiäinen 1988 Sanaksenahon mukaan 2006, 31).

Triviaalissa mielessä habitus on ihmisten "pään sisässä". Toiseksi se on olemassa vain toimijoiden käytäntöjen kautta ja niiden vuoksi. Habitus ei ole abstrakti eikä ideaalinen käsite, eikä se vain näyttäydy käyttäytymisenä, vaan on kiinteä osa sitä. Se on mekanismi, jonka kautta merkitykset sisäistetään ja ruumiillistetaan. (Jenkins 1992 ja Robbins 1991, Sanaksenahon mukaan 2006, 31.) Habituksella on sekä kyky tuottaa luokiteltavia käytäntöjä että kyky erotella ja ymmärtää näitä käytäntöjä ja niiden tuotteita (Bourdieu 1984 Sanaksenahon mukaan 2006 31).

Koska habitus on Bourdieun mukaan koko elämäkokemuksen tuote, eikä kahta aivan samanlaista elämäkertaa ole olemassa, ei myöskään ole olemassa kahta aivan samanlaista habitusta. Elinolosuhteissa on Bourdieun mielestä kuitenkin yhteiskuntaluokkien sisällä yhtäläisyyksiä, joiden perusteella voidaan puhua yhteiskuntaluokille ominaisista habituksen tyypeistä eli luokkahabituksista. (Bourdieu 1987 Sanaksenahon mukaan 2006, 31.) Luokkahabitukset ovat sisäistettyjä luokkasidonnaisia suhtautumistapojen järjestelmiä. Toisistaan poikkeavien luokkahabitusten taustalla ovat erilaiset elinolosuhteet, jotka puolestaan pohjautuvat pääomaeroihin. Merkittävimmät yhteiskuntaluokkia erottavat tekijät ovatkin pääomien erilainen määrä ja rakenne. (Brubaker 1985 Sanaksenahon mukaan 2006, 31.)

Beverley Skeggs kirjoittaa habituksen käsitteestä ”Elävä luokka” teoksessaan, että se on Bourdieun mukaan kasautumisen malli, joka perustuu peliä koskevaan tietoon ja taitoon pelata sitä (Skeggs 2014, 269). Taija Roiha puolestaan kirjoittaa, että kyse voi olla hyvin konkreettisista ja ulospäin näkyvistä seikoista, kuten pukeutumisesta tai hiustyylistä, mutta myös abstraktimmista ja sisäisesti koetuista asioista, kuten siitä tunteeko olevansa ”kotonaan” jossain paikassa tai asemassa. Habituksen rakentuminen muistuttaa ruumiillistuneen kulttuurisen pääoman muodostumista; kyse on pitkän ajan saatossa tapahtuvasta sosiaalisesta prosessista. (Speller 2011 Roihan mukaan 2023, 48.)

7.3. Sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen pääoma kuvaa Bourdieun ajattelussa sosiaalisten suhteiden perusteella syntyviä resursseja. Sosiaalinen pääoma on ”niiden aktuaalisten ja

potentiaalisten resurssien summa, joka yksilöllä (tai ryhmällä) on sen perusteella, että hänellä (sillä) on luja verkosto enemmän tai vähemmän institutionalisoituneita keskinäisiä tuttavuus- ja arvostussuhteita”. (Bourdieu & Wacquant 1995 Sanaksenahon mukaan 2006, 28.) Sosiaalista pääomaa saattaa synnyttää esimerkiksi ammatillisten ryhmittymien, vapaaehtoisjärjestöjen tai työpaikkaryhmien jäsenyys. Sosiaalisen pääoman hallintaerot saattavat selittää, miksi sama määrä taloudellista tai kulttuurista pääomaa tuottaa eri toimijoille erilaisen vaikutusvallan. Sosiaalista pääomaa synnyttävät ryhmjäsenyydet voivat moninkertaistaa muiden pääomalajien vaikutuksen. (Bourdieu 1986 ja Joppke 1987 Sanaksenahon mukaan 2006, 28.)

Keskeisimmät erot sosiaalisen pääoman ja muiden pääomamuotojen välillä on niiden muodostumis- ja olemassaolon tavoissa. Eri pääomat eroavat uusinnettavuutensa ja siirrettävyytensä osalta toisistaan. (Siisiäinen 2005 Sanaksenahon mukaan 2006, 94.) Sosiaalisen suhdeverkon luominen ja ylläpito on tulosta sellaisista käytännöistä, joita tarvitaan materiaalistien ja symbolisten voittojen varmistamiseksi. (ibid.) Sosiaalista pääomaa ohjailee niin totaalaisesti tuntemisen ja tunnustamisen logiikka, että se saa symbolisen luonteen ja toimii näin ollen aina symbolisena pääomana (Bourdieu 1986 Sanaksenahon mukaan 2006, 28).

”Sitten se kouluttautuminen, tai mihin asettuu jossain työmaailmassa, niin se vaikuttaa sitten väistämättä myös vapaa-ajan viettoon, ett helposti ihmiset alkaa kuplaantumaan. Tai muodostuu ympärille kuplia, jossa lähinnä viettää aikaa niiden henkilöiden kanssa, jotka on ainakin osittain samaa luokkaa. Minkä tunnistaa myös itsessään, mikä on aika hurjaa, kun ajattelee että ’mähän oon tosi avarakatseinen ja suvaitsevainen’ ja sit tajuaa, että se on helppoo olla semmoses omassa kuplassa avarakatseinen ja suvaitsevainen, just sillain että ’enhän mä tunne ketään, joka äänestää persuja’ ja ’eihän kukaan äänestä persuja’. Sitten tajuaa, että niin, ei tässä mun maailmassa. Se miten helposti sitä ajattelee, ettei muka itse olisi osa mitään luokkayhteiskuntaa, ja sit kuitenkin on.” H4

”Huomasin että yks syy miks mä sain tän työn, niin on myös mun tausta. Ettei pelkästään ne tekijät, jotka mulla on teatterintekijänä ja opettajana, koska sitten kun ne laittaa rinnakkain toisten kanssa, niin ne voi olla yhtä hyvät. Mutta sitten myös ne voimavaratekijät, että miten osaa pullikoida tuolla noiden poliitikkojen ja

päättäjien kanssa, niin mä tajusin, että siinä mun taustasta on hyötyä, se vaikutti”

H9

”Omassa maassani. Se on ryhmä ihmisiä, jotka liikkuvat omien kaltaistensa joukossa eivätkä usein tai lainkaan ylitä näitä luokkarajoja. Mitä voit tai kykenet tekemään ja toimimaan, mitkä ovat käytöksen normit, mitä sinun tulee tai voit saavuttaa, sen suhteen esimerkiksi mitä voit tai tulisi opiskella ja millaisia töitä tehdä.” H10 (suomennos haastattelijan)

”Nuoresta asti on nähnyt erilaisia maailmoja ja silloin ne ei oo tuntunu vierailta ja on osannu uida kalana niiden välissä. Ja sit osaa ehkä, mikä liittyy ehkä tähän ammatinvalintaankin, että osaa sosiaalisissa tilanteissa kameleonttina vähän säätää sitä mistä keskustellaan, kuinka paljon mä annan itsestäni, kuinka paljon mä en anna jossain tasapainottaakseni omaa sosiaalista statutani, ottamatta silti siitä takkiin. Mikä on myös tälleen ääneen sanottuna aika hurja kela. Että sieltä rivien välistä representoi itseään eri valossa eri tilanteissa.” H1

7.4. Symbolinen pääoma

Sanaksenahon mukaan symbolisen pääoman vaikuttavuus riippuu todellisista kommunikaatiokäytännöistä, ja siksi sillä ei tässä mielessä voi taloudellisesta ja kulttuurisesta pääomasta poiketen olla objektivoitunutta, institutionalisoitunutta tai ruumiillistunutta muotoa. Symbolinen pääoma on niin sanotusti olemassa vain toisten silmissä. (Sanaksenaho 2006, 28.) Se ilmenee Bourdieulla usein sosiaalisessa suhteessa, jossa yhdellä toimijalla on tiettyjä ominaisuuksia ja toiset toimijat on varustettu sellaisilla havainnon kategorioilla, jotka tunnistavat nämä ominaisuudet. Mikä tahansa muu pääomalaji (taloudellinen, kulttuurinen tai sosiaalinen) esiintyy symbolisena pääomana silloin, kun sen havaitsevat sosiaaliset toimijat, joilla on siihen sopivat havainnon ja arvostamisen kategoriat. (Bourdieu & Wacquant 1995; Bourdieu 1998 Sanaksenahon mukaan 2006, 29.) Symbolinen pääoma liittyy Bourdieulla symbolisen vallan käyttöön: yhteiskunnan valtarakenteita uusinnetaan symbolisen pääoman avulla, koska sen tukemaa valtaa ei kyseenalaisteta. ”Yhteisöllisiin odotuksiin” eli sosiaalisesti juurrutettuihin uskomuksiin perustuva symbolinen valta pakottaa ihmiset alistumaan tavalla, jota ei pakoksi edes huomata. (Brubaker 1985 ja Bourdieu 1998 Sanaksenahon

mukaan 2006, 29.) Bourdieu on pyrkinyt sosiologisella tutkimuksellaan tuomaan esiin juuri symbolisen (väki)vallan muotoja ja sitä kautta paljastamaan yhteiskunnan rakenteiden uusintamismekanismeja. Bourdieun mukaan kätkeytä valtaa esiintyy kaikkialla; kielessä, koulutuksessa – ja myös sosiologiassa. (Sanaksenaho 2006, 30.)

”Siihen omaan taustaan liittyy myös kunnollisuus ja se ajatus ettei järjestelmää järkytetä. Mä välillä myös ihailin niiden toisten sitä luovaa vapautta ja uskallusta, vastustaa vanhempia ja systeemiä ja uskallusta olla roiseja ja raflaavia ja jollakin tavalla omavaltasempia. Itsestä tuntui, että oma perhetausta kahlitsi enemmän henkisesti” H9

7.5. Aika sosiaalisena pääomana

Aikaa

Sivistyä?

Harrastaa?

Lukea?

Keskustella?

Levätä?

(Kuka rikastuu sinun ajallasi?)

Olen miettinyt, luvussa 5. kirjoittamieni omakohtaisen lyhyen kokemushistorian vuoksi sosiaalisen pääoman kontekstiin kuuluvaa *aikaa* paljon, viimeisimpien opintovuosien kuluessa. Suhteessa taiteilijuuteen, siihen kuuluvaan ajankäytön resursseihin ja niiden epätasaisena jakautumisena yksilöille, riippuen taloudellisen pääoman pohjasta. Ajan kulutusta, riittämättömyyttä ja laatua sekä erityisesti riittävää lepoa.

Espanjalainen Precarias ala Deriva kollektiivi kirjoittaa taiteen alan ääriolosuhteiden vaatimasta joustavuudesta ja liikkuvuudesta; samaan aikaan on hävitettävä tunteensa, tyydyttävä epävarmuuteen ja julmaan kilpailuun, jotka kaikki ovat ominaisia immateriaaliselle tuotannolle. Samaan aikaan työajan ja vapaa-ajan suhteen muuttuminen täysin epäsäännölliseksi ja työpaikan ja kodin täydellinen sekoittuminen tunkeutuvat ruumiisiimme ja elämänmuotoihimme. Teemme työtä aina ja kaikkialla; kotona, toimistossa tai työkkärissä. (Precarias ala Deriva 2009, 385.)

Radikaaleinta on arki- pamfletissa (Koivulaakso, Kontula, Peltokoski, Saukkonen ja Toivanen 2010) määritellään termi *ajan köyhyys* vaikeudeksi hallita aikaa ja suunnitella tulevaisuutta, niin ettei hallinnan puute tarkoita vain omaa aikaa vaan myös yhteistä aikaa perheen ja muiden ihmisten kanssa. (Koivulaakso & al 2010, 144.) Työelämän termit osa-aikainen, määräaikainen, tuntipalkkainen, kokoaikainen, nollatuntisopimus, projektikohtainen ja niin edelleen, ovat kaikki paitsi ilmiselvästi talouteen sidottuja, myös aikaan, eli sosiaaliseen pääomaan.

Pamfletin keskeiset osuudet käsittelevät prekarisaatiota, ja sen haasteita. Teos myöntää, että prekarisaatioon liittyy myönteisiäkin ulottuvuuksia, kuten palkkatyömuodon ja siihen liittyvän kurivallan heikkeneminen, monille epätyypillinen työ on myös oma valinta. (Koivusalo & al 2010, 29.) Arkikokemuksessa työn ja tulojen prekarisaatio kuitenkin johtaa elämänhallinnan mahdollisuuksien heikentymiseen, sillä prekaari työ edellyttää tekijältään epävarmuuden sietokykyä ja jatkuvaa muutosvalmiutta. Työn kestoa ja sisältöä ei tule ottaa itsestäänselvyytenä, ja tiettyä työtä tehdessään onkin syytä varmistella jo seuraavia töitä. Usein myös erilaiset pätkätyöt ja projektit lomittuvat päällekkäin, jolloin työtaakka voi ajoittain olla raskas. (ibid.)

Tuolloin, pamfletin kirjoitusvuonna 2010 *downshiftaaminen* oli trendikäs uudissana. Pamfletti ottaa kantaa sen toteutusmetodeihin toteamalla, että kun (yhteiskunnan) tahti on käynyt kovaksi jopa keskiluokalle, trendiksi on noussut downshiftaus, eli elämän vapaaehtoinen kohtuullistaminen, hidastaminen ja yksinkertaistaminen, jotka taas ovat lähtöisin oivalluksesta, ettei pelkkä materiaallinen elintaso merkitsekään elämänlaatua. Kasaantuneen varallisuuden voi ulosmitata myös ansiotyöhön käytetyn ajan vähentämisenä – mikä usein tarkoittaa paitsi vapaa-ajan lisääntymistä, myös kulutuksen pienentämistä. (Koivulaakso & al. 2010, 15.) Downshiftaus on kenties trendi-ilmiönä jo kulunut ja mennyt ilmaisu, vaikka samankaltaista hidastamisen puhetta viljellään elämäntyylikirjoituksissa ja filosofioissa edelleen. Levon ja joutilaisuuden tarpeesta on alettu tervetulleesti ja terveellisesti puhua 2020-luvulla myös taiteen ammattikentällä - eikä sinänsä ajatuksessa olekaan lainkaan vikaa, päinvastoin! Harmi vain, että (tästä vuoden 2010 pamfletti vielä jatkaa, joten puhutaan edelleen vanhalla trenditermillä) nykyisellään *downshiftauksessa* on kyse lähinnä etuoikeudesta, johon on varaa vain

turvatussa sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa olevilla. Meillä muilla ei siihen varaa ole. (ibid.)

”[Kansanopisto]:ssa mun ei tarvinnu tehdä töitä – mun vanhemmat on pystyneet maksaan sen, mun ei oo tarvinnu ottaa mitään lainaa eikä tällästä. Et kyl ei oo ollu esteitä. Ja mä oon miettinyt sitä, et miten niinku et just sen [kansanopisto]:n jälkeen mä en ollu missään koulussa ja mä tein niinku tosi vähän töitä – silloin mä niinku selvittelin asioita – mulla oli jotenkin ajatus, että nyt mä selvittelen tämän vuoden asioita, mikä tuntuu nyt jotenkin niin kreisiltä, niin harvalla on mahdollisuus tehdä niin.” H6

”Pitää muistaa olla kiitollinen siitä, ettei mulla ole ollut taloudellista stressiä missään vaiheessa. Eikä oo ollut sellaista, etten olisi voinut suorittaa mun opintoja, silloin ja nyt, jos mun olis ollut pakko työskennellä opintojen ohella – mulla on ollut burnoutteja ja masennuksia ja se on ollut niin rankkaa vaan tehdä niitä opintoja, ja olen joutunut silloin [alempi korkeakoulututkinto] tekemään pidempään kuin oli tarkoitus. Monta kertaa olen hyvin tietoinen siitä, etten olis pystynyt suorittamaan sitä, jos olis joutunut... tai sit olisin pystynyt, mutta se olis mennyt todella paljon kauemmin ja se stressi ja pressu olis voinut aiheuttaa sen, että olisin joutunut jättämään väliin, suorittamatta. Kun oli kavereita, jotka kävi töissä, niin eivät pysyneet mukana tahdissa ja se oli jotenkin, siihen ei saanut tukea korkeakoulusta.” H5

”Pidän mun taustan tuomaa optimismia syynä siihen, että kun pääsi koulusta niin olin että tottakai joku ura tästä urkenee. Sitä ei pitänyt vaihtoehtona, että palaisi johonkin koulutusta aikaisempaan työhön... pitää niinkun edetä uralla. Ja sitten jotenkin ne köyhyyden kaudet pääsi sillä perheen taloudellisella tuella selättämään, niin että pääsi siihen pisteeseen, että oli mahdollista elättää ittensä teatterityöllä. Mä tein paljon semmosia duuneja, joissa se käytetty aika ja rahallinen korvaus ei ollut mitenkään related. Se että mä pystyin tekee niitä töitä, jotka taloudellisesti ei kartuttanut paljon paskaakaan, mutta jotka kartutti sitä ceeveetä, niin se oli kyl puhtaasti sen perheen taloudellisen tuen ansiota” H9

8. TEATTERIOPINNOT JA YHTEISKUNTALUOKKA

Teatterikorkeakoulun rakennus vuonna 2018, kuvattuna seitsemännen kerroksen porrashallin ikkunasta.

Katriina Järvinen kirjoittaa, että Bourdieun mukaan vanhemmilla on ratkaiseva merkitys lapsen taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kannalta. Synnymme olosuhteisiin, jotka antavat meille tietyt pelikortit yhteiskunnassa pärjäämiseen. Perheen varallisuus vaikuttaa asumisolosuhteisiin, siihen millaisia vaatteita on mahdollisuus hankkia, mitä syödään, miten koti on kalustettu, onko autoa, venettä ja kesämökkiä, varaa harrastaa, matkustella, pääseekö kielikurssille, vaihto-oppilaaksi jne. (Järvinen ja Kolbe 2007, 48.) Sosiaalinen pääoma taas näkyy siinä, minkälaisesta suhdeverkostosta lapsi pääsee kodin kautta osalliseksi, millaisia läheiset ihmissuhteet ovat laadultaan, miten oppii toimimaan ja kommunikoimaan erilaisissa tilanteissa, onko kodin tunneilmapiiristä helppo ponnistaa omille jaloilleen. Tiettyjä perinteitä, aineettomia arvoja ja *hyvää makua* (kursivointi opinnäytetyön kirjoittajan!), jotka on omaksuttava

pärjätäkseen yhteiskunnassa, sekä lapsen mahdollisuudet tutustua kirjallisuuteen, taiteeseen ja keskustelemaan oppiminen henkisistä aineettomista asioista kannustavassa ilmapiirissä, ovat kaikki puolestaan perhetaustan kautta kasaantuvaa kulttuurista pääomaa. (mt. 48–49.)

8.1. Teatteri peruskoulussa ja taideharrastuksen haasteet

Peruskoulun aika on vahvasti sidoksissa lasten ja nuorten perheiden asuinpaikkakuntaan ja sosiaaliseen elinpiiriin, sekä konkreettisesti maantieteellisiin rajoihin että henkisesti siihen millaista koulua sattuu käymään (missä, minkä kokoista koulua ja keiden kanssa). Alueen merkityksestä, sosioekonomisessa merkityksessä ja suhteessa kulttuuriseen pääomaan, kirjoitan tarkemmin luvussa 9. Erityisesti Helsingin alueiden tutkittua segregaatiota sekä sitä, mitä se merkitsee, oman tulkintani kautta, kulttuuri- ja taideharrastuksille sekä osallisuuden tunteelle.

Peruskoulun merkityksestä teatterista kiinnostumisen tai taidekokemusten kontekstissa ei puhunut juuri kukaan haastateltavista, tai se mainittiin vain hyvin lyhyesti, ilman suurempia muistikuvia tai kokemuksia suhteessa taideharrastuksiin. Tämä voi toki johtua huomaamatta jääneestä kysymysten asettelusta niin, että peruskoulun suhteen en ole kysellyt kovin montakaan jatkokysymystä (ennalta suunnitelluissa kysymyksissä tai haastattelutilanteiden jatkokysymyksissä).

Aiemmin, luvussa 4. esittelin haastattelujen toteutusta ja osallistujien taustatietoja, tuoden esille myös haastateltavien ikäjakauman (20–35-vuotiaita). Ounastelen, että sen vaikutus teatteritaiteen kokemusmuistoihin peruskoulussa vaikuttaa kenties myös osittain peruskoulussa koetun taideopetuksen tai taidekokemusten vähäisyyteen? 2010–2020 luvuilla draaman käyttö osana opetusta sekä teatteri-ilmaisun merkitys ja ilmaisutaidon moninaiset muodot ovat lisääntyneet, jo yhteiskunnallisten osaamisvaatimustenkin myötä. Sen sijaan 1990–2000 luvuilla draaman osa peruskoulussa oli pienempi valtakunnallisesti sekä opetussuunnitelmien osalta (toki ja varmasti poikkeuskoulujakin oli, mutta näin väittäisin kuitenkin). Joka tapauksessa,

tässä tutkimuksessa haastateltavien kommentit ja muistot linkittyivät suurilta osin nimenomaan koulun ulkopuolella tapahtuneisiin harrastuneisuuden kokemuksiin, joten aiheen käsittely luonnollisesti rajautuu aineistopohjan vaikutuksesta siihen nurkkaan.

Kysymys koulun roolista kulttuurisen pääoman kartuttajana tai eriarvoisuuden ylläpitäjänä on kuitenkin tärkeä ja käsitellen sitä seuraavissa alaluvuissa tutkimuskirjallisuudesta ja haastatteluista noukittujen esimerkkien kautta.

Ensimmäinen esimerkki on Taidetestaajat- hankkeeseen liittyvä tutkimusraportti, jossa huomioidaan peruskoulun rooli kulttuurisen pääoman kartuttajana ja mahdollisuuksina luoda oppilaille osallisuuden tunteita taidevierailuilla sekä taiteen tuntemuksen laajennusta. Taidetestaajat hankkeeseen kohdistetussa Nuorisotutkimusseuran tutkimusraportissa ”Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat hankkeessa”(2020) pohdittiin ja käsiteltiin kahdeksas luokkalaisten reaktioita ja kokemuksia mm. teatteri-, musiikki- ja kuvataidevierailuista Taidetestaajat hankkeeseen osallistumisen kautta tarkasteltuna. Taidetestaajat hanke oli, ja on edelleen, kaikissa suomalaisissa ylemmän asteen kouluissa toteutettu valtakunnallinen hanke, jossa kahdeksaluokkalaiset pääsevät kokemaan ilmaiseksi ja ohjatusti kouluvierailujen kautta paikallisten taidetekijöiden teoksia, että vierailevat myös paikkakunnan ulkopuolella (joko pääkaupunkiseudulla tai pääkaupunkiseutulaisina jossain muussa kaupungissa) katsomassa, kokemassa tai kuulemassa taidetta. Hankkeeseen osallistuu noin 60 000 nuorta vuosittain. (Laine ja Hartman 2020, 9.) Hankkeen tavoitteista kirjoitetaan hankesivustolla, vuonna 2023 seuraavasti:

Taidetestaajat on Suomen suurin kulttuurikasvatusohjelma, joka tarjoaa kaikille Suomen kahdeksaluokkalaisille ja heidän opettajilleen 1–2 vierailua lukuvuodessa korkealaatuisen taiteen pariin. Toimintamme tavoittaa vuosittain yli 65 000 henkeä, kaikista Suomen kunnista. Vierailujen määrä ja kohteet vaihtelevat lukuvuosittain saamastamme rahoituksesta riippuen. Toiminnan ydintavoitteena on tarjota nuorille taide-elämyksiä ja työkaluja muodostaa kokemuksestaan perusteltu mielipide. (Taidetestaajat-sivusto, 2023)

Sofia Laineen ja Maaria Hartmanin tutkimusraportissa keskitytään tutkimaan ja havainnoimaan vuosien 2017–2020 tutkimuskoululuokkien (joita oli valikoitu eri alueilta Taidetestaajat hankkeen kohderyhmän kahdeksansista koululuokista)

taideinstituutiovierailuja, matkaamalla ja osallistumalla niihin kyseisten koululuokkien kanssa. Tutkimus toteutettiin suurelta osin seuranta-haastatteluin kahdeksasluokkalaisten nuorten parissa.

Laine ja Hartman nostavat hankkeen raportoinnissa esille teatterin osalta tärkeän ja mielenkiintoisen australialaistutkimuksen, jossa tutkittiin nuorten suhdetta teatterissa käymiseen. Tutkimuksessa paikannettiin kolme toisiinsa linkittyvää päätekijää, jotka vaikuttavat nuorten toimintaan yleisönä tai selittävät sitä, miksi he eivät käy teatterissa. Tutkijoiden mukaan nuorten teatterikokemus muotoutuu monen erilaisen tekijän yhteisvaikutuksena. Rakennuksen fyysisten ja arkkitehtonisten piirteiden lisäksi tunnelma teatterirakennuksessa (salissa ja muualla) sekä kokemus siitä, että on tervetullut, vaikuttavat teatterikokemukseen. (Laine ja Hartman 2020, 22.) Tutkijat myös pohtivat, miten erilaiset sosiaaliset tilanteet vaikuttavat nuorten mahdollisuuteen heittäytyä mukaan teatteriesitykseen. Teatterin lukutaito linkittyi australialaistutkimuksen mukaan siihen, miten mukavaksi tai epämukavaksi nuoret kokivat teatterivierailun, ja yhtenä oleellisena tekijänä oli tutkimuksen mukaan riittävän informaation antaminen, oli kyse sitten teatterirakennuksesta, esityksen sisällöstä tai toimintaetiketistä paikan päällä. (ibid.) Siteeratun tutkimuksen mukaan taiteen lukutaitoa on mahdollista vahvistaa osana peruskouluopetusta. Taiteen lukutaidon lisäksi kyseisen tutkimuksen mukaan taidevierailukokemuksen kokonaisuuden kannalta on merkitystä myös nuorten osallisuudella ja sitoutumisella. (mt. 23.)

Laineen ja Haartmanin tutkimus nosti esille muita tutkimuksia, joiden mukaan nuoret eivät käy teatterissa, koska se ei ole heidän mielestään tavoiteltavaa kulttuurista pääomaa, ja teatterissa käynti mielletään yläluokan ja ikääntyneiden harrastukseksi (Laine ja Hartman 2020, 23). Koska osalle nuorista Taidetestaajien taidevierailut voivat olla ainoita koko lapsuuden ja nuoruuden aikana, oli Laineen ja Haartmanin tutkimusyhteenvedon mukaan varsin merkityksellistä, minkälaisia mielikuvia nuorille luodaan ja minkälaista taidekasvatusta he taidekohteissa saavat (mt. 106).

8.1.1. Kulttuurisen pääoman merkitys teatteriharrastuksessa

”En lapsena ollut varsinaisesti tietoinen, että olisin etuoikeutetumpi kuin jotkut muut, mutta vanhempien kanssa tuli kuitenkin aina neuvotella ja sopia oliko jokin haluttu harrastus kannattava ja kuinka paljon se maksoi. Joillakin luokkatovereilla ei ollut samankaltaisia mahdollisuuksia tai toisaalta jotkut lapset olivat selvästi yläluokkaisempia kuin itse oli – tätä ei varsinaisesti hahmottanut lapsena, samalla tavalla kuin nyt aikuisena.” H10

”Mutta sitten taloudellisesti mun perheellä ei ollut varaa harrastaa niitä harrastuksia yhtä korkealla tasolla tai niinku kilpatasolla, tai intensiivisesti, kuin mitä niiden varakkaampien perheen lapsilla oli, että me jouduttiin niinku tyytymään semmoseen vähän kämäsempään versioon tästä harrastuksesta, ja harrastamaan niinku näitä asioita semmosessa paikassa, jossa ei ollut mahdollista edetä, vaan sit se oli vaan niinku *harrastelua...* ei ollut tavoitteellista, jossa kehittyy ja pääsee ja saavuttaa asioita, joissa on joku tulevaisuuden näkömä” H8

”Taiteen perusopetuksessa lukukausimaksut on aika suuria, niin jo se tekee rajausta minkälaisia lapsia sinne taiteen perusopetuksen piiriin päätyy. Mikä on tosi surullista, koska sitten huomaa, että opetusryhmät on aika homogeenisiä, ja siinä mielessä mä koen tosi tärkeeks, että myös pääkaupunkiseudulla on tarjolla myös laadukasta teatterin opetusta myös matalamman kynnyksen toiminnalla, just että viedään vaik kouluihin tämmöstä kerhomuotosta toimintaa, jolloin se ei vaadi perheiltä niin paljon taloudellista panostusta.” H4

Kulttuurisen pääoman merkityksestä eräs haastateltava muisteli seuraavanlaisesti omassa lapsuudessa:

”Sillä mä koin, että on kyllä iso merkitys, että meidän kotona kulttuuria harrastettiin niin paljon. Meillä käytiin niin paljon teatterissa ja oopperassa, mä näin niin paljon esityksiä ja uskon et sillä oli tosi iso merkitys siihen, että millasena mä näin teatterin mahdollisuudet, että sitä oli niin laajalla skaalalla. Mä en koe että mun kaikki työelämän taidotkaan on sieltä Metropoliasta, vaan kyllä mä ajattelen että mun työhistoria ikään kuin alkaa sieltä yksitoistavuotiaasta, ja koulutus on osa sitä.” H9

Erään teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulma lasten tietoon ja hahmotuskykyyn, perustuen näiden aiempaan kulttuurin tai viihteen kulutukseen, avaa puolestaan opettajan vastuuta erilaisten sosioekonomisten taustojen huomioinnissa ja siinä, miten kukin lapsi saapuu harrastukseen oman perheen kulttuurisen pääoman kautta maailmaa tarkastellen:

”Välillä huomaa semmosta, mikä tulee kulttuurisen pääoman kautta, että onko vaikka jotkut tietyt sadut tai tarinat lapsille ennestään tuttuja. Ja tajuu, että on perheitä, joissa lapsille ei lueta kirjoja, ja ne tietää kyllä kaikki Disneyn leffat tai seuraa tubettajia ja tiktokkaajia, muttei ole koskaan käyneet teatterissa.” H4

”Just se mitä [haastattelija] sanoit, että millä taidoilla tulee ryhmään. Millä tavalla osaa artikuloida niitä tunteita. Jos mä kysyn ryhmän mielipidettä, niin sä osaat ottaa puheenvuoron ja kertoa mitä sä ajattelet, katsoa monesta näkökulmasta ja kuunnella muita. Ja ihan yks tosi tyypillinen esimerkki: kun sä et pääse ensi viikolla johonkin tosi tärkeeseen treeniin, niin se on aina se yks, joka ei ilmota ollenkaan, jättää vastaamatta treenien alussa puhelimeen. Nää ei pelkästään oo, mutta on aika usein johdettavissa siihen, miten sä oot oppinut, että näitä asioita hoidetaan. Sitten on se toinen joka lähestyy treenien jälkeen tärkeällä keskusteltavalla asialla, joka on ensi viikon koe jonka vuoksi ei pääse. Ja sit mä huomaan, että se tapa millä ne lähtee purkamaan sitä ongelmaa, on lähtösin sieltä kotoota. Ja mä aina yritän, etten mä antaisi liikaa vaikuttaa siihen, miten mä näen sen nuoren, koska ne voi olla taitoja, jotka ei ole hänen omaa ansiotaan vielä, vaan että hän vasta opettelee niitä.” H9

Aiemmin viittaamassani Taidetestaajat tutkimusraportissa todetaan, että todellinen kulttuurinen demokratisointi tarkoittaisi, että kaikille annettaisiin välineet prosessoida kulttuuria sen sijaan, että kulttuuri pelkästään tuodaan kaikkien ulottuville (Laine ja Haartman 2020, 110). Taidekokemusta voi olla hankala paitsi sanoittaa, myös jäsentää, jos taidelajin rakenteet ja ilmaisutavat eivät hahmotu. Vaikuttavaa taidekokemusta ei voi syntyä nuorelle, jos hän ei syystä tai toisesta pysty hahmottamaan teoksen kokonaisuutta tai tiedä, miten tämä kyseinen taiteenlaji toimii. (ibid.)

Peruskouluiässä taidekasvatus ja kaikki osallistava taiteen ymmärrys ja kokemuksen sanoittaminen olisivat eduksi myös pidemmälle ja päämäärätietoisesti taiteen harrastusta kaipaaville lapsille ja nuorille, sen sijaan että harrastusryhmiin tai tarjottuihin taide-elämyksiin löytävät vain valmiiksi kotoa tarvittavat kulttuurisen ymmärryksen resurssit saaneet henkilöt.

ArtsEqual hankkeen loppuraportissa tartutaan kovalla kritiikillä taideinstituutioiden alueellisiin saavutettavuusongelmiin ja tutkimuksessa havaittuun meritokratian ihanteeseen, joka on hankkeen mukaan vallalla useissa taidelaitosten ja taideharrastusta tarjoavien toimijoiden keskuudessa. ”Tasa-arvo taiteen ja taidekasvatuksen suuntana” julkaisussa ArtsEqual hankkeen tutkijat kokevat itsenäisyyden ja vapauden eetoksen näkyvän meritokraattisena oletuksena, jossa ihmisten ajatellaan olevan vapaita valitsemaan osallistumisensa taiteisiin ja taidekasvatukseen (Ilmola-Sheppard & al. 2021, 30). Raportissa todetaan, että vaikka monet taideinstituutiot pyrkivät nykypäivänä edistämään taiteen saavutettavuutta esimerkiksi yleisötyön ja saavutettavuusohjelmien keinoin, jättävät eri taidealojen oppilaitokset (mukaan lukien ammatillinen ja korkeasteen koulutus) edelleen vähälle huomiolle yksilön fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset, kulttuuriset, maantieteelliset ja taloudelliset rajoitteet sekä taiteen ammattilaisilta edellytettävät valmiudet saavutettavuuteen tähtäävässä työssä (mt. 30–31). Edelleen raportti jatkaa, että meritokraattisen mekanismin vuoksi käytännössä he, joilla on vain vähän tietoutta ja kokemusta taiteesta ja taiteen tekemisestä, ei kutsuta aktiivisesti osallistumaan taide- ja taidekasvatuspalveluihin, ja jos lapsuuden kasvuympäristö ei ole tarjonnut mahdollisuutta harrastaa taiteita, on todennäköistä, ettei yksilö myöhemmässäkään elämässään koe taiteen olevan häntä varten. (mt. 31.) Yhtenä etäännyttämisen esimerkkinä Arts Equal listaa taiteen palveluiden ja taideopetuksen tarjonnan sijaitsevan maantieteellisesti ja kulttuurisesti suurissa asutuskeskuksissa ja että ne ovat keskittyneet kaupunkien ydinkeskustoihin. Tällöin taideopetuksen ja palveluiden piiriin on vaikeampi päästä, jos henkilö asuu kaukana palveluista tai hänen kasvuympäristönsä ei arvosta taidetta. (mt. 32.)

9. ALUEEN MERKITYS LUOKKA-ASEMASSA - KULTTUURIN SAAVUTETTAVUUDESTA JA SEGREGAATION HAASTEET

Metro matkalla lännestä itään, keväällä 2020.

”Karkeesti mä sanosin keskiluokka – ja sit siellä on hajontaa isän suvun puolesta, missä ollaan oltu korkeempaa keskiluokka ja äidin suvun puolelta alemmaa keskiluokkaa – on myös omat pitkät sukujuuret Helsingissä, eli tietynlaista niinkun työväenyhteiskuntaluokkaa Helsingistä, useammassa sukupolvessa olen stadilainen, mikä on jännä kans varmaan joku identiteettikysymys” H1

Keskustelu segregaatiosta suurissa kaupungeissa ja perheiden tuloeroista on lisääntynyt ja luokan vaikutusta on alettu uudelleen nostaa esille valtavirtamediassa, suhteessa esimerkiksi peruskoulutuksen ja asuinpaikan merkitykseen. Haastateltavieni joukossa on henkilöitä, joiden alueellinen tausta lapsuuden ja nuoruuden kodin puolesta on

muualla kuin isoissa kaupungeissa, ja tämä loi mielenkiintoisen laajennuksen kokemukseeni siitä, miten luokka vaikuttaa alueelliseen saavutettavuuteen kulttuurin ja taiteen harrastusmahdollisuuksien osalta, sekä nuoren aikuisen näkökulmasta siinä vaiheessa, kun on tehtävä valintoja toisen asteen koulutuksen tai korkeakoulutuksen suhteen.

Eräs haastateltava kertoi minusta positiivisen esimerkin toimintamallista alueella, jossa kyläyhteisön sosiaalinen aktiivisuus mahdollisti harrastuksia lapsille viikoittain, vaikka monipuoliset harrastuspaikat sijaitsivat kauempana suuremmassa kaupunkikeskuksessa.

”Itse harrastin tanssia ja teatteria, joka oli eka oma teatteriharrastus – oon ajatellut paljon jälkikäteen, että on mahtavaa että kasvoi kylässä, jossa vanhemmat ovat yhdessä mahdollistaneet teatteriharrastuksen vanhempainyhdistyksen kautta. Meidän kylässä oli oma kyläkoulu ja päiväkoti ja ne samat vanhemmat pyörivät niissä. Ja silleen oli hyvin saatavilla halpoja harrastuksia, koska vanhempain- ja nuorisoyhdistys järjesti ja oli pyrkimys pitää hintoja alhaisena – en oo tietty tietonen millaisia keskusteluja vanhempien välillä mahdollisesti on käyty, jos jollakulla ei olisi ollut varaa eikä siksi olisi voinut osallistua (...) Muista lapsista oli sellaisia, joiden vanhemmat työskentelivät kahdessa tai kolmessa työssä, ja ne ei koskaan olleet siksi kotona, mutta se aina järjestyi silleen että joku toinen perhe vei niitä” H5

”[Ammattikorkea] opiskelujen aikana muistan, että kun oli ihmisiä ympäri suomea, niin tajusi miten erilaista nuoruutta ne, jotka oli vaikka pääkaupunkiseudulla elänyt - Että vaikka olis samaa ikäluokkaa, nii ne jotkut kokemukset on ollut eri. Ja sillen just tajus, että osa niistä limittyy aika paljon yhteiskuntaluokkaan. Samaan aikaan myös ehkä, ainakin jos muistelen omaa ammattikorkeakoulu-aikaa, niin musta tuntuu, etten mä erottunu, silleen hyvällä tavalla. Tuntui, että aika monella oli samanlaiset perheet. Moni oli perheensä ensimmäisiä ylioppilaita tai korkeakouluopiskelijoita” H4

”Välillä kadehti niitä kavereita, joille teatteri oli oma juttu, heidän yksityinen asia – eikä sellanen koko suvun ja tuttavapiirin retosteluasia, että sitten kahveilla äiti vähän suurentelee juttuja, että se vaikuttais hyvältä. Se lasten menestyksen suurentelu, mitä harjoitetaan [suuren kaupungin kaupunginosa]: laisessa mielenmaisemassa tosi paljon.” H9

”Olisin halunnut harrastaa satubalettia, alle seitsemänvuotiaana, muttei ollut mahdollista [kotikaupunki] koska lähin harrastuspaikka olisi ollut [suurempi kaupunki] – sen sijaan voimistelu, ei ollu hirmu kallis harrastus, ja jossa mä olin myös seuran edustusryhmässä mukana” H7

9.1. Segregaatio Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla

Katriina Järvinen kirjoittaa ”Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa” kirjassa siitä, kuinka Helsingissä metromatka lännen varakkaiden, hyvin koulutettujen ihmisten alueilta itäisiin lähiöihin avaa silmät luokkaeroille. Hänen mielestään, tuolloin Ruoholahdessa sijaitsevan läntisen pääte pysäkin ja esimerkiksi itäisen haaran Kontulan aseman välillä tehdyn matkan jälkeen on vaikea allekirjoittaa ajatusta yhdestä suuresta keskiluokasta, joka sulkisi meidät kaikki suureen syliinsä. (Järvinen & Kolbe 2007, 93.) Arkinen asia, oma koti, jakaa ihmiset kahteen luokkaan, toteaa Järvinen (mt. 96).

Venla Berneliuksen ja Heidi Huillan toteuttama laaja tutkimus koulujen alueellisista eroista ja oppilaiden segregaatiosta Helsingissä jatkoi vuonna 2021 siitä mistä Järvinen kirjoitti kirjassaan 2007. Bernelius kommentoi laajaa tutkimusta ja Helsingin alueiden eriarvoistumista Kansan uutisten artikkelissa ”Metrolla halki Suomen – näin eriytyminen näkyy Helsingissä” seuraavanlaisesti:

”Metrolla voi ajaa Suomen päästä päähän, kun katsotaan sosiaalisia etäisyyksiä eikä pelkästään maantieteellisiä. Se on alkanut kiehtoa minua vuosi vuodelta enemmän, Bernelius sanoo.

’Jos katsomme postinumeroalueittain koulutus- ja tulorakennetta, Helsingistä löytyy alueita, jotka vastaavat Pohjois-Suomen syrjäisiä seutuja. Mahdollisuuksien rakenteet ovat hyvin alueellistuneet, hän jatkaa. Suuret sosioekonomiset erot tarkoittavat, että lyhyestä matka-ajasta huolimatta kaupungin mahdollisuudet jäävät helposti monilta saavuttamatta. Silmien edessä on kaikenlaista, mutta kokemus on siitä, että niihin ei ole pääsyä. Saavutettavuus ei ole pelkästään matka-aikaa. Kyse on usein sosiaalisista kysymyksistä. Se on ehkä segregaation ydinkysymys. Mitä hyvä- ja huono-osaisuuden vahvempi alueellistuminen oikeasti tuottaa? Jos se alkaa tuottaa osin alueellistuvaa syrjään jäämisen kokemusta, se on iso huoli.’

Tätä on Berneliuksen mukaan tutkittu melko vähän, mutta aihe nousee usein keskusteluissa esille. Esimerkkinä Bernelius kertoo keskustelustaan ruotsalaisen opettajan kanssa. Tämä opetti Tukholmassa huono-osaisemmalla alueella sijaitsevissa kouluissa: Hän ihan tarkoituksella vei oppilaitaan keskustaan. Hänellä oli paljon

oppilaita, jotka eivät olleet koskaan käyneet siellä. Oppilaita huoletti, huomaako joku, että he eivät kuulu sinne. Tällaiset tarinat kuvaavat, miten syrjään jäämisen kokemus syntyy ja millä lailla se on hyvin vahva.” (Virkkunen, 2021)

Alueelliset erot taideopetuksen saavutettavuudessa, hinnoissa ja matka-ajoissa, nostivat seuraavanlaisia huomioita oman tutkimukseni haastateltavissa, sekä pääkaupunkiseudun, että muiden alueiden osalta.

”Olin töissä yksityisessä musiikkiteatterikoulussa, jossa vuosimaksut oli tuhatta euroa tai kahtatuhatta euroa, niin siellä huomas varsinkin, että oli jotenkin ihan viitsi, kun mä olin pitämässä ilmasta teatterikerhoa [kaupunki]:ssa koulun jälkeen – sama ihminen, joka vetää sitä tuhannen kahdensadan euron. Mutta koska se oli siellä hienojen seinien sisällä, etabloituneessa paikassa niin sitten ihmiset halus maksaa siitä. Millainen brändi sillä harrastuksella on, niin huomaa, että se vaikuttaa tietyissä sosiaaliluokissa enemmän. Ja kuinka paljon sen harrastuksen pariin halutaan vaikuttaa se, kuinka hyvin se on brändätty. Ja sitten taas vähävarasemmista perheistä tulevat lapset, niille se brändi ei oo niin merkittävä kuin sille lapselle, jolla äiti haluaa kehuskella kahvikekkereillään” H9

” Teatterin harrastamisesta, niin meillä toimi semmonen teatteri-ilmasuryhmä omalla kylällä, mikä oli tosi kivaa, mutta siinä oli kans vähän, että se oli se yks ja sama. Mä oli varmaan kolmos tai nelosluokalla kun se alko, mutta sitten sinne tuli niitä pienempiä ja sitten niitä vanhempia. Mun kokemus oli se, että oli kivaa, mutta ei ollut sitä mitä mä olisin halunnut. Koska se ryhmä kasattiin silleen, että ketkä nyt sattu vähän innostumaan, niin ikähaitari oli aivan liian suuri, nyt kun miettii jälkikäteen. Ja myös sitoutumisen aste oli erilainen.” H4

Jo aiemmin lainaamassani ja viittaamassani Taidetestaajat – hankkeen tutkimusraportissa nostetaan esiin alueellisia eroja, ja sitä miten nämä ilmenivät taidevierailujen yhteydessä; Laineen ja Haartmanin huomiona olivat mm. haaste taideinstituutioiden saavutettavuudessa. Tutkimuksessa nousi esiin havainto, jonka mukaan lähivierailukohde voi olla taidekokemuksellisesti nuorille merkittävämpi kuin maantieteellisesti kaukaisempi kohde (Laine ja Hartman 2020, 114). Tutkijat muistuttavatkin, ettei pelkkä taiteen saavuttaminen vielä takaa laadukasta

taidekasvatusta. Omaan maakuntaan suuntautuvat taidevierailut tukevat yleisötyön laajempia toteutusmahdollisuuksia sekä nuorten itsenäisiä vierailuja kyseisessä taidelaitoksessa uudelleen. (ibid.)

Lapsuuden ja nuoruuden kotiseudun vaikutus siihen, millaista kulttuurista pääomaa tämän kirjallisen tutkielman haastateltavat kokivat kantaneensa mukanaan aikuisuuteen saakka, ja mistä esimerkiksi heidän taidemakunsa tai huumorinsa oli lähtöisin, koettiin eri tavoin riippuen siitä, missä päin ja millaisella alueella henkilö oli lapsuutensa viettänyt. Harvemmin asutulla maaseudulla vaiko suuremmassa kaupungissa.

”Mä tiedostan nykyään, että se mistä mun huumorintaju tai mun esteettinen käsitys tai se mistä mun taide ammentaa, se tulee sieltä lapsuusvuosista, sieltä maaseudulta” H7

”Kotialueen kansanteatterimeininki ja oma teatterin kiinnostus on siltä taidepohjalta, versus sitten kun Helsingissä erilainen, akateeminen teatteriperinne, jossa pitää pystyä todella pätevästi argumentoimaan ja lukemaan haastavaa filosofista kirjallisuutta, joka oli jonkinlaisessa ristiriidassa siihen omaan” H8

Toisaalta syrjäseutuisuus taidekentän kuumimpien pisteiden ulkopuolella toimiminen, oman taiteilijan uran aloituksen kannalta, voi olla myös avuksi ja eduksi, rahoitusta ja ammatillista etenemistä silmällä pitäen, kun apurahojen hakijoita on vähemmän, kuten eräs haastateltava pohti vaihetta, jossa eli ensimmäisen korkeakoulututkintonsa jälkeen ja miten on onnistunut elämään ammattitaiteilijana.

”Sen jälkeen kun valmistuin [ammattikorkeakoulu] äiti lopetti tukemisen, ja siitä eteenpäin oon pystynyt, ja mä sain sen apurahankin [kaupunki]:ssa - mikä liittyy siihen ettei siellä ole muita tanssijoita, ketkä hakee sitä, tai näin mä sanon) - josta mä pystyin säästämään” H7

Apu-lehden haastattelussa (”Onko kulttuuri luksuspalvelu? Helsingissä se on ainakin keskittynyt väärälle alueelle, sanoo kuraattori Giovanna Esposito Youssif – Tähän on tultava muutos”) Helsingin Kontulassa sijaitsevan kulttuurikeskuksen Museum of Impossible Forms (MIF) taiteellinen johtaja, Giovanna Esposito Yussif, pohtii

kaupunkisuunnittelun ja kaupunkipolitiikan sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia Itä-Helsingin lähiöissä. (Lemma, Aurora. 2023.) Esposito Yussif huomioi, että taiteen ja kulttuurin hajauttaminen voisi lisätä liikkuvuutta kaupungin eri osien välillä. Ne voisivat tarjota paikkoja, joissa muodostaa ja rakentaa yhteisöjä ja käydä keskusteluja, joita ei muuten tulisi käytyä. Mutta, hän jatkaa, kun lähiöitä kehitetään, ovat keskiössä useammin liiketilat kuin yhteisöt. (ibid.) Esposito Yussifin mielestä syy taiteen ja kulttuurin poissaoloon on poliittisen tahdon puutteessa ja siitä, että lähiöistä halutaan rakentaa paikkoja, joissa ihmiset nukkuvat, ostavat ja harjoittavat liiketoimintaa. Hänen mukaansa, vaikka luokasta ei tykättäisiinkään puhua, ei kaikilla alueen asukkailla ole esimerkiksi välttämättä varaa matkustaa keskustaan, josta lähinnä löytyy kulttuuria ja taidetta - ja lisäksi se on vielä usein kallista. Syy taiteen kuluttajien yhdenmukaisuudelle ei Esposito Yussifin mukaan ole myöskään vain hinnoissa, ja hän toteaa mielestään itsestään selvän asia: kun päätöksiä siitä, mitä taidetta kaupungissa näytetään, tekee suhteellisen pieni ja yhdenmukainen ryhmä, on ymmärrettävää, ettei lopputulos kiinnosta kaikkia. Esposito Yussifin mielestä taiteesta tulee silloin herkästi ummehtunutta. Kun instituutiot eivät osallista ihmisiä ulkopuoleltaan eivätkä tunne näiden ajattelua, on epäselvää, kenelle ne loppujen lopuksi tuottavat ohjelmistoa. (ibid.)

10. PERUSKOULUN JÄLKEINEN AIKA

”Että luokioiässä rupes sitten ehkä hahmottamaan, kun oli vähän isompi – että silloin alko hahmottamaan ikään kuin miten paljon muhun menee rahaa, lähtien jo kaikki lukiokirjat ja muut. Silloin alko olla vähän tarkempi sen suhteen, että vaikka olis halunnuki alottaa jotain uusia harrastuksii, mut sitten tajus, että mun pitäs varmaan maksaa tää ite, kun mä en kehtaa pyytää mun vanhemmilta voisinks mä mennä tämmöselle kurssille” H4

Katriina Järvinen kirjoittaa, kuinka tiedostamatta ja kokemuksen kautta lapsuuden ja varhaisuoruuden ajan imemme itseemme vaikutelmia, tietoa, käytöstapoja, asenteita ja ideoita (Järvinen & Kolbe 2007, 55). Karl Mannheimin mukaan tapahtuu muutos noin 17-vuoden iässä, jolloin alkaa siihen asti opittujen asioiden henkilökohtainen koettelu ja alamme kyseenalaistamaan ja arvioimaan asioita, tietoisesti pyrkien sijoittamaan itseämme omaan elämään ja maailmaan. (ibid.) Nuorelta aletaan odottamaan aikuismaista käytöstä ja ajattelutapaa ja on pakko oppia katsomaan itseään ulkopuolisen katseella. (mt. 56.) Järvinen kirjoittaa myös näinä vuosina tapahtuvasta avainkokemuksesta (Matti Virtasen mukaan), joka on joko sopusoinnussa tai ristiriidassa siihen asti rakentuneen kokemuksen kanssa. Joko elämä jatkuu suurin piirtein samaa rataa tai syntyy jännite, joka vaatii ratkaisua. Jos avainkokemus on voimakkaassa ristiriidassa aiemman minän kanssa, alkaa voimakas ahdistus ja hajoamisen tunne. Tähän hajoamisen tunteeseen vapauttava kokemus voi olla ratkaiseva, joka voi olla oman viiteryhmän löytyminen, liittyminen tiettyyn liikkeeseen tai muunlainen uuden minuuden toteuttaminen. (ibid.)

Toisen asteen oppilaitokseen siirtymisen kohta osuu juuri tähän kyseiseen ikäkauteen. Kuten peruskoulun suhdetta teatteriharrastukseen, haastateltujen ajatukset ja vastaukset koskien kyseistä opintoaikaa olivat niukkoja. Merkille pantavaa ja merkittävää on mielestäni, että kaikki haastateltavat, myös ulkomailla nuoruutensa viettäneet, olivat käyneet lukion tai sitä vastaavan koulutuksen. Aineistostani puuttuu siis täysin ammattiopistokoulutuksen suorittaneet, tai muulla tavalla peruskoulun jälkeen opintojaan kohti teatteritaiteen ammattia jatkaneet. Tämä olisi ollut ehdottoman tärkeä

ja mielenkiintoinen aspekti ottaa huomioon, ja mahdollisesti esimerkiksi jonkinlaisen haastatteluaineiston välitarkastelun kautta olisi ollut hyvä miettiä (jälkikäteen huomioituna) ja yrittää löytää myös ammatillisen koulutuksen käyneitä haastateltavia mukaan.

Suoraan peruskoulun jälkeen on lukion viime vuosiin asti aloittanut runsaat puolet nuorista, ammatillisen oppilaitoksen noin 40 prosenttia ja hieman alle jo joka kymmenes nuori on jäänyt ilman koulutuspaikkaa. Nämä luvut ovat vuodelta 2013, jolloin julkaistu teos ”Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot”, tutkii ammatillisen koulutuksen, markkinatalouden hallitseman yhteiskunnan, työelämän, eriarvoisuuden ja kansalaisuuden kytkentöjä. (Brunila & al. 2013, 9.)

Peruskoulun käynyt nuori tekee ja joutuu tekemään koko myöhempään elämäänsä liittyviä valintoja, joiden kautta hän rakentaa itseään sekä suhdettaan maailmaan ja muihin. Yksi tärkeä ratkaistava kysymys liittyy työuraan. Millaista työtä nuori haluaa tehdä? Mitkä ovat hänen mahdollisuutensa päästä haluamalleen uralle?

Ammatinvalinnassa konkretisoituvat monet yhteiskunnalliset eronteot kuten yhteiskuntaluokka, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, etninen tausta tai vammaisuus. (ibid.)

”Yläasteella oli siihen aikaan tosi vahva jaottelu, mikä on tullu ulkoo päin, että lukioon menee ne jotka on ikään kuin parempii koulussa ja sitte sinne ammattikouluun joudutaan, jos ei pääse lukioon. Mikä on mun mielestä ihanaa, että ainakaan mun kokemuksen mukaan nykynuoret ei ajattele näin vaan se on silleen, että ne miettii mitä ne halua.” H4

Tunnistan myös tämän kyseisen haastattelusitaatin kuvaaman tilanteen ja asenneilmapiirin hyvin omasta nuoruudestani. Ja tunnustan, että lukioikäisenä tunsin tuskin lainkaan ammattikoulussa opiskelevia saman ikäpolven nuoria (korkeintaan kaksi tai kolme henkilöä). Nuorison eriytyminen, yhteiskunnan koulutusasenteiden ja koulutuspolitiikan, sekä lähes varmasti myös kunkin perheen asuinalueen, koulutustaustan ja arvojen kautta, näkyy suuresti juuri tässä kohdassa ikäkautta, ja vaikka sekä siteerattu haastateltava, ja minä, olemme käyneet toisen asteen

koulutuksemme jo yli kymmenen vuotta sitten, luulen että tämä kahtiajako ja paikoin (kenties alueesta riippuen) tiukkakin jaottelu ”amislaisiin” ja lukiolaisiin, jotka eivät kohtaa toisiaan ja toistensa elämänpiirejä, on edelleen olemassa.

Aiemmin siteerattu haastateltu hakeutui aikanaan taidepainotteiseen lukioon, kauemmas kotoa.

”Halusin jotenkin kaltaistensa pariin. Mun yläasteaikana oli ehkä silleen pari semmosta kaverii jotka harrasti jotain taidejuttui tai luovempii juttui, mut se yleinen ilmapiiri oli aika semmonen... jotenkin mä jouduin yläasteen aikana ehkä himmailemaan sitä semmosta omaa kiinnostusta teatteriin ja musiikkiin ja tommosiin luoviin juttuihin. Meidän koulu oli tosi pieni, ja se on välillä hyvä ja välillä huono asia, pieneten paikkakuntien semmonen, että se tavallaan, miten sen sanois? Ei oo mahdollisuutta vähän niinkun hukkaa sinne massaan, ja mä olisin kaivannu yläasteen aikana sitä, ettei oo niinku kokoajan, ettei erotu joukosta. Koska sitten koki, että ite on nimenomaan se erilainen ja erilainen on vääränlainen, kun haluaa harrastaa jotain taidejuttuja – niin se oli mulle jotenki myös pelastus kun meni lukioon ja tajuaaki että siellä kaikki on jotenki vähän samaa kun iteki. Et hei on muitaki joiden mielestä Ultra Bra on maailman kovin bändi. Se oli tosi tärkeä porukkaan kuulumisen kokemus.” H4

Samaistun vahvasti hänen tuolloisiin tuntemuksiinsa tarpeesta löytää jotain samaa kuin itse on ja kuulua porukkaan. Itse hakeuduin aivan vastaavista syistä pääkaupunkiseudun koillisesta kolkasta Helsingin itäiseen kantakaupunkiin ilmaisutaitopainotteista lukiota käymään.

Väitän, että osallisuuden mahdollisuus yhteiskunnassa, esimerkiksi itseilmaisun harjoittamisen taidon muodossa, kuten myös narratiivien ja tarinoiden luominen sekä tunnistaminen tai itsetunnon ja -tuntemuksen vahvistuminen ja ryhmätyötaidot saavat laajasti tukea ja vahvistusta lukioasteilla ilmaisukurssien, taidevalinnaisten ja erilaisten painotusten kautta. Kun taas ammattikoulutuksellisen polun valinneiden oikeus ja taito ilmaista itseään taiteellisesti tai mahdollisuus oppia perustavanlaatuisia esiintymisvalmiuksia, on kysymys, jota taustoittaa vuosikausia jatkunut eriarvoistava

kulttuuri- ja koulutuspolitiikka. Vaikka ammattikoulutukseen kuuluu, yhä enemmän leikkauksien kohteeksi joutunut opinto-osuus yleissivistäviä aineita, on asenne- ja oletusilmapiirissä ammattikoululaisia kohtaan kautta koko yhteiskunnan, mielestäni suurten korjauksien paikka. Tämä arvottamisen kulttuuri ja arvostuksen puute erilaisia koulutusvalintoja kohtaan, kumpuaa luokkajaoista ja keskiluokkaisen elämänpolun, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman, habituksen ja kulutuksen asettamisesta niin sanotun normaalin ja tavoiteltavan, oikean elämäntavan asemaan. Siitä ovat myös taide- ja kulttuurialan koulutus- ja saavutettavuuspolitiikkaa sekä representaatioita viihteeseen ja taiteeseen luovat taiteilijat ja päättäjät.

11. ”VÄLIVUODET” ENNEN TEATTERIKOULUTUKSEEN PÄÄSYÄ

Kymmenestä haastateltavasta seitsemällä oli takanaan kansanopistolinjan taidekoulutusta ennen pääsyä varsinaisiin taidealan korkeakouluopintoihin. Myös itse osallistuin kokopäiväiseen kansanopistossa opiskeluun ennen hyväksymistä ammattikorkeakoulun esittävän taiteen linjalle. Ilman tuota koulutusta tuskin olisin päässyt sisään Stadian ammattikorkeakouluun (nyk. Metropolia Ammattikorkeakoulu), jonka pääsykokeissa tutkittiin muun muassa soveltavan teatterin ymmärrystä ja osaamista, ohjaustaitoja ja taiteellista ajattelua - joihin minulla oli nimenomaan ollut aikaa paneutua etukäteen jo yhden opintovuoden verran.

Kuitenkin, tästä positiivisesta kansanopistokokemuksesta huolimatta, kyseenalaistan tässä luvussa joitakin kansanopisto-opintojen aspekteja, jotka kokemukseni mukaan ovat vallitsevia teatterialalla. Kansanopistojen teatterilinjojen todellisen merkityksen tutkiminen ja suosiosysteemin tekeminen läpinäkyvämmäksi ja selkeämmäksi olisi mielestäni paikallaan alallamme. Teatteritaiteen korkeakoulutuksiin pyrkivillä nuorilla tuntuu paikoin olevan vallalla vahvakin oletus, että erityisesti tietyt kansanopistot takaisivat paremman onnistumisen pääsykokeissa. Tämän väitteen sanon perustuen omaan kansanopisto- ja etsikkoaikaan ja muistoihin, sekä tuolloisten opiskelijatovereiden kanssa käytyihin keskusteluihin opistokoulutuksen merkityksestä, kuin myös keskusteluihin alemman korkeakoulututkinnon aikana kurssitovereiden kanssa ja sitä kautta saatuihin tietoihin, että viime vuosien kokemuksiin ja havaintoihin kansanopistokoulutuksessa opiskelevien, tai siihen osallistumista suunnittelevien parissa. Tätä systeemin osaa ja roolia teatteritaiteen koulutuksessa ei ole aivan kaikilta osin avattu mielestäni tarpeeksi läpinäkyvästi, eikä rakenteita ole luotu tasavertaisesti kaikille mahdollisina tai taloudellisesti yhdenvertaisesti tarjottuina vaihtoehtoina.

Opetushallituksen sivuilla kirjoitetaan Vapaansivistystyön merkityksestä seuraavanlaisesti: ”Vapaan sivistystyön koulutuksilla edistetään yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Koulutusten tavoitteena on edistää myös ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia. Oppilaitokset voivat koulutustehtävässään painottaa myös arvo- ja aatetaustaansa, kasvatustavoitteitaan tai erityisiä

koulutustehtäviään. Useat kansanopistot järjestävät myös valtakunnallisiin opetussuunnitelman perusteisiin pohjautuvaa, oppivelvollisille suunnattua vapaan sivistystyön koulutusta mahdollisuutena suorittaa oppivelvollisuutta. Osa vapaan sivistystyön oppilaitoksista järjestää lisäksi perusopetusta, lukiokoulutusta, ammatillista koulutusta ja taiteen perusopetusta” (Opetushallituksen internetsivut, aiheotsikolla Vapaa sivistystyö, 2023) Kansanopistot-sivustolla kerrotaan otsikkosivulla ”Kenelle kansanopistot on tarkoitettu?” kansanopistojen tehtävästä: ”Kansanopisto on tarkoitettu kaikille. Kansanopistossa voit opiskella juuri silloin, kun se tuntuu tärkeältä. Se voi olla heti peruskoulun jälkeen, opintojen välissä tai vasta myöhemmin elämässä. Kansanopisto-opiskelu antaa mahdollisuuden etsiä itselle sopivaa alaa tai kehittää omaa osaamistaan. Kansanopistossa opiskelu ei vaikuta asemaasi korkeakouluhaun ensikertalaisikiintiössä tai kuluta korkeakouluopintoihin myönnettäviä opintotukikuukausia.” (Kansanopistot – internetsivusto, 2023)

Vertailukohde taiteen alan pääsykokeista, jotka ovat läheisessä suhteessa esittävänä taiteeseen, tai voisipa jopa sanoa limittyvät esiintymisen ja esittämisen kulttuuriin. Keväällä 2023 Aalto-yliopisto (joka tarjoaa korkeampaa yliopistokoulutusta useille taiteenaloille, kuten televisio- ja elokuvakäsikirjoitukseen, - kuvaukseen ja - tuottamiseen) teki päätöksen, että opintohakuun kuuluvissa ennakotehtävissä voidaan tehdä päätös hylkäämisestä, mikäli niissä käy ilmi hakijan saaneen toimitettujen ennakotehtävien tekemisessä apua kolmannelta taholta, esimerkiksi kaupalliselta valmennuskurssilta (Aalto-yliopiston internetsivut, 2023.)

Yleisradio julkaisi päätöksen taustoista uutisen, ”Aalto-yliopistolta raju uudistus – Hakija voidaan hylätä jos taidealan ennakotehtäviin on haettu apua valmennuskurssilta”, jossa haastateltiin Aalto-yliopiston hakijapalveluiden asiantuntijaa Hanne-Grete Christensenä (Tihilä, 2023). Haastattelussa Christensenin mukaan ennakotehtävien ohjeistusta haluttiin täsmentää, koska viime vuosina yliopistossa on todettu valmennuskurssien iso vaikutus sisäänpääsyyn. Hänen mukaansa kielto perustuu sekä yliopistolaissa mainittuun hakijoiden yhdenvertaiseen kohteluun, ja siihen että valmennuskurssit ovat kalliita ja asettavat hakijat eriarvoiseen asemaan keskenään, kun toisilla on mahdollista saada tukea, jos on siihen tarpeeksi varallisuutta. Haastattelussa Christensenin mielestä hakijoita rahastetaan asiasta, jonka he käytännössä pystyisivät

itse oppimaan. Hänen mukaansa, jos hakijalla ei ole tarpeeksi hyviä valmiuksia jo ennestään pääsykokeessa vaadittuihin ennakkotehtäviin ja valintakokeisiin, kertoo se siitä, ettei hakijalla ole tarpeeksi hyviä valmiuksia alalle. (ibid.)

Tämä edellä siteerattu haastattelu ja yliopiston ajatusmalli on mielestäni kaksijakoinen. Toisaalta olen täysin samaa mieltä Aalto-yliopiston kanssa siitä, että valmennuskurssien kalleus totta vie asettaa useat hakijaryhmät eriarvoiseen asemaan ja on mielestäni oikein ja paikallaan yliopiston todeta niiden merkitys ja tuoda esiin oma kantansa. Toisaalta, oletus että hakijalla ei ole niitä ominaisuuksia tai hakijalla ei ole tarpeeksi hyviä valmiuksia jotenkin ”luonnostaan” on varsin meritokraattinen ilmaus siinä suhteessa, että taiteellinen lahjakkuus ei ole, useiden tutkimustenkaan mukaan, sidoksissa ainoastaan luonnolliseen, syntymästä saatuun osaamiseen. Tai kysymys ei ole automaattisesti siitä oletko kiinnostuksen kautta osannut tarpeeksi ajoissa nuoruudessasi etsiä taiteellisia taitoja hiovan, ohjatun koulutuksen ja harrastuksen pariin. Kaikilla ei ole lapsuuskodin tarjoamaa mahdollisuutta kartuttaa taidealoille tarvittavaa kulttuurista pääomaa, saati monen vuoden harrastuksen kautta saavutettua teknistä osaamista, joten aikuisiällä mahdollistettavat opinnot ja ammattilaisohjauksessa tapahtuva opastus eivät ole yksiselitteisesti vain oman koulutus- ja urapolun optimointia tai opintopaikasta kilpailua, vaan aitoa halua ja päämäärätietoista kehittymistä niissä taidoissa ja tekniikoissa, joissa taloudellisesti etuoikeutetumpaa elämää eläneet ovat jo varhaisemmassa vaiheessa saaneet tukea ja ohjattua koulutusta.

Tästä laajentaen takaisin teatterikentän koulutuspolkuihin. Kansanopistojen tehtävä ja tarkoitus on mielestäni tärkeä juuri edellä esittelemäni tasavertaisuuden pyrkimyksen kautta eli siteeratuilla, opetushallituksen ja kansanopistot sivuston määrittelemillä tavoilla tukea ja kannustaa kenties vähäisemmällä resursseilla varustettuja taiteellista uraa tai osaamista tavoittelevia kansalaisia. Ristiriitaisuus nousee kuitenkin paikoin hyvinkin kalliista suoritusmaksuista sekä erityisesti pohdintani alussa esiin tuomassani, paikoin kuninkaantekijöiden maineessa olevien kansanopistojen statuksessa ja niihin liittyvissä, alalle hakeutuvien keskuudessa vallalla olevissa oletus- ja odotushorisonteissa sen suhteen, miten niiden koulutukseen osallistuminen voisi huomattavasti parantaa teatterialalle pääsyä, tai vaihtoehtoisesti joidenkin kansanopistojen tyylin olevan liian hyvin pääsykoeraadin tunnistettavissa, jolloin

sisäänpääsy voikin vastoin opintoihin osallistuvan ennakko-oletusta vaikeutua. Kalliin, taloudellista pääomaa vaativan teatterilinjan käyminen tuntuu olevan melkein pä ohittamaton etu ja hyöty, verrattuna omatoimiseen harrastamiseen tai muilla tavoin kartutettuun taiteelliseen osaamiseen. Tätä suhdetta korkeakoulutuksen ja kansanopistojen välillä teatterialalle pyrkiessä, siinä koulutuksen paineistetussa välitilassa, jossa sadat, jopa yli tuhannet nuoret pyrkivät useita kertoja alan korkeakoulutukseen ja kilpailu vähistä koulutuspaikoista on totisesti kova, tulisi mielestäni kyseenalaistaa ja tutkia lisää, läpinäkyvämmäksi tehden.

Haastateltujen henkilöiden kokemukset kansanopisto-opinnoista, olivat pääosin positiivisia.

”Joko voisin työskennellä jossain ja kerätä rahaa, tai voisin kokeilla teatteria ja kuluttaa rahaa. Tuntui siltä, että taloudellista mahdollisuutta oli, mutta oli silti joku sellanen, että saanko tehdä näin, saanko käyttää mun säästöjä tällaiseen kokeiluun? Mä päätin, että saan, ja sit mä menin. Ja se vuos jotenkin tarkensi itselleni sen, että teatteria tarvitsen ja haluan käyttää jotenkin. Mutta se pohdinta siitä, että sosiaaliala olis mulle, niin se ohjas siihen, etten mä valinnut hakeutua sieltä vaikka tio-koulutuksen, vaikka monet sieltä hakeutuivat, mutta itse menin [korkeakoulu]:n opiskelemaan [tutkintonimike]” H5

”Kirjoittaminen pidempään jonkinlaisena välineenä, lapsesta saakka. Mä luin paljon ja tykkäsin kirjottaa, ja mua myös kehuuttiin ja kannustettiin koulussa, tai jotenkin sain hyvää kannustavaa palautetta luovan kirjottamisen jutuista – mutta koska mä olin sitä teatteria painanu ja nimenomaan näyttelemishommia, niin sitä en ollut tehnyt julkisemmin” H2

Kansanopistojen lisäksi myös harrastuskurssit ja paikalliset harrastajateatterit (ylioppilasteatterit, kesäteatterit, muut harrastajateatteriyhteisöt) olivat tärkeässä osassa haastateltavien teatterialalle pääsyä edeltävässä etsikko- ja hakuvaiheessa.

”Lukion jälkeen olin [kansanopisto]:ssa vuoden ja sit mä hain [harrastajateatteri]:lle, ja sit mä pääsin tonne tanssiin. Mikä on tuntu aika silleen

oudolta ja villiltä kortilta, koska mä en oo ollu mikään tanssija, mut jotenkin sit jossain vaiheessa, [harrastajateatteri]:lla tapahtu jotain semmosta, että mä vois in lähteä kohti jotain kehonkäyttöä eikä mun tarvitsis olla niin kiinni siinä kirjottamisessa.” H6

Oma treenaus, ja haastavuus läpipääsystä, taidealan pääsykokeissa koettiin kuitenkin myös paineistettuna perheen ja suvun odottaessa onnistumisia *suvun taiteilijalta*.

”Paljon tekeminen loi myös ihan hitosti paineita. Et mä olin tosi ahdistunut ja odotukset oli tosi korkeita kun mä hain ekaa kertaa teakkiin, en päässy ees tokaan vaiheeseen. Et kyl se tuntu olevan lähipiirissä ja kaikilla, jotka oli meidän perheen kanssa tekemisissä, niin tuntu itestä siltä että kaikki odotti, että pääsisin ekalla heittämällä sisään. Se että teki niin paljon, niin se teki niinku julkista siitä omasta tekemisestä ja toiveesta, ja ikään kun sellasta julkista riistaa” H9

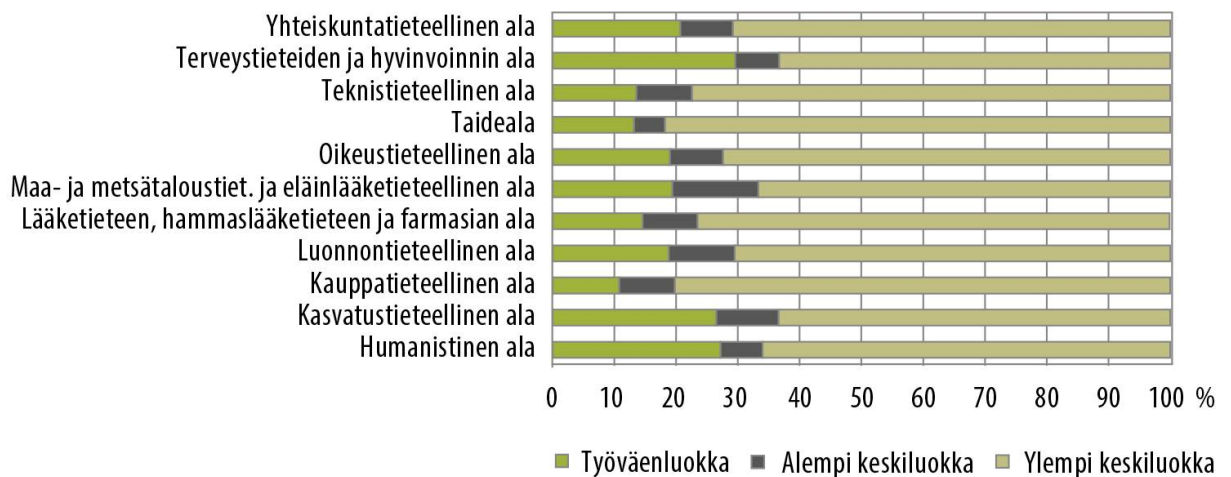
Taloudellisen pääoman vaikutus tunnustettiin usean haastateltavan kohdalla merkittäväksi onnistumisen kokemuksen syyksi siinä, että on kyennyt hakemaan ja hakeutumaan taideammattiin.

” Jos mä mietin, että kellä on niinku ollu pääsy, niin mä en varmaan olis tuolla koulussa, jos mulla ei olis ollut sitä taloudellista pääomaa, tai mun perheellä. Minkä turvin mä oon sit voinu mennä ympäri Suomen erilaisiin pääsykokeisiin ja hakee, koska mulla on turva ja varmuus siitä, ettei tarvii syödä kaurapuuroo loppukuukauden” H7

”Koettiin että kulttuuri on arvokasta ja sitä kannattaa, ja ylipäänsä kannattaa opiskella. Sitä tuettiin opiskelussa ja ennemminkin taloudellisesti tuettiin välissä sellasessa hankalassa paikassa, kun mä olin sillain, että mä en jaks enää tätä paskaa, mä oon ihan persaukinen ja mä en pääse kouluun, et mä mieluummin menen puusepäksi. Niin sitten oltiin, että älä vaan mene, me taloudellisesti tuetaan sua, jotta sä pääset eteenpäin tällä saralla” H9

12. KESKILUOKKAISUUDEN OLETUS KORKEAKOULUTUKSESSA

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu vuodelta 2018 ”Työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo”, hätkähdytti minua ensilukemalla perinpohjaisesti. Sivulla 22. esiteltävä graafinen mittakaavio on mielestäni pysäyttävä siinä suhteessa, että se haastaa ensinnäkin alalla vallalla olleen (mm. aiemmin siteeraamani Arts Equals hankkeen tutkimuksen huomioita mukailen) hellityn ajatuksen meritokraattisesta valikoitumisesta taidealalle. Toiseksi, mielestäni on nyt viimeistään pakko kysyä ”miten ihmeessä ja miksi helvetissä näin on käynyt?” ja osoittaa taidekoulutuksen rakenteita sekä taidekorkeakoulujen valintaprosessi- ja saavutettavuuskäytäntöjä kriittisen tarkastelun alle.

Kuvio 2. Opiskelijoiden sijoittuminen eri tieteenaloille yliopistossa yhteiskuntaluokittain

Opetus- ja kulttuuriministeriön tutkimus vuodelta 2018 ”Työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo” (sivu 22) Kuva: napattu kyseisestä tutkimusjulkaisusta.

Tutkimus linjaa yliopistokoulutukseen valikoitumisen suhteen löydettyjä tuloksia, jonka mukaan erityisen elitistisinä aloina näyttäytyvät kauppätieteellinen ala sekä taideala, joiden opiskelijoista yli 80 % tulee ylemmästä keskiluokasta (vähintään toisella

vanhemmalla korkeakoulututkinto), linjaa tutkimus (Mikkonen ja Korhonen 2018, 22). Lähes yhtä hätkähdyttävä on mielestäni, vaikkei sitä tutkimuksen kontekstissa tuotu esille, että oheisessa graafisessa mittarissa, suhteessa kaikkiin mitattuihin koulutusaloihin, taiteen alalla alempi keskiluokka on selkeästi vähiten edustettuna, toisin kuin kenties olisin itse olettanut etukäteen, ennen tuloksien lukemista.

Laajemmin, yleisessä korkeakouluihin valikoitumisessa, tutkimus tuo esille muun muassa sen, että työläistäustaiset opiskelijat siirtyvät usein toisen asteen opintojen jälkeen muita tutkimusryhmiä hitaammin yliopisto- opintoihin (Mikkonen ja Korhonen 2018, 21). Lisäksi valmennuskurssien käyminen on tutkimuksen tulosten mukaan yleisempää keskiluokkaan kuuluvien opiskelijoiden kuin työläistäustaisten opiskelijoiden joukossa (ibid). Työläistäustaiset opiskelijat kertoivat tutkimuksessa pitävänsä itseään muita ryhmiä useammin sivutoimisina opiskelijoina tai luonnehtivat muita ryhmiä useammin olevansa ensisijaisesti ansiotyössä ja opiskelevansa työn ohessa (ibid.) Myös vuoden tauon pitäminen opinnoista oli niin ikään työläistäustaisille opiskelijoille muita ryhmiä yleisempää (ibid). Ryhmien välisiä keskiarvoja tarkasteltaessa työväenluokkaiset opiskelijat vaikuttavat kokevan useammin edellä mainittujen aspektien lisäksi useammin taloudellisia vaikeuksia, kuin alempaan tai ylempään keskiluokkaan kuuluvat (mt. 24). Työläistäustaiset opiskelijat raportoivat muita ryhmiä useammin toimeentulon järjestämisen vaikuttaneen hidastavasti opintojensa etenemiseen. Ero ryhmien välillä on tilastollisesti merkittävä, kommentoi tutkimus. (ibid.)

Kyselytutkimuksen lopussa tehdyissä yhteenvedossa ja päätelmissä todetaan, että haastatteluaineiston osalta merkittävään asemaan nousi erityisesti koulutukseen ja koulutusvalintoihin liittyvä vanhempien strateginen tieto. Sen mukaan työläistäustaisten opiskelijoiden vanhemmilla ei ollut omakohtaisia kokemuksia korkeakoulumaailmasta, eikä näin ollen myöskään edellytyksiä auttaa lapsiaan hakeutumaan koulutuspoluilla omaa koulutustasoaan korkeammalle. Keskiluokkaisista perheistä tulevat opiskelijat puolestaan tunnistivat kotoaan työläistäustaisia opiskelijoita voimakkaammin vanhempien toiveen korkea- koulutukseen hakeutumisesta sekä sellaiset suorat ja epäsuorat keinot, joilla vanhemmat kannustivat ja valmensivat lapsiaan korkeakoulutukseen. (mt. 30).

Taija Roihan väitöstutkimus kirjailijoiden luokkataustasta ja -kokemuksista paljastaa, että perhetausta vaikuttaa ihmisen mahdollisuuksiin toimia kirjailijana. Kirjailijat ja taiteilijat syntyvät tiettyyn luokka-asemaan, mikä heijastuu heidän mahdollisuuksiinsa tavoitella taiteellista uraa nuoresta iästä lähtien. Eri ihmisillä on käytössään eri määrä aikaa, rahaa ja resursseja taiteen harrastamiseen, ja näiden resurssien hallinta kytkeytyy monessa mielessä luokkaan. (Roiha 2023, 18.)

Väitän, että samat mekanismit vaikuttavat myös teatterialalle suuntaavien taustalla. Roiha huomioi, lainaten Bourdieuta, että pääomien kumuloituva taipumus toimii myös niin, että sen, jolla on jo runsaasti jotain tiettyä, erityisesti taloudellista, pääomaa, on myös helpompaa hankkia itselleen muita pääomia. Tällöin henkilön on myös helpompaa orientoitua riskialttiisiin positioihin, kuten prekaariin taiteelliseen työskentelyyn, jossa taloudellista hyötyä ei usein ole kovinkaan nopeasti näköpiirissä, jos lainkaan. (Bourdieu 1996 Roihan mukaan 2023, 48.) Esimerkiksi taloudellinen vauraus mahdollistaa ajan suuntaamisen toimintaan, joka auttaa kerryttämään kulttuurista, sosiaalista ja symbolista pääomaa. Bourdieun mukaan ”(peritty) raha vapauttaa rahasta” ja mahdollistaa ajan ja energian suuntaamisen symbolisesti ratkaisevampiin asemiin hakeutumiseen, kuten esimerkiksi tinkimättömään taiteelliseen työskentelyyn ainoastaan toimeentulon turvaamisen vuoksi tehdyn, taiteelliseen työhön liittymättömän palkkatyön sijaan. (Bourdieu 1996 Roihan mukaan 2023, 48.)

”Että miten sitten työelämässä, ja tarviiko tehdä töitä? Jotkut oli paljon produktioissa jo kouluaikana ja jotkut vaan teki pelkästään duunia ja että ihmisillä oli erilaisia mahdollisuuksia satsata opiskeluun. Kaikki ei pystynyt edes ostaa niitä kirjoja, josta opettaja sanoi, että tää maksaa vaan kaksikymppiä. Ja just se, ettei voinut olla niissä kaikissa kouluprojekteissa kokoajan mukana, vaan pakollisten koulun ulkopuolinen aika piti käyttää työntekoon ja sitt se, että piti miettiä tulevaisuutta, mistä saa oikeesti tällä alalla ammatin. Eikä silleen ´aah ihanaa olla tämmösessä sivistävässä teatteriopetuksessa ja hiihuilla täällä neljä vuotta, katotaan saako tästä mitään duunia´. Toisilla se oli akuutimpi se paine siihen.” H9

Eräs haastateltava koki aikanaan opinnoissa vahvaa luokkaristiriitaa omien opiskelutovereiden parissa, kun opintotovereissa oli paljon akateemisista perheistä tulevia. Lisäksi hän koki, että nimenomaan muista opiskelijoista poikkeavan, ei-keskiluokkaisen perhetaustansa vuoksi siirtyminen opinnoista työelämään oli vaikeampaa.

”Kun tuli omasta mielestä työväenluokkasesta tausta, nii ehkä itseltä puuttui semmonen joku mentorihahmo, joka olis niinku osannu neuvoa, että miten sitten sinne työelämään sujahdetaan näistä opinnoista, että mimmosia juttuja kannattaa tehdä. Tuntui, että luokkakaverit sai paljon enemmän neuvoja omista perheistään.” H8

12.1. Haastateltujen kokemuksia Teatterikorkeakoulusta

Haastateltava, jonka lapsuuden ja nuoruuden kotimaassa vallitsivat huomattavasti suuremmat sosioekonomiset eriarvoisuudet ja luokkaerot kuin Suomessa, kommentoi Teatterikorkeakoulussa opiskelua seuraavasti:

” Tunsin olevani tietoisempi luokka-astemastani täällä kuin muissa opintopaikoissa ja ympäristöissä. Koen, että TEAK on elitistinen yliopisto, sillä vaikka opinnoista ei tarvitsekaan maksaa, niin silti ne vaativat tietynlaisen taustan, koulutuksen ja toteutuneet mahdollisuudet, jotta pääsee ja on mahdollisuus tulla valituksi opiskelemaan sinne. Kyse ei ole pelkästään suuresta halusta ja hyvistä taidoista päästä opiskelemaan teatteria, vaan kyse on myös monesta muusta tekijästä sen lisäksi.” H10

”Nyt tietysti, kun on opiskelijastatuksessa, niin nyt on tosi kiinnostavaa tää, että se on niin pieni millä eletään, opintotuki ja opintolaina. Ja koen että tästä on paljon keskustelua, että miten opiskelijat ylipäättään, vaikka taideopiskelijat, joilla opetus vie todella paljon aikaa, miten he elättää itensä siinä koulun sivussa. Koen, että se on aika palavakin kysymys monen arjessa. Tekeekö sitten kesätöitä ja saa sieltä

jonkun könttäsunnan, vai onks se ylipäättään mahdollista, koska jossain vaiheessa pitää saada lepo.” H1

”Nyt elän säästöillä, mutta niistä säästöistä on kiittäminen eli se --- apuraha, konservatorion vuoden duuni ja sitten vielä se äidin lapsilisän säästö – niin näiden säästöjen kombolla mä tällä hetkellä elän” H7

”Vanhempien rahallinen tuki oli supertärkeää! Ilman sitä ei olisi ollut mahdollista suorittaa niitä opintoja joita tein, kandidatasolla tai varsinkaan Suomessa suoritettua tutkintoa. Sain vanhemmilta rahaa silloin, kun sitä todella tarvitsin. Opinnot TEAK:ssa ovat minulle maksullisia, ja vaikka oli säästöjä, sain tukea myös vanhemmilta opintoihin ja elämiseen. (...) Teatterikorkeakoulun opintomaksu minulle [haastatteluajankohtana helmikuussa 2021], EU:n ulkopuolelta tulevalle on 5000 euroa lukuvuodessa. Plus voit hakea apurahaa kahdelle vuodelle, jolla rahoittaa joko puolet tai koko opinnot – sain tämän puoleksi ajaksi, eli 2500 euroa.” H10 (suomennos haastattelijan)

12.2. Havaintoja Teatterikorkeakoulun pääsykokeista

”Musta tuntuu että mä tein muun muassa niinku vaikutuksen ehkä jotenki kirjottamisella, jollain niinku sanallisella kyvykkyydellä tai jollain sellasella verbaalisella. Ja sit musta tuntuu et se on kyl liitoksissa niinku vahvasti siihen taustaan mistä mä tuun. Tai että mulla on ollu mahdollisuus käyttää aikaa jotenkin johonkin vaan funtsimiseen, lukemiseen ja keilailuu ja mä oon saanu kannustusta siihen aina – se on jo valmiiks liitoksissa siihen yhteiskuntaluokkaan”

H6

”Kyl tänne on mahdollista päästä, vaikka ei tulis akateemisten vanhempien ja akateemisen suvun vesana, vaan jostain muualta, koska näin on tapahtunut munkin kohdalla. Eihän tänne ihan tavallaan, tai et tuntuu, että jos mua ei olis yhtään kannustettu taideharrastuksiin tai mitään, niin en mä tänne olis osannu hakeakaan. Et kyl mullakin on jotain aineksia, plus sitten jotain näit erinäisiä

kouluja taustalla, että oon voinut tänne sitten päästä – täs mielessä on sellainen olo, että on vähän niinkun vähemmistö. Monella on korkeekoulutettu tai enemmän kulttuuriorientoitunut lapsuuden koti. ” H2

Eräs opiskelija, joka oli hakenut Teatterikorkeakouluun kandiopintoihin, muttei tuolloin ollut niihin päässyt ja kouluttautunut sittemmin toisaalla, ennen kuin haki ja pääsi TEAK:n maisteriopintoihin, vertasi kandi- ja maisterivaiheen hakukokemuksia toisiinsa.

” Teakissa piti hankkia kirja siihen kandiin – sitä ei ollut laitettu ees niinku pdf:nä tyyliin siihen hakemuslomakkeeseen vaan silloin kandissa se piti vaan jostain ihmeestä hankkia, oliko se tyyliin että mun äiti osti sen mulle? Ja sinne piti olla jossain suhteessa siihen kirjaan ja kirjottaa pikkunen essee tai jotain. Sehän jo karsii ihmisiä pois, jos ei sitä kirjaa oo.

(...)

Maisterissa piti olla semmoseen yhteen kappaleeseen, jossa oli Jean-Luc Nancyä, mistä en ollut vittu kuullukaan, niin se oli pdf:nä laitettu mukaan ja se oli tosi suuri plussa verrattuna siihen kandiin, että musta kaikilla oli nyt tsänssi olla suhteessa siihen tekstiin. Mut enhän mä tajunnut, se oli englanniks. Mä en ees tajunnu ja suomensin ihan väärin jotain - siis aivan hirveetä, hävetti lähettää sitä sinne ” H7

12.1.1. Opiskelijayhteisöllisyys ja luokattomuuden harha

”Teakin yleinen voi olla sitä, että viherpunasesti puhutaan asioista, ikään kuin samat arvot olis kaikilla. Tulee yhteenkuuluvuuden tunne ’näinhän me ajatellaan asioista mitä tuolla ulkopuolella tapahtuu’ ja se kans vähän vaarallinen kupla. Mä koen ettei se aina pidä paikkansa ja sit loppujenlopuks niistä asioista ei puhuta, vaan tulee tämmönen ’me’ kupla. On joukkovoimaa, mutta samalla tullaan vähän sokeiksi siitä, että kenen suulla puhutaan.” H1

Erään haastatellun muisto ensimmäisenä vuotena TEAK:ssa keskustelu veganismista ja ihmetys siitä, oli jotain jonka itsekin tunnistan omista pohdinnoissani koskien etuoikeuksia ja yksilöllisten valintojen vapautta ja harhaa siitä, että kaikilla olisi samat kulutusmahdollisuudet. Jotain kertoo ehkä myös käydyn keskustelun paineen ja merkityksen laajuudesta se, että koen tarpeelliseksi kommentoida omaa suhdetta ravintovalintoihin ja ruoankulutukseeni; kyllä, olen kasvissyöjä, ja pyrin nauttimaan aterioitani vegaanipainotteisesti, enimmäkseen eettisistä ja aatteellisista syistä johtuen. Ja silti, tai ehkä siksi, ymmärrän täysin ja osittain myös samaistun edellä siteeratun haastateltavan ihmetykseen korkeakoulun opiskelijoiden kesken käydyn aatteellisen kulutuskeskustelun äärellä, ja sen miten sama haastateltava jatkoi aiheesta:

”Näillä ihmisillä on etuoikeutettu mahdollisuus valita ja keskustella siitä, mitkä heidän arvonsa ovat ruokailun suhteen ja ostaa sen mukaista ravintoa, sen sijaan että he joutuvat vain valitsemaan ruokansa sen mukaan, mihin heillä on varaa ja mistä saa parhaiten energiaa (...) Minulla ei koskaan ollut aiempien opintojeni aikana mahdollisuutta valita sitä mitä voin syödä. Reaktioni TEAK:n vegaanikeskusteluun oli ’Wau, näillä on mahdollisuus keskustella tästä ja tehdä oikeasti valintoja’. Koko ruokakeskustelussa mielestäni kuului läpi ihmisten etuoikeutettu tausta ja korkea koulutus, varallisuus. Aiemmin ajattelin, ettei minulla ole mahdollisuutta olla vegaani, koska talouteni on niukkaa. Elin eräänlaisessa niukkuuden asenteessa koska minun oli pakko.” H10 (suomennos haastattelijan)

”Kun on tullut sisälle kouluun, niin sitten on kokenut niinku... meillä on luokassa semmonen tilanne, jossa on yksi hyvä kollega, joka tulee enemmän, tälleen karkeesti sanottuna oikeelta, jos mietitään poliittisesti. Ja mä oon ainaki ite kattonut peiliin, kun on tullut hyviä keskusteluja siitä missä meidän tää just punavihreys koulussa. Koen, kun mä oon tullut sisälle kouluun niin mä oon ollut aika ’omieni parissa’, ja sit hän ollut meidän luokalla ehkä vähän sellainen vastapallo. Ja siinä on esimerkki mikä mun koulun ajalla on tullut ja tuonut yhteiskuntaluokkia esille.” H1

”Ahaa, tällaiseksi ihminen tulee, jos sinulla on aina ollut hyvät taloudelliset olosuhteet kotona, hyvä koulutus, saatavilla näin monia mahdollisuuksia

tanssikouluihin nuoruudesta asti – yliopisto näin suurilla resursseilla kuten vaikkapa puvusto ja tekniikka.” H10 (suomennos haastattelijan)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu työläistäustaisista yliopisto-opiskelijoista toteaa aivan viimeisellä sivullaan johtopäätöksissä, tärkeäksi panna merkille, että opiskelijan yhteiskuntaluokka ei ole asia, joka jää yliopiston porteille, vaan lapsuudenkodin kulttuurinen perintö seuraa opiskelijan mukana ja vaikuttaa kokemuksiin myös yliopistokoulutuksen aikana (Mikkonen ja Korhonen 2018, 31). Tutkimus siteeraa tutkijoita Soria ja Stebleton (2013), jotka ovat todenneet, että yhteiskuntaluokka on moniin muihin eriarvoisuusteemoihin, kuten sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai etnisyyteen verrattuna useammin piiloon jäävä teema, joka jää helpommin huomaamatta sekä yliopiston henkilökunnalta että myös opiskelijalta itseltään. Yhteiskuntaluokista ei ole suomalaisissa yliopistoissa myöskään ollut tapana puhua ääneen, vaan tietty keskiluokkaisuuden oletus on vallitseva asiantila. (ibid.) Ilmiön näkyväksi tekeminen ja keskustelu koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta olisi Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisun toteuttajien mielestä edelleen tärkeää, jottei yhteiskuntaluokkaan liittyvä erilaisuus jää opiskelijan omaksi taakaksi. (ibid.)

Bourdieuun mukaan hallitseva luokka pystyy määräämään ”legitiimin” arvomaailman, jota voi pitää tietynlaisena ”tavoitetasona” (Bourdieu 1984 Sanaksenahon mukaan 2006, 34). Legitiimin arvomaailman omaksuminen lisää yhteiskunnallisen menestymisen mahdollisuutta, koska se perustuu valtaa pitävän luokan arvomaailmaan. Tästä on Bourdieun mukaan kyse muun muassa koulutuksessa ja makutottumuksissa. Koulujärjestelmä perustuu hallitsevan luokan arvomaailmaan ja tottumuksiin (habitukseen), minkä vuoksi alempien sosiaaliluokkien lapset eivät menesty koulumaailmassa yhtä suurella todennäköisyydellä kuin ylempien luokkien lapset. (ibid.) Bourdieun mukaan ei myöskään ole olemassa puhdasta, formaalia estetiikkaa, vaan ”hyvä” maku kätkee näennäisen pyyteettömyytensä ja puolueettomuutensa taakse vain yhden luokkamaun (Gronow 1995 Sanaksenahon mukaan 2006, 34). Koulutuksessa ja makutottumuksissa on siis kyse symbolisesta pääomasta: koulutuksen taustalla olevaa hallitsevan luokan kulttuuria ja/tai hyvän maun alkuperää ei tunnisteta, vaan ne mielletään legitiimeiksi (Sanaksenaho 2006, 34).

13. DIALOGIA JA KOKEMUSHISTORIAA ERI LUOKKA-ASEMAN OMAAVIEN OPISKELIJOIDEN, OPETTAJIEN TAI KOLLEGOIDEN KANSSA

Kysymys 20. Onko mielestäsi sosiaalisesta luokastasi ollut haittaa/hyötyä hakeutuessasi taideopintoihin? Entä varsinaisten taideopintojen parissa?

bell hooks kirjoittaa ”Vapauttava kasvatusta” teoksessaan, kuinka opiskeluvuosiin ja myöhemmin professorina näki, miten monet luokkataustaltaan ”vääränlaiset” opiskelijat eivät pysty viemään opintojaan päätökseen, koska akateemisessa maailmassa ”onnistumiseen” tarvittava käyttäytyminen poikkeaa liikaa käyttäytymisestä, joka on heille luonnollista heidän kotonaan, perheidensä ja ystäviensä luona. (hooks 2007, 267–268.) Köyhät ja työväenluokkaisista oloista tulevat, usein amerikanafrikkalaiset, opiskelijat nostavat esiin luokkataustaan liittyvät kysymykset, kertoen turhautuneina, vihaisina ja surullisina kokemistaan jännitteistä ja stressistä, kun he ovat yrittäneet sopeutua hyväksyttävään valkoiseen, keskiluokkaiseen käyttäytymiseen yliopistomaailmassa ja säilyttää samalla kyvyn toimia kotiloissa. (ibid.)

Samanlaisia tutkimustuloksia Suomen osalta on edellä esittelemässäni Opetusministeriön julkaisussa, koskien työläistäustaisten opiskelijoiden kokemuksia yliopisto-opinnoissa. Laajemmin tätä on myös tutkinut muun muassa Mari Käyhkö, tunteiden sekä kokemusten pariin syvällisemmin kollektiivisella muistelutyömenetelmällä toteutettujen haastattelujen ja pitkän tutkimusprosessin kautta. Näitä tuloksia analysoidaan esimerkiksi tutkimusjulkaisussa ”Keinumista kahden maailman välissä – Työläistäuetaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja muuttuva suhde kotimaailmaan” (julkaistu Sosiologia-lehdessä 1/2017).

”Joillakin se ammattikorkeakoulukin voi olla myös luokkahyppäys ylöspäin – mun toive olis, että niitä opiskelijoita jotenkin tuettais siinä niinku tavallaan siinä työelämään pääsemisessä jollakin erilaisella tavalla, koska itse koin, että ehkä niin kuin olisin joutunut kampeamaan itseäni jollekin korkeammalle levelille nimenomaan luokan ja luokkaerojen takia ja siinä kohassa tuli semmonen tunne etten ihan pääse niinku... että jollakin tavalla se alaluokkainen status esti itteä

pääsemästä siihen työelämään sitten kuitenkin mukaan. Se oli vähän sellainen tyhjä lupaus, että nyt ammattikorkeaan ja töihin – mä jouduin käyttämään niin paljon energiaa siihen, että mä teen sitä luokkahyppäystä siellä ammattikorkeassa, joka ei ollut mikään yliopisto ja silti joutui räpiköimään sen kanssa – syytän siitä jollakin tavalla mun alhaista luokka-asemaa, ja ennen kaikkea kulttuurista asemaa, että multa puuttui se kulttuurinen pääoma, siinä hetkessä, kun sieltä sitten valmistu.” H8

”Vaikka mä asetun tämän maaseutu-akateemittoman taustani kautta, asetun semmoseen altavastaavan rooliin tuolla [korkeakoulu]:ssa. Mulla on ollut jonkin tasoinen alemmuuskompleksi siellä, ja on vieläki, ja se liittyy nimenomaan siihen maaseutuun, niinku maalaisuuteen ja ehkä siihen akateemittomuuteen” H7

”Huomaan eroavaisuuksia siinä, miten ne ihmiset, joilla on ollut mahdollisuuksia opiskella ulkomailla tai matkustella, verrattuna siihen miten he ymmärtävät tai liikkuvat eri sosiaaliluokkien välillä versus oma kokemus siitä miten itse sijoittuu ja liikkuu luokkien välillä – huomio siitä miten joillakin muilla oli paljon enemmän haasteita taloudellisesti ja suurempi ymmärrys siitä, mistä se johtui – jotkut parempiosaiset taas vertailivat ja puhuivat, suunnittelivat kansainvälisille tanssikursseille, festivaaleille tai vastaaviin tapahtumiin osallistumista, johon minulla puolestani ei ollut varaa tai mahdollisuuksia - Itse olin siinä jossain puolivälissä luokka-asefaltani näiden luokka-asemien välillä” H10 (suomennos haastattelijan)

”Meidän nykyisellä luokalla, tai tällä hetkellä ylipäätään tää duunarius tai tää luokka-asia, on jotenkin tiedostettu tai pinnalla ylipäänsä, että puhutaan siitä kellä on pääsy johonkin tietoihin, tai kuka päättää mikä tieto on tarpeeksi hienoa kautta hyvää ollakseen yliopistossa. Onks se se Jean Luc-Nancy vai voiks se olla niinkun, kollegiaalinen keskustelu jostain kokemuksista... mut se on tosi pinnalla tanssin puolella toi. Joo! Kellä on pääsy tietoihin ja mikä tieto on arvostettua, ja millä perusteella?” H7

24. Millaisia töitä toivoisit tekeväsi valmistuttuasi ammattiin TEAK:sta / ammattikorkeakoulusta? Tai toivoit tekeväsi, kun valmistuit korkeakoulusta (mikäli olet jo valmistunut)?

”Suhde työhön tai työllistymiseen, rahaan tai johonkin matkailuun, musta tuntuu, että sen tyyppisessä tilanteessa mä näen, että monilla on toisenlainen kokemus maailmasta. Toisaalta ajattelen, ettei se välttämättä ole luokkataustainen asia, vaan monihan vaikka tulis duunarimeiningeistä niin rakentaa itsestään sellasen, niinkun ottaa haltuun ne leffat ja kirjat ja matkailee ja kehittää tietoa jollekin tietylle tasolle. Mä koen jossain tommosissa asioissa alemmuutta, tai lannistuneisuutta. Muutama vuosi sitten mulla oli semmonen olo, etten mä saa mitään työpaikkoja, siis en mitään. Ett työllistyminen näyttää vaikealta, tai että mulla ei oo taitoja. Me ei olla perheen kanssa matkusteltu ikinä, Suomen rajojen ulkopuolella. Mulla ei oo semmosta rutiinia, että se olis osa mun elämää. Mä ajattelen, että nyt kun mä kohta täytän kolkyt niin mä alan elää sitten villiä kansainvälistä uutta nuoruutta. Elämänasenne, kokemus siitä että pärjää tai on mahdollisuuksia, niin musta tuntuu, että mulla on poikkeuksellisen matalalla ollut se mihin mä pystyn, tai mitä kaikkee mahdollisuuksia voi olla olemassa ” H2

”Työelämässä on vähemmän ollut semmosta, mutta kohdatessani joitain tiettyjä yhteisöjä, niinku jonkun yhteisön parissa on saattanu tulla sellainen olo, jääny tunne, että okei noi viipottaa tuolla, ja mä en nyt ihan pääse tonne levelille – et puuttuu käsitteitä eikä ole aikaa lukea niin vaikeata kirjallisuutta eikä ole niin vahvasti kasvanut siihen perinteeseen” H8

Toinen haastateltava osasi mielestäni erittäin terävästi ja kirkkaasti kertoa havainnollistavan esimerkin habituksen ja sosiaalisen sekä kulttuurisen pääoman korttien hyvin pelaamisesta työelämässä (tunnistaen ja tunnustaen oman etuoikeutetun peliasemansa):

” Oon huomannut täällä ja [teatteri]:lla työskennellessäni, että kun puhutaan jostain ihmisestä, joka on työskennellyt siinä mun paikalla ennen ja kerrotaan ’kun hänen kanssaan tämä ja tämä asia ei onnistunut’ ja kuvaillaan sitä tilannetta,

niin sillan mä tasan tajuun, että se ihminen tuli erilaisesta kulttuurista. Esimerkiks siinä, millä tavalla osaa pullikoida esimiesten ja ylempien kanssa. Mä huomaan, että kun tiedetään tää hierarkia... rumasti sanottuna osaa sen perseen nuolennan, sen sosiaalisen pelin. Oon huomannut, on monella tavalla tullut esille, että mä osaan laittaa sanani niin, että mä tiedän, miten tää asia saadaan eteenpäin. Jossain kohdassa himmata omaa tunnekuohuani tai omaa mielipidettäni jostain asiasta, ja kehuskella jotain. Tajus, että ne toiset olivat niinkun suoraviivaisempia. Siinä oli jotain samaa, jonka mä tunnistin joissain mun opiskelukavereissa, jotka oli erilaisesta taustasta. Siinä mä ajattelin, että tää on just jotain sellasta pääomaa, jota mä oon saanut kotoota.” H9

13.1. Kokemus ja tunteet

Kysymys 25: Oletko teatteriopinnoissasi tai teatterialalla kohdannut vaikeuksia, kyseenalaistanut itseäsi, tai joutunut epämurkavaan tilanteeseen joutuessa luokkataustastasi?

”Näkee pienistä merkeistä, lasten ja nuortenkin kanssa, esimerkiksi tuleeks tuo ihminen sellasesta perheestä, jossa on ollut paljon rahaa niin kyllä se monesti siihen itsetuntoon – niillä ihmisillä näyttää olevan usein, ei aina, mutta hyvin usein hyvä itsetunto niillä, jotka tulee taloudellisesti vakaista perheistä” H8

”Se kokemus jotenkin piiloutuu, sitä ei saa paikannettua. Siinä on joku semmone hämäryys. Tavallaan tietää että mulla olis ollut kaikki nää mahdollista – elämän asenne tuntuu enemmän periytyvältä, kuin se mihin luokkaan kuuluu – kyl mä ajattelen, se että mun vanhemmat on tunteneet alemmuutta esimerkiksi johonkin opettajiin, tai kun mä muistelen miten mä oon yrittänyt hakee kesätöitä, eikä niitä oo ollut [kotikaupunki]:ssä, tai mä en oo tienny mistä hakee ja ne ei oo voinu auttaa mua. Niin se vaikuttaa siihen, miten mä oon pitkälle parikymppisenä ajatellu asiasta, vaikka mulla on ollut jo ihan toisenlaiset valmiudet.” H2

”Monet semmoset asiat, niinkun vaikka remakka nauru, ihan semmosena merkinä aika työväenluokkaisesta taustasta, mistä mun toinen vanhempi hyvin selvästi tulee, niin oli vierastettavaa. Mä koen, että niinkun yläluokassa on semmoset sosiaaliset ääneen sanomattomat säännöt, että esimerkiksi nauru ei saa olla liian kovaäänistä – ei tää nyt mitenkään ilkeästi, en mä koe että kukaan olis koskaan niin kovin ilkeästi tarttuneet, mutta koen silti että ihmiset kavahtivat tyyliin silleen ’mikä ihmeen tyyppi toi on?’ ” H8

hooks kirjoittaa kokemuksesta yliopisto-opintojensa ajalta, miten julkilausumattomana oletuksena oli, ettei luokasta pitänyt puhua, ettei kukaan kritisoinut porvarillisia ennakkoluuloja, jotka muovasivat ja ohjasivat pedagogisia prosesseja (samoin kuin sosiaalista etikettiä) opetustilanteessa (hooks 2007, 262). Äänekkyyttä, kiukustumista, tunteenilmauksia ja jopa niinkin viattomalta näyttävää asiaa kuin estotonta nauramista pidettiin epäsuotavana, vulgaarina tapana rikkoa luokkahuoneen sosiaalista järjestystä. Näitä tunteenilmauksia pidettiin myös tyypillisinä alempiin luokkiin kuuluville ihmisille. Jos jonkun tausta ei ollut etuoikeutettu, ryhmän näkemyksiin sopeutuminen saattoi auttaa häntä eteenpäin. (mt. 262-263.)

”Itsetunto ja luottamus on tärkeä osa luokka-asemaa, ja olen huomannut, että [synnyin- ja kasvumaa]ssa esimerkiksi alemmista luokista tulevilla on vaikeuksia ja he kamppailevat itsetuntonsa ja itseluottamuksen kanssa, heidän täytyy löytää sitä eri tavalla itsestään. Kun taas ylemmistä luokista, keskiluokkaiset tai ylemmän keskiluokan ihmiset, varakkaat ihmiset, he eivät paljoa kyseenalaista itseään, sitä ovatko he ”valittuja” tai ansaitsevatko asemansa tai asennettaan.” H10
(suomennos haastattelijan)

”Kyllä mulla on häpeä. Siis koen vähän häpeää siitä, etten ole kokenut taloudellista vaikeutta. Mikä on kiinnostava itselleni, että olen hyvin tietoinen siitä, että se häpeä ei auta. Mutta se on vähän niin kuin *white privilege* häpeä, mä vertaan sitä siihen. Kun huomaan, että kun ihmiset puhuvat, että taloustilanne ja miten rankkaa on, niin mä hiljenen. Tuntuu siltä, että mä en voi osallistua siihen keskusteluun. Se häpeä tulee ehkä siinä esille, että mä en halua jakaa mun tilannetta (...) Se vois helposti vaikuttaa siihen, että vaikka näiden opiskelujen

jälkeen me ei oltaiskaan päästy sellaiseen ystävyteen tai silleen työskentelyn kannaltakaan sellaiseen tasoon, että jatkotyöskenneltäis yhdessä. Ja se on johtunut isosti meidän taloudellisista luokkaeroista. Mikä on aika haitallista mun mielestä. Mä uskon, että tää luokkahäpeä on sellaista mitä mä koen välillä, ja mitä silleen on läsnä, koska olen päätenyt tällaiseen ja mua kiinnostaa työskennellä avoimuuden puolesta, tasavertaisuuden ja saavutettavuuden puolesta, ja sit olen tietoinen siitä mun omasta blindspotista”

H5

”Moni ystävästä tulee jotenkin niukemmista oloista, kun mä tuun – tuntuu että just jo lukiossa oli tietoisuus siitä että se missä mä elän mun vanhempien kanssa – tai että mun vanhemmilla ei oo rahahuoli niin se näkyy niinku huolettomuutena, tai onnellisuutena mun elämässä, ja sit niinku jollain toisella just ei oon niinku varaa enää harrastaa asioita vaik lukiossa – niin siin tulee niinku semmonen joku häpeä. Tai kyl mua on hävettänyt jotenkin se että mä nautin siitä et mun vanhemmat vaik makso lukiossa abivuonna mun harrastusmaksui. Mut sit samaan aikaan se hävetti mua ja mä en oo halunnu jotenki puhuu siitä. Tai vaik että kuinka helppoo mulla on tällä hetkellä. Koska se tuntuu epämukavalta, ja sit niin moni tekee töitä samaan aikaan kun ne opiskelee. Niin siihen liittyy kyl häpeää ja halua piilottaa”

H6

13.1.1. Kysymys 30: Onko sinulla koskaan ollut pulaa rahasta? Millä tavalla?

”Vaikka minulla olisikin jossain vaiheessa rahaa ja mahdollisuuden osallisuuteen yhteiskunnassa, se ei silti tuntuisi lopulliselta turvalta, koska tiedän ja muistan miltä tuntuu olla pitkään rahaton tai todella turvattomassa asemassa sen vuoksi.”

H3 (haastattelijan suomentama)

Niukkuusteoria (kirjoittajan huom. englanniksi terminä käytetty ”Scarcity”) on Sendhil Mullainathan ja Eldar Shafir luoma termi ilmiölle, jossa keskittyessään puutteeseen, kuten arvottomuuteen, kiireeseen tai rahattomuuteen, ihminen joutuu vaihtoehdottomuuden tilaan ja alkaa elää lyhytjänteistä aikaa, jolloin olemassa olevia toimintakykyjä ja yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia jää käyttämättä (Mäntyneva

2019, 23). Mahdollisuusrakenteita koskevassa keskustelussa ja tutkimuksessa on kiinnitetty systemaattista huomiota jatkuvan niukkuuden päätöksenteko- ja toimintakykyä heikentävään vaikutukseen, joka aiheutuu niukkuuden aiheuttamasta jatkuvasta kuormituksesta (Mullainathan & Shafir 2014 Saari & al. mukaan 2017, 294). Kaikki energia kuluu jokapäiväisten kiireellisten asioiden hoitamiseen. Näitä ovat (Saaren & al. esimerkissä) etuuksia ja palveluja koskevien hakemusten tekeminen, odottaminen, täydentäminen ja korjaaminen, lainalyhennysten ja ulosottojen järjestely pankkien, lainaajien ja viranomaisten kanssa, yllättävien menojen kattaminen ja sosiaaliset normit täyttävien vaatteiden ja tavaroiden hankkiminen. Näiden jälkeen ei jää aikaa ja energiaa koulutukseen, kuntoutukseen ja työelämään hakeutumiseen. (Saari & al. 2017, 295.)

”Luulen, että elän jonkinlaisen trauman kanssa, joka johtuu siitä miten epävarmoissa ja taloudellisesti hauraissa tilanteissa olen joutunut elämään. Ja toivoisin ettei niin olisi, sillä se on hyvin kuluttavaa. Toisaalta se auttaa minua samaistumaan monen marginaalisen ryhmän asemaan. Vaikka minulla onkin valkoihaisen etuoikeutettu asema, koulutettu tausta ja Yhdysvaltain passi etunani, niin tiedän miltä tuntuu olla toiseutettu hyvin monella tasolla.”

H3 (suomennos haastattelijan)

”Kun aloitti [alempi korkeakoulututkinto]:ssa, niin mä koin, että mulle ei olis tullu enää mieleenkään kääntyä mun vanhempien puoleen. Kun mä olin muuttanu Helsinkiin, niin mä tajusin, etten voi vaan opiskella. Se mun opintotuki ja asumistuki ei riitä siihen, että vaik mä asuin kimppakämpässä ja maksoin kohtuullista vuokraa niin olin että okei, mun täytyy alottaa työt. Ja sitt se oli kanssa semmonen asia, että kyl mä muistan, että oli semmosii, vaikka samaan aikaan mun kanssa opiskelemassa, joko samalla tai muilla vuosikursseilla, että ei ne tehny koskaan opiskelujen aikana duunii. Ja oon mä jälkikäteen miettinyt, että mitenköhän ne sen handlas? Kuitenkin ne tuet on olleet samoja mitä on pystyny saamaan. Ja mulle se ei olis ollut vaihtoehto ja olis ollu korkea kynnyks pyytää vanhemmilta apuu. Enkä mä usko, että niillä olis ollut mahdollistakaan mitenkään säännöllisesti tukea mua.”

H4

”Ihmiset, jotka ovat kasvaneet ja tottuneet tällaiseen – tuntui kuin olisin tullut kolmannesta maailmasta! Se tuntui kehollisesti, kuinka erilainen taustani on, ja olen elänyt ympäristössä ja maailmassa, jossa niukkuus merkitsee erilaista ja on suurempaa kuin mitä ihmiset ymmärtävät täällä sellaisen voivan olla.” H10
(suomennos haastattelijan)

”Kokemus siitä, etten esimerkiksi voi luottaa valtioon ja yhteiskuntaan, vaan täytyy pärjätä omillaan, on vaikuttanut minuun paljon ja tarpeeseeni toimia aktiivisesti yhteiskunnallisten kysymysten parissa” H3 (suomennos haastattelijan)

14. REPRESENTAATIO JA TAITEEN POLIITTISUUS?

Kysymys 26. Miten, millaisena yhteiskuntaluokkasi esitetään tällä hetkellä teatterissa (elokuvissa, kirjallisuudessa, teeveessä)? Entä esim. viisi-kymmenen vuotta sitten? Onko muutosta mielestäsi tapahtunut? Onko ko. narratiivi tai representaatio mielestäsi samaistuttava tai uskottava? Jos mielestäsi ei, millä tavalla tai miksi koet sen vieraaksi tai virheelliseksi? Tai millaisia ”onnistuneita” tai mahdollisesti itsellesi samaistuttavia luokkakuvauksia olet havainnut taiteessa?

Yhteiskuntaluokkien representaatiosta kysyttäessä aika alkoi useamman haastateltavan osalta olla jo tiukalla, joka merkitsi viimeisen osion huomattavaa tyypistymistä alkuperäisestä, aiotusta laajuudestaan. Haluan kuitenkin esitellä lyhyesti muutamia haastatteluvastauksia ja avata oven representaation jatkotutkinnalle työstölle, sillä uskon jo näiden haastattelupohdintojen pohjalta kysymyksestä kumpuavan huomattavan määrän lisäargumentteja ja materiaalia koskien yhteiskuntaluokkien kuvausta ja representaatioita 2020- luvulla teatterissa ja muilla taiteen aloilla.

”Yks tosi voimakas oli KOM-teatterissa, kun oli Verirusut, niin se oli niin sitä punaisten ja mut se oli tietysti epookki, et se ei tästä päivästä kerro. Mut se tulee mieleen just niinku siitä työväenluokkaisuudesta kertovasta taidekokemuksesta. Mut mä olin just jollain kurssilla ja mietin, estetisoiko se ja romantisoiko työväenluokkaa; sitten rikkaat ihmiset, jotka menevät teatteriin ovat siellä silmät punoittaen ja itkeskelevät?” H6

”Huomaan, kun käyn katsomassa suomenruotsalaista teatteria, niin samaistun siihen hyvin helposti ja luen sitä sen kautta, että mä oon samasta yhteiskuntaluokasta (...) Sitten taas taideopiskelijoiden ja tioen töitä katsomassa, jossa rajattu ympäristö ja tapa, miten ne käsittelee. Siinä olen tuntenut paljon enemmän sellaista, että aa, tässä käsitellään erilaista yhteiskuntaluokkaa kuin minun. Ja se ei oo ollu vaan kielellistä. Se on ollut niinkun siihen... no vaikkapa yksinäisyyteen kytkeyty, että se sosiaalinen pääoma ei oo ollut niin laaja kuin mitä se on kytkettynä niihin ruotsinkielisiin.” H5

”Teatterissa usein se minkä tyyppisiä perheitä esitellään jossain perhedraamassa, niin aika paljon on semmosta semiyläluokkaista tai jotenkin jollain lailla koulutettua tai varakkaampaa, tai joskus esimerkiksi on ollut varallisuutta, mut se on jotenki huvennut. Et tietty yläluokkaisuus toistuu aika paljon joissakin klassikoissa riippuen tietysti siitä, että minkä tyyppisistä taustoista kirjailijat pääsääntöisesti tulee, ett kelle se on ollut mahdollista. Ja sitten taas semmonen, että jos kuvataan jotain työväenluokkaista, niin aika usein niihin liittyy, varmaan liittyen taas kirjailijoiden omaan kokemusmaailmaan, että niissä on aika paljon päihdeongelmaisuuutta tai väkivaltaisuuutta, jotain vähän synkkää kamaa. Semmosia onnellisia duunariperheitä on aika vähän näytelmäkirjallisuus - tai kirjallisuus ja fiktion maailmoissa” H2

Taija Roiha tarttuu väitöskirjassaan kirjailijoiden yhteiskuntaluokkaa ja -luokkaisuutta pohtiessaan tapaan, jolla työväenluokkaista narratiivia on kehitelty 2020-luvulla. Hän tekee saman huomion, johon itsekin viittaa opinnäytteeni johdannossa, miten tutkimuksen viimeistelyn aikoihin (Roiha 2023, 16) on virinnyt keskustelua siitä, miten yhteiskunnallisiin epäkohtiin liittyvä kriittinen, tiedostava ja ”hereillä oleva” asenne on yleistynyt myös taidepiireissä. Hän jatkaa todeten, miten luokkatietoisien asenteen voimistuminen näkyy myös kirjallisuudessa ja huomioi, että 2020-luvun alussa on julkaistu useita proosateoksia, joissa luokan teema on noussut selkeästi esiin. (ibid.)

Keskustelun virkoamisen myötä luokka-analyysi on myös saanut uusia sävyjä. Enää huomio ei ole ainoastaan siinä, onko luokka ylipäättään merkityksellinen asia vai ei. Entistä enemmän keskustellaan siitä, miten luokasta tulisi tai kannattaisi puhua, sekä siitä ovatko tietyt, eritoten kärsimyksen ja ylöspäin suuntautuneeseen luokkasiirtymään liittyvät narratiivit ylikorostuneita. (mt. 17.) Roiha lainaa edellä esitellyn keskustelun esimerkkinä muun muassa kriitikkoa ja esseisti Silvia Hosseinia, joka pohtii ranskalaisen Edouard Louis’n teoksen *Naisen taistelut ja muodonmuutokset* (2021, suom. 2022) kritiikissään ”eikö työväenluokan identiteetti mahdollista lainkaan iloa, vapautta tai liikkumavaraa. Eikö Ranskassa voi tulla onnelliseksi ilman luokkaretkeä?” (Hosseini 2022 Roihan mukaan 2023, 17.)

14.2. Poliittinen taide

”Tää on hyvä kysymys, koska huomaan, että mä en kato poliittisen linssin kautta esityksiä niin paljon, ellei mulle tarjoilla sitä. Joka taas on ehkä peiliin kattominen itellä, että *aa? miten* mä katon esityksiä? Niinkun että mitä mä jätän huomioimatta sieltä.” H1

Pilvi Porkola kirjoittaa väitöskirjassaan ”Esitys tutkimuksena – Näkökulmia poliittiseen, dokumentaariseen ja henkilökohtaiseen esitystaiteeseen” taiteen poliittisuudesta ja sen suhteesta ideologioihin laajentaen pitkään vallalla ollutta ajatusta ja tulkintakontekstia siitä, että taide olisi poliittista vain selkeissä puolue- tai aateideologian konteksteissa.

Jos ajattelee taiteen poliittisuutta tänään, keskusteluissa voi kuulla kaikuja 1800-luvun Ranskassa syntyneestä avantgarde-liikkeestä. Avantgarden historiallinen perintö on sitä, että taide nähdään yhteiskunnallisena tekijänä ja taiteilijat taiteen tekemisen myötä yhteiskunnallisina vaikuttajina. (Porkola 2014, 25.) Angloamerikkalaisessa taidekeskustelussa taiteen poliittisuutta ei ensisijaisesti ymmärretä sitoutumisena puoluepolitiikkaan, tai julistamisena, vaan taide asettuu selkeämmin yhdeksi niistä paikoista, joissa kulttuuriset kysymykset ja kiistat mm. identiteetistä, sukupuolesta, rodusta ja eri konventioiden ja traditioiden haastamisesta näyttäytyvät (ibid.). Porkola lainaa Leena Maija-Rossia, joka korostaa taidetta mikropoliittisena vaikuttajana. Rossin mukaan ”Taide on lähtökohtaisesti poliittista, paitsi ideologioiden esittäjänä ja valintojen tuloksena, myös koska taiteilija pyrkii aina, katsetta ja läsnäoloa ohjaamalla vaikuttamaan yleisöönsä – jakamaan huomiota uudelleen. Tämä pyrkimys, jos mikä, on operaatio vallassa”. (Rossi 1999 Porkolan mukaan 2014, 26.) Porkola jatkaa itse, että taiteen poliittisuudesta puhuttaessa korostetaan usein, miten taide on itsenäinen ja riippumaton alueensa, joka ei perustu esimerkiksi viestin välittämiseen ja että vaikka tämäkin on totta, niin siitä huolimatta taide rakentuu aina jostakin, väistämättä suhteessa traditioon ja aikalaistekstiin ja tietenkin suhteessa todellisuuteen. Taiteen tekemisen voi ajatella olevan lähtökohtaisesti poliittista sikäli, että sen taustalla on aina maailmakuvia, ihmiskäsityksiä, jotka tavalla tai toisella vaikuttavat siihen, millaista taidetta tehdään. (Porkola 2014, 26.)

15. LOPUKSI

Miten voisimme saavuttaa tasa-arvoisemman teatterikentän, koulutuksen ja kollegiaalisen solidaarisuuden, joka olisi vapaa luokkahierarkioista ja niiden luomista esteistä ja sorrosta? Tätä en kysynyt haastatteluissani, mutta kysyn nyt.

Taija Roiha kirjoittaa luokkia käsittelevän väitöskirjansa yhteenvedossa ja johtopäätöksissä, että luokkaan liittyvän ulossulkemisen mekanismin ja esimerkiksi kulttuurisen pääoman aiheuttaman ”etumatkan” vuoksi tasapainottava ratkaisu ei luokan näkökulmasta voi olla sellainen, jossa toimeentulon mahdollisuuksia parannetaan vain hyvin rajatun joukon osalta. Pikemminkin ratkaisun pitäisi olla kollektiivisuuteen perustuva. Monissa taidepoliittisissa ulostuloissa on nostettu perustuloa yhtenä mahdollisena keinona taiteilijoiden toimeentulo-ongelmien helpottamiseksi. (Roiha 2023, 77.)

Solidaarisuus merkitsee myötätuntoa, yhteisvastuullisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta niin etäisiä kuin läheisiä kohtaan (Laihiala ja Ohisalo 2015, 235). *Empatiakuilu* ja *Solidaarisuusvaje* puolestaan ovat termejä, joiden avatuissa merkityksissä empatiakuilu ilmenee valtaväestön vähäisenä myötätuntona huono-osaisimpia kohtaan; huono-osaisten olemassaolosta ei haluta tietää eikä heitä haluta kohdata. (mt. 237.) Solidaarisuusvajeella viitataan tilanteeseen, jossa esiintyy haluttomuutta osallistua yhteiskunnan heikoimpien tulonsiirtojen ja palveluiden rahoitukseen samalla, kun hyvinvoiva enemmistö rahoittaa mielellään sellaisia etuuksia ja palveluita, joita se itse käyttää (mt. 236–237).

Sara Ahmed kirjoittaa, että usein kun puhumme jonkin puolesta, joudumme elämään epävarmuudessa, sillä emme tiedä mikä asuttamassamme maailmassa on mahdollista (Ahmed 2004, 248). Solidaarisuus ei edellytä kamppailujemme olevan samoja, kipumme olevan samoja tai että toivoisimme samaa tulevaisuutta. Solidaarisuus on sitoutumista, työtä sekä sen tunnistamista, että vaikka tunteemme eivät ole samoja, elämistämme ja ruumiistamme puhumattakaan, elämme kuitenkin yhteisellä maaperällä. (ibid.)

Loppupäätelmänä seitsemän otsikkoa, ehdotuksia jatkotoimintaa ja -tutkimusta varten.

1. Tunnustetaan ja tunnistetaan yhteiskuntaluokkien vaikutus ja olemassaolo
2. Tiedostetaan ja tunnistetaan oma luokka-asema, luokkataustan vaikutus ja sen edut tai esteet
3. Tunnistetaan luokka-aseman aiheuttamat tunteet, annetaan niille tilaa ja hyväksyntää
4. Luodaan sosioekonomisesti saavutettavimmat rakenteet jo peruskouluiästä saakka teatteritaiteen oppimiselle, kokemiselle, harrastamiselle ja luokse pääsemiselle
5. Arvostetaan erilaisia kulttuuripääomia ja nautitaan niiden yhdessä luomasta monimuotoisesta rikkaudesta
6. Luodaan toimintamallit, joissa sosiaalisen pääoman hyödyt eivät ole riippuvaisia taloudellisesta pääomasta, vaan kaikille tasavertaisesti kartutettavissa ja hyödynnettävissä
7. Teatteriala osana kulttuurialaa tarvitsee kestävämmät, yhdenvertaisemmat talous- ja pääomarakenteet, jossa pääomaresurssit jakautuvat läpinäkyvästi ja progressiivisesti niin, etteivät ne kasaudu vain muutamien ja harvojen valittujen taskuun. Tämä tarvitsee toteutuakseen apurahajärjestelmän uudistamista, koulutuspolkujen saavutettavuuden parannusta sekä ammatti-instituutioiden henkilöstöjen sekä opiskelijoiden sosioekonomisten taustojen monimuotoistumista. Tämän kaiken toteutuminen vaatii vallitsevan kapitalistisen talouskasvun kyseenalaistamista myös kulttuuripolitiikan osalta ja ymmärrystä kulttuuripolitiikan sekä sosiaali- ja talouspolitiikan kytkeytymisestä toisiinsa.

Lähteet

Ahmed, Sara. 2018. ”Tunteiden kulttuuripolitiikka” (Cultural Politics of Emotion, 2004) Suomennos Elina Halttunen-Riikonen. Eurooppalaisen filosofianseura ry

Bernelius, Venla ja Huilla, Heidi. 2021. ”Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet” Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtioneuvoston julkaisuarkisto.

hooks, bell. 2007. ”Vapauttava kasvatus” (Teaching to transgress – Education as the Practice of Freedom, 1994) Suomennos Jyrki Vainonen. Helsinki: Kansanvalistusseura

Imola-Sheppard, Leena & Rautiainen, Pauli & Westerlund, Heidi & Lehikoinen, Kai & Karttunen, Sari & Juntunen, Marja-Leena & Anttila, Eeva. 2021. ”ArtsEqual: Tasa-arvo taiteen ja taidekasvatuksen palveluiden suuntana” ArtsEqual. Taideyliopisto.

Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura. 2007 ”Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa – Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta” Helsinki: Kirjapaja.

Kahma, Nina. 2011. ”Yhteiskuntaluokka ja maku” väitöskirja, Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Koivulaakso, Dan & Kontula, Anna & Peltokoski, Jukka & Saukkonen, Miika & Toivanen, Tero. 2010. ”Radikaaleinta on arki” 2. painos. Into-pamfletit. Helsinki: Like Kustannus

Koskiranta, Eveliina. 2019. ”Kaikki naiset ovat valkoisia ja kaikki mustat miehiä. Intersektionaalisuus, rotu ja valkoistaminen” pro gradu Tampereen yliopisto, Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Käyhkö, Mari. 2008. ”Vaie(nne)ttu luokka”, kirjassa ”Työväki lähtee – mihin suuntaa tutkimus?” Väki voimakas 21. toim. Matti Hannikainen ja Pia Lohikoski. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura

Lahelma, Elina. 2013 ”Ammatillista koulutusta tutkimaan” kirjassa ”Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot” toim. Kristiina Brunila, Katariina Hakala, Elina Lahelma ja Antti Teittinen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press

Laine, Sofia & Maaria Hartman. 2020. ”Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat - hankkeessa” Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 150. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Laihiala, Tuomo ja Ohisalo, Maria 2017 ”Sosiaalipummit leipäjonossa – kansalaisten käsitykset huono-osaisten ansaitsevuudesta” kirjassa ”Sosiaaliturvariippuvuus – Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?” toimittanut Juho Saari. Tampere: Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print Tampere

- Mäntyneva, Päivi Helena. 2019 ”Toimijuuden vahvistumisen edellytykset kuntoutuksessa työtoiminnassa” Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, Vuosikerta. 20. Helsingin yliopisto.
- Mikkonen, Susanna & Korhonen, Vesa. 2018. ”Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo” Eurostudent VI-tutkimuksen artikkelisarja. Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö.
- Porkola, Pilvi. 2014 ”Esitys tutkimuksena – Näkökulmia poliittiseen, dokumentaariseen ja henkilökohtaiseen esitystaiteeseen” Väitöstutkimussarja Acta Scenica 40. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus
- Precarias a la deriva. 2009. ”Hoivaajien kapina: Tutkimusmatkoja prekaarisuuteen” Suomennos Laura Böök, Riie Heikkilä, Eeva Itkonen, Anna-Reetta Korhonen, Eetu Viren. Helsinki: Tutkijaliitto/ Like.
- Saari, Juho & Meriluoto, Laura & Behm, Miia 2017. ”Oman elämänsä asiantuntijat – selviytyminen viimesijaisella turvalla” kirjassa ”Sosiaaliturvariippuvuus – Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?” toimittanut Juho Saari. Tampere: Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print Tampere
- Saresma, Tuija. 2018. ”Intersektionaalisuus – erot ja hierarkiat opettamisessa” kirjassa Feministisen pedagogian ABC – Opas ohjaajille ja opettajille” Laukkanen, Anu & Miettinen, Sari & Elonheimo, Aino-Maija & Ojala, Hanna & Saresma, Tuija, toim.. Tampere: Vastapaino
- Saresma, Tuija. 2012. ”Kokemuksen houkutus”. kirjassa ”Käsikirja sukupuoleen”, toimittaneet Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi, Tuula Juvonen. Tampere: Vastapaino
- Sanaksenaho, Sanna. 2006. ”Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa – Bourdieulainen näkökulma” väitös. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House
- Skeggs, Beverley. 2014. ”Elävä luokka” (”Class, Self, Culture” 2004) Suomentaneet Lauri Lahikainen ja Mikko Jakonen. Tampere: Vastapaino
- Roiha, Taija. 2023. ”Luokan varjoista – Kirjailijuuden, tekijyyden ja yhteiskuntaluokan jäsenyyksiä 2010-luvun kotimaisen kirjallisuuden kentällä” Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House
- Medialähteet:
- Heikkinen, Anu. 2019. ”Monilla ei ole hajuakaan, miten köyhyys ja huono-osaisuus vaikuttavat lapsiin, sanoo luokanopettaja Maarit Korhonen” Yleisradion internet uutissivut. Julkaistu 08.10.2019. Päivitetty 06.09.2021. Viitattu 30.9.2023
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/08/monilla-ei-ole-hajuakaan-miten-koyhyys-ja-huono-osaisuus-vaikuttavat-lapsiin>

Heikkinen, Anu. 2020. ”Kaikki vanhemmat eivät pysty tukemaan lasten opiskelua kotona – poikkeustilanne repii yhä isompia raijoja asuinalueiden välille” Yleisradion internetuutissivusto. Julkaistu 21.03.2020. Päivitetty 27.04.2020. viitattu 30.9.2023 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/03/21/kaikki-vanhemmat-eivat-pysty-opettamaan-lapsiaan-kotona-poikkeustilanne-repii>

Lemma, Aurora. 2023 ”Onko kulttuuri luksuspalvelu? Helsingissä se on ainakin keskittynyt väärälle alueelle, sanoo kuraattori Giovanna Esposito Youssif – Tähän on tultava muutos” Apu-lehti. 25.3.2023 viitattu 30.9.2023

Tihilä, Katri. 2023. ”Aalto-yliopistolta raju uudistus – Hakija voidaan hylätä jos taidealan ennakkotehtäviin on haettu apua valmennuskurssilta” Yleisradion uutisverkkosivusto 8.3.2023. viitattu 2.10.2023 <https://yle.fi/a/74-20019392>

Virkkunen, Jussi. 2021. ”Metrolla halki Suomen, näin eriytyminen näkyy Helsingissä” Kansan Uutiset 14.2.2021 viitattu 30.9.2023 <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/4435965-metrolla-voi-ajaa-suomen-paasta-paahan>

Kysy mitä vaan. Kysy mitä vaan luokkaeroista. YLE PUHE. Yle Areena. 10.8.2020. viitattu 3.10.2023 <https://areena.yle.fi/audio/1-50589902>

Internetlähteet:

Aalto-yliopiston internetsivusto: Opiskelu Aallossa. Taiteiden alan ennakkotehtävät 2023. 13.2.2023. viitattu 2.10.2023 <https://www.aalto.fi/fi/opiskelu-aallossa/taiteiden-ala-ennakkotehtavat-2023>

Kansanopistot-internetsivusto: Kenelle kansanopisto on tarkoitettu? viitattu 2.10.2023 <https://www.kansanopistot.fi/opiskelu-kansanopistossa/kenelle-kansanopisto-on-tarkoitettu/>

Opetushallituksen internetsivusto: Vapaa sivistystyö. viitattu 2.10.2023 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vapaa-sivistystyo>

Taidetestaajat-sivusto. viitattu 30.9.2023 <https://taidetestaajat.fi/>

Kuvalähteet:

Luvun 12. alussa esitelty graafinen prosenttikaavio ”Kuvio 2: Opiskelijoiden sijoittuminen eri tieteenaloille yliopistossa yhteiskuntaluokittain”, on kopioitu sivulta 22, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisusta ”Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo”, 2018 (kts. Kirjallisuusluettelo ja lähteet) Kaikki muut kuvat kirjallisen opinnäytteen kirjoittajan itse ottamia, vuosina 2018–2023

LIITE 1

Haastattelukutsu: Maisteritutkinnon opinnäytteeseen aiheella luokka-asema teatteriopetuksessa ja -opiskelussa

Hei kaikki kanssaopiskelijat kautta opintolinjojen!

Etsin kokemuksia, ajatuksia, huomioita ja reflektiota yhteiskuntaluokan ja sosioekonominen aseman vaikutuksista teatteriopiskelussa. Kirjoitan parhaillaan opinnäytetyötäni tutkien kyseisiä teemoja. Tavoittelen aiheen pyörittelyä mahdollisimman moniäänisesti ja useasta tulokulmasta käsin tarkasteltuna, joten olisin hurjan iloinen ja kiitollinen, jos juuri Sinulla olisi aikaa osallistua opinnäytteeseeni lyhyen haastattelun muodossa.

Haastateltavan ei välttämättä tarvitse tietää etukäteen mitään luokka-analyysistä tai kokea kuuluvansa mihinkään tiettyyn yhteiskuntaluokkaan, päinvastoin kaikenlaiset vastaukset ja pohdinnat sekä taustat ovat erittäin tervetulleita.

Mikäli aihe kiinnostaa ja haluat siihen etukäteen perehtyä, ennen kuin teet päätöksen haastatteluun osallistumisesta (tai jos haluat ennen haastattelua pureutua kevyesti aiheeseen), suosittelen kuuntelemaan viime keväänä *PedApproach 2020* virtuaaliseminaari-tapahtuman yhteydessä Taideyliopiston soundcloud-tilille lataamani kaksiosaisen podcastin ”Nyt se näkyy, nyt ei – Luokka-asema, raha ja kulttuurinen pääoma taideopetuksessa ja -opiskelussa”. Sen ekassa osassa ”Raaka alkua” esittelen parhaani mukaan lyhyesti käsitteet taloudellinen-, sosiaalinen-, ja kulttuurinen pääoma sekä sen, mitä yhteiskuntaluokka tänä päivänä merkitsee ja miten se vaikuttaa esimerkiksi intersektionaaliseen tutkimukseen. Toisessa osassa ”Taidepoleeminen tuokio” pyrin avaamaan tarkemmin yhteiskuntaluokan vaikutusta teatteritaiteen opiskeluun (aina niistä ekoista harrastuskerroista alkaen, TEAK:n pääsykokeisiin asti ja kuinkas sitten kävikään jne.) sekä ammatilliseen työskentelyyn taidekentällä. Linkki podcastin ensimmäiseen osaan: [\[linkki\]](#)

Jos sinulla on kysymyksiä, haluat keskustella vapaamuotoisemmin aiheesta tai osallistua hetimitis lyhyeen haastattelusessioon (joka luonnollisesti onnistuu myös online, tai tarvittaessa esimerkiksi sähköpostin välityksellä), ota rohkeasti yhteyttä viestitse allekirjoittaneeseen postilla [\[sähköposti\]](#) tai puhelimitse [\[puhelinnumero\]](#) .

Kerron mielelläni lisää!

Ystävällisin ja lämpimin terveisin,

Veera Aaltonen

Teatteriopettajan maisteriohjelma

Social class in the arts, theatre studies and education? A call for master's thesis interview

Hello all co-students!

I'm working on my written master's thesis with the theme of social class and its effect on theatre studies and theatre teaching.

Now I'm looking for fellow students to be interviewed on the matter. Reflections and experiences are welcome widely from all the faculties and social backgrounds. I don't expect you to necessarily have wide knowledge beforehand on the theory or the research on subject of social economy, or class analysis. The thoughts, experiences or maybe your own questions on the topic are interesting and valuable enough.

Language in my thesis is Finnish, but I'm curious also to hear and exchange thoughts in English too, and I feel as within the subject also it would be very important to have varied and multiple views on the topic. The main theme on the thesis is to research the matter of social class, its possible challenges, benefits and questions from the theoretical angle of economical, social and cultural capital (as seen and presented by Pierre Bourdieu), and what does the social class and social equality/- differences mean in today's society and arts, within education and for example in the representation and inclusion.

I would be most delighted, if you'd be interested to give a little of your time for this thesis research! The interview can be done obviously also via online application or for example by e-mail.

If you feel interested (have further questions or want to exchange thoughts more freely on the matter), please do contact yours truly e-mail - or phone - .

With best and warm thoughts,

Veera Aaltonen

Master's Programme in Theatre Pedagogy

LIITE 2

Haastattelukysymykset

versio 4.2.2021

1. Mitä *yhteiskuntaluokka* merkitsee sinulle? Miten määrittelisit sen omin sanoin?
2. Nimi? 3. Koulutuslinja (ja korkeakoulu), vuosikurssi (milloin aloitit opinnot)?
4. Ikä? 5. Sukupuoli?
6. Perhetausta? A Vanhempien perhe- ja koulutustausta, ammatti? B Sisarusten? C Puolison tai seurustelukumppanin?
7. Mistä olet kotoisin (alue/kaupunki)?
8. Millaiset harrastusmahdollisuudet lapsuutesi/nuoruutesi asuinalueella olivat? Valikoima? Saavutettavuus (raha, välimatka, fasiliteetit)? ”Suosio”?
9. Millainen on harrastustaustasi?
10. Oliko sinulla mahdollista harrastaa mitä vain toivoit, kun olit lapsi/nuori/ aikuinen?
11. Mitä muut perheenjäsenesi harrastivat/harrastavat?
12. Millaista taidetta/kulttuuria perheesi kulutti, kun olit lapsi/nuori?
13. Onko sukusi tai perheesi ns. luokkatietoinen? Onko aiheesta keskusteltu perheessä/suvussasi?
14. Millainen oli lapsuuden ja nuoruuden aikainen ystäväpiirisi? Harrastitteko samoja asioita (ns. yhteisen vapaa-ajan, joutilaan ajan lisäksi)?
15. Miten koit mahdollisuutesi peruskoulun taideaineissa? Tykkäsitkö? Mistä aineista? Tai jos et, mistä ja miksi?
16. (lisätty 4.2.) Millainen on peruskoulun jälkeinen koulutus- tai työtaustasi? Kävitkö lukion, ammattiopiston tai millä muulla tavalla suuntauduit peruskoulun jälkeen?
17. Milloin ja miten päädyit harrastamaan teatteria/musiikkia/kirjoittamista (etc.)?
18. Osaatko kuvailla, miten halu ja päätös hakeutua taidealalle syntyi?
19. Miten perheesi suhtautuu ammatinvalintaasi? Saitko esim. alalle hakeutuessasi kannustusta, tai jarruttelua? Entä ystäväsi (tai esim. seurustelukumppani)?
20. Onko mielestäsi sosiaalisesta luokastasi ollut haittaa/hyötyä hakeutuessasi taideopintoihin? Entä varsinaisten taideopintojen parissa?
21. (lisätty 4.2.) Oliko sinulla korkeakoulutus- tai työtaustaa muulta alalta ennen teatteriopintojasi?
22. Koetko opetuksen (korkeakouluopinnoissasi) ottavan huomioon eri yhteiskuntaluokista peräisin olevat oppilaat? Tai esim. pääsykokeiden?
23. Millaista kulttuuria kulutit ennen taideopintojasi? Entä nyt?
22. Millainen taide sinua kiinnostaa? Miksi? à Mikä on mielestäsi taiteen merkitys?
24. Millaisia töitä toivoisit tekeväsi valmistuttuasi ammattiin TEAK:sta/ammattikorkeakoulusta? Tai toivoit tekeväsi, kun valmistuit korkeakoulusta (mikäli olet jo valmistunut)?
25. Oletko teatteriopinnoissasi tai teatterialalla kohdannut vaikeuksia, kyseenalaistanut itseäsi, tai joutunut epämurkkaan tilanteeseen johtuen luokkataustastasi?
26. Miten, millaisena yhteiskuntaluokkasi esitetään tällä hetkellä teatterissa (elokuvissa, kirjallisuudessa, teeveessä)? Entä esim. viisi-kymmenen vuotta sitten? Onko muutosta mielestäsi tapahtunut? à Onko ko. narratiivi tai representaatio mielestäsi samaistuttava tai uskottava? Jos mielestäsi ei, millä tavalla tai miksi koet sen vieraaksi tai virheelliseksi? Tai millaisia ”onnistuneita” tai mahdollisesti itsellesi samaistuttavia luokkakuvauksia olet havainnut taiteessa?
27. Miten yhteiskuntaluokka (-si) vaikuttaa mielestäsi sukupuoleen (sukupuoleesi)?
28. Koetko tunteneesi/tuntevasi ihmisiä eri yhteiskuntaluokista?
29. Millaista rahallista tukea olet saanut opintoihisi? Mistä? Koetko sen riittäväksi?

30. Onko sinulla koskaan ollut pulaa rahasta? Millä tavalla?
31. Kävitkö esim. kesätöissä, teini-ikäisenä tai asuessasi vielä vanhempiesi luona? Miksi?
32. Oletko kohdannut vähättelyä, syrjintää tai ennakkoluuloja yhteiskuntaluokkasi (tai toisten oletettaman yhteiskuntaluokkasi) vuoksi? Miten ja missä?
33. Intersektionaalisesti tarkasteltuna, koetko mahdollisesti yhteiskuntaluokkasi lisäksi (mikäli koet) sinuun kohdistettua epäoikeudenmukaista/etuoikeutettua toimintaa, johtuen esim. sukupuolestasi, etnisestä taustasta, äidinkielestä, seksuaalisuudesta, uskonnollisesta tai maailmankatsomuksellisesta vakaumuksesta, poliittisesta kannastasi, koulutuksesta, työstäsi, kotipaikkakunnastasi (alueellisesta), kansallisuudesta, terveydestä tai kehosta johtuen?
34. Millaisissa tilanteissa olet tuntenut olevasi eri yhteiskuntaluokkaa, kuin esim. ystäväsi, seurustelukumppanisi, opiskelutoverisi (tai joku muu ryhmä)? Millaisia tunteita ja ajatuksia ko. tilanne sinussa herätti?

LIITE 3

1. How would you define the concept and meaning of social class, or class position; by your own words and opinion?
2. Name 3. Faculty 4. Age 5. Gender
6. Family background? A) The financial, social and cultural background of parents; economical means, education, work? B) Siblings? C) Possible partner/partners?
7. Area(-s) you grew up, what was it like/ Where did you grew up? (City, town, countryside etc.)
8. Did you have hobbies as a child/youngster?
9. Was there variety on changes choosing a hobby of your liking in your area? Variety as in financial cost of it, accessibility (did you need a ride from your parents or could you reach the place on your own, or was the building accessible for all?) or for example how "popular" was something regarded by your age group or within the area?
10. Did your family members have hobbies of their own, how did your family spend their freetime?
11. What kind of art or culture did your family participated, consumed or went to experience, in your childhood home?
12. Was your family class consciouss, or was there talk of politics or participation in politics or other kind of similar social activity? Has there been discussion about social classes in your family?
13. Can you describe your childhood circle of friends and social activity? Do you remember, did they belong to the same social class as you did or was there for example notable differences between you and your friends families social status?
14. Did you and your friends go to similar or same kind of hobbies? Considering out of the ordinary *just hanging out*- leisure time?
15. Did you enjoy or do arts in school? As an obligatory school subject or chosen classes? How did you find the teaching or possibilities given in those subjects?
16. Did you do any arts as a hobbie or with longer interest as a child – teenager?
17. Can you describe how did you find your way making art/theatre/music/writing etc.? Either starting from childhood or for example as a young adult?
18. As you decided to pursue art as a professon, did you have support from your family and/or friends/ partner/other social circles? Or was there opposite oppinions that may have slowed you down or made you doubt your decisions?
19. Do you have/ What is your previous educational history (after obligatory ground school system)? Did you study arts/something else before Theatre Academy?
20. Do you think your social class background has given you benefits or considerable opportunities somehow or has it created somekind of obsticles for you, while pursuing

artistic education? Or has there been considerable advantages or problems while studying and being a student?

21. Do you think that in your previous studies, or/and in Theatre Academy, the institution has considered the possible variety of social classes and backgrounds within the students? Or has for example the student union done so?
22. Do you think the student selections are accessible for all applicants from different social classes (in TEAK, or possible in your previous art studies or experiences applying for art schools)?
23. During your theatre art studies, have you encountered uncomfortable situations, moments or talk, that has arisen from the question or differences between social classes? Towards you or for example your student colleague(-s)?
24. What kind of work, with what amount of pay or/and time spent (etc.), would you wish to have after graduating from Theatre Academy?
25. How do you see your social class has been represented in the theatre arts (or the social class that you feel your background is from)? In the art field, within the professionals?
26. How do you see your social class has been represented in theatre stage/television/film/literature/other, these days? Or do you have specific memories from the past experience? Has there perhaps been any change? Or are there certain stereotypes presented still? Is there relatable stories or narratives, characters or feelings?
27. Could you say you are acquainted with people from different social classes, now?
28. What kind of financial support have you received for your studies? Previous ones or for this programme?
29. Do you feel this (possible) financial support has been enough or insufficient? If not, do you have experienced considerable financial difficulties or problems during your studies, had to go to work in addition to support yourself or in other measures?
30. Have you experienced improper treatment or discrimination elsewhere (in other situations than your studies or within art professionals), because of your actual or supposed social class?
31. Do you feel there has been effect on how people see or how yourself experience your gender (or perform your gender) within the context of social class?
32. Have you been exposed to any discrimination or unequal treatment done to you because of your gender, sexuality, ethnical background, nationality, age, language, body, health, religion, political views, disability or physical appearance?
33. Can you remember or describe a situation or event, where you have decidedly felt belonging to a different social class than people around you (including friends, family, romantic partner, co-students or -workers etc.)? Can you describe this situation (when, who and why?) and what kind of feelings or emotions did it wake in you?